

KATECHIZM
RZYMSKO-KATOLICKI

ŚREDNI

DLA

ARCHIDYECYZY GNIEŹNIEŃSKIEJ

I

POZNAŃSKIEJ.

GNIEZNO.

Nakładem i Drukiem J. B. Langiego.

1871.

Imprimatur.

Posnaniae, die 6. Octobris 1868.

Consistorium Generale Archiepiscopale.

Joannes Janiszewski.

(L. S.)

X. Jaskółki.

Nr. 220/10.

177043

1726 a 2003

Pacierz.

W Imię † Ojca † i Syna † i Ducha Świętego. Amen.

Modlitwa Pańska.

Ojcie nasz, któryś jest w niebiesiech! — Święć się Imię Twoje. — Przyjdź królestwo Twoje. — Bądź wola Twoja jako w niebie tak i na ziemi. — Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj. — A odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. — I nie wódz nas na pokuszenie. — Ale nas zbaw od złego. Amen.

Pozdrowienie Anielskie.

Zdrowaś Maryo, łaskiś pełna, Pan z Tobą. — Błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławion owoc żywota Twojego, Jezus. — Święta Maryo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszej. Amen.

Skład Apostolski.

Wierzę w Boga Ojca, Wszechmogącego Stworzyciela nieba i ziemi. — I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne, Pana naszego. — Który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny. — Umęczon pod

Pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion. — Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał. — Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca Wszechmogącego. — Ztamąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych. —

Wierzę w Ducha Świętego. — Święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie. — Grzechów odpuszczenie. — Ciała zmartwychwstanie. — Żywot wieczny. Amen.

Dziesięć przykazań Boskich.

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiej, z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną.
2. Nie będziesz brał Imienia Pana Boga Twego nadaremno.
3. Pamiętaj, abys dzień święty święcił.
4. Czcij ojca twego i matkę twoją.
5. Nie zabijaj.
6. Nie cudzołóż.
7. Nie kradnij.
8. Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa.
9. Nie pożądaj żony bliźniego twego.
10. Ani domu, ani sługi, ani służebnicy, ani wołu, ani osła, ani żadnej rzeczy, która jego jest.

Akty strzeliste.

1. Jezu, Maryo, Józefie Święty! Oddaję Wam duszę moją w ręce Wasze.
2. O Maryo, bez zmazy poczęta! Módl się za nami, którzy się do Ciebie uciekamy!
3. Któryś cierpiał za nas rany, Jezu Chryste! Zmiłuj się nad nami!
4. Niechaj będzie pochwalony Przenajświętszy Sakrament — teraz i zawsze i na wieki wieków! Amen.
5. Boże! bądź miłościw grzesznej duszy mojej!

6. A dusze wiernych zmarłych niech odpoczywają w pokoju. Wieczny odpoczynek racz im dać Panie, a światłość wiekuista niechaj im świeci na wieki wieków. Amen.

Ofiarowanie pacierza, modłów wieczornych i porannych.

Ofiaruję Ci Panie ten pacierz na cześć i chwałę Twoją Przenajświętszą; a proszę Cię, racz mi dać zdrowie dobre, rozum dobry, pamięć dobrą, bojaźń Boską, przyjaźń ludzką i błogosławieństwo Twoje Przenajświętsze. Także rodzinie, krewnym, dobrodziejom, przyjaciołom moim racz dać Panie zdrowie i błogosławieństwo Twoje Święte. A dusze wiernych zmarłych, niech odpoczywają w pokoju wiecznym. Amen.

Katechizm ogólny.

Sześć prawd, które każdy człowiek wiedzieć i wierzyć powinien pod utratą zbawienia.

1. Że jest Bóg, który wszystko stworzył i wszystkim rządzi.
2. Że Bóg jest sprawiedliwy Sędzia, który za dobre wynagradza a za złe karze.
3. Że Bóg jest jeden w trzech Osobach, to jest: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty czyli Trójca Święta.
4. Że druga Osoba Trójcy Świętej, to jest; Syn Boży stał się człowiekiem i umarł na krzyżu dla naszego zbawienia.
5. Że łaska Boska do zbawienia jest koniecznie potrzebna.
6. Że dusza ludzka jest nieśmiertelna czyli że nigdy nie umiera.

Sakramenta święte.

1. Chrzest. 2. Bierzmowanie. 3. Ciało i Krew Pańska. 4. Pokuta. 5. Ostatnie Olejem świętym namaszczenie. 6. Kapłaństwo. 7. Małżeństwo.

Pięć warunków do godnego przyjęcia Sakramentu Pokuty.

1. Rachunek sumienia. 2. Żal za grzechy. 3. Mocne przedsięwzięcie poprawy. 4. Spowiedź. 5. Zadośćuczynienie.

Pięć przedniejszych przykazań kościelnych.

1. Postanowione od Kościoła dni święte święcić.
2. Mszy świętej i kazania w dni święte z uczciwością i nabożeństwem słuchać.
3. Nakazane w pewne dni posty zachowywać i w Piątki i Soboty roku od mięsa się wstrzymywać.
4. Przynajmniej raz w rok, około Wielkanocy, właściwemu kapłanowi spowiadać się i komunikować we własnej parafii albo w innej za pozwoleniem swego pasterza.
5. Dziesięciny kościelne wiernie pasterzom swoim oddawać, i wesel w czasach zakazanych nie sprawować.

Dwa przykazania miłości.

1. Będiesz miłował Pana Boga twego z całego serca twego, z całej duszy twojej i ze wszystkich sił twoich.
2. A bliźniego twego jak siebie samego.

Dwa przykazania natury.

1. Czego nie chcesz, aby ci kto inny czynił, tego nikomu nie czyń.
2. Wszystko co chcecie, aby wam ludzie czynili, to wy im czyńcie.

Istotne powinności Chrześcijanina.

Zbawiciel naucza ich następującemi słowy:

1. Jeżeli mnie kto chce naśladować, niech się zaprze sam siebie, a niosąc codziennie krzyż swój, niech idzie za mną.
2. Uczcie się odemnie, albowiem ja jestem cichy i pokornego serca.
3. Miłujcie nieprzyjaciół waszych, czyńcie dobrze tym, którzy was nienawidzą, a módlcie się za tych, którzy was prześladują i obrażają.
4. Miłujcie się wzajemnie, jak ja was umiłowałem; po tem poznają was, że uczniami moimi jesteście, jeżeli wzajemnie miłować się będziecie, jak ja was umiłowałem.

Sprawiedliwość chrześcijańska.

1. Chroń się złego. 2. Czyń dobrze. 3. Usiłuj coraz bardziej być podobnym Bogu, Ojcu twojemu niebieskiemu.

Ośm błogosławieństw.

1. Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem ich jest królestwo niebieskie.
2. Błogosławieni cisy, albowiem oni odziedziczą ziemię.
3. Błogosławieni, którzy płaczą, albowiem oni będą pocieszeni.
4. Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyceni.
5. Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.
6. Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą.
7. Błogosławieni pokój czyniący, albowiem synami Bożymi nazwani będą.
8. Błogosławieni, którzy prześladowanie cierpią dla sprawiedliwości, albowiem ich jest królestwo niebieskie.

Cnoty Boskie czyli teologiczne.

1. Wiara.
2. Nadzieja.
3. Miłość Boska.

Trzy rady ewangeliczne.

1. Dobrowolne ubóstwo.
2. Dożywotnia czystość.
3. Zupelne posłuszeństwo duchownemu przełożonemu.

Cnoty kardynalne.

1. Roztropność.
2. Wstrzemięźliwość.
3. Sprawiedliwość.
4. Męstwo.

Cnoty moralne, siedmiu grzechom głównym przeciwne.

1. Pokora.
2. Szczodrość.
3. Czystość.
4. Miłość.
5. Mierność.
6. Cierpliwość.
7. Pobożność, czyli pilne ćwiczenie się w służbie Bożej.

Najprzedniejsze dobre uczynki.

1. Modlitwa.
2. Post.
3. Jałmużna czyli miłosierdzie.

Uczynki miłosierne co do duszy.

1. Grzeszących upominać i karać.
3. Nieumiejętnych nauczać.
3. Wątpliwym dobrze radzić.
4. Modlić się za bliźnich.
5. Strapionych pocieszać.
6. Krzywdy cierpliwie znosić.
7. Urazy chętnie darować.

Uczynki miłosierne co do ciała.

1. Łaknących nakarmić.
2. Pragnących napoić.
3. Nagich przydziać.
4. Podróżnych w dom przyjąć.
5. Więźniów pocieszać.
6. Chorych nawiedzać.
7. Umarłych pogrzebać.

Grzechy główne.

1. Pycha.
2. Łakomstwo.
3. Nieczystość
4. Zazdrość.
5. Obżarstwo czyli nieumiarkowanie w jedzeniu i picciu.
6. Gniew.
7. Lenistwo.

Grzechy cudze.

1. Radzić do grzechu.
2. Rozkazywać drugiemu grzeszyć.
3. Zezwalać na grzech.
4. Pobudzać do grzechu.
5. Pochwalać grzech cudzy.
6. Milczeć na grzech cudzy.
7. Grzechu nie karać.
8. Czynić się uczestnikiem grzechu.
9. Uniewinniać grzech cudzy.

Grzechy przeciwko Duchowi św.

1. Grzeszyć zuchwale w nadziei miłosierdzia Boskiego.
2. Rozpaczać albo wątpić o łasce i miłosierdziu Boskiem.
3. Sprzeciwiać się uznaną chrześcijańską prawdzie.
4. Braciom łaski Boskiej nie życzyć i zazdrościć.
5. Przeciw zbawiennym natchnieniom być zatwardziałego serca.
6. Umyślnie pokutę zaniedbywać aż do śmierci.

Grzechy wołające o pomstę do Nieba.

1. Umyślnie zabójstwo.
2. Grzech Sodomski, czyli nieczystość przeciw przyrodzeniu.
3. Uciśnienie ubogich, wdów i sierót.
4. Zatrzymanie zapłaty sługom, robotnikom i najemnikom.

Ostatnie rzeczy oczekujące człowieka.

1. Śmierć
2. Sąd Boży.
3. Niebo albo
4. Piekło.

Akty chrześcijańskie.

Akt wiary.

Wierzę w Ciebie Boże żywy,
W Trójcy jedyny, prawdziwy,
Wierzę coś objawił, Boże,
Twe słowo chybić nie może!

Akt nadziei.

Ufam w Tobie, boś Ty wierny,
Wszechmocny i miłosierny.

Akt miłości.

Boże! choć Cię nie pojmuję,
Jednak nad wszystko miłuję.

Akt żalu.

Ach! żałuję za me złości
Jedynie dla Twój miłości
Bądź miłościw mnie grzesznemu

Miłość bliźnich.

Dla Cię odpuszczam bliźniemu,
A jako samego siebie
Wszystkich miłuję dla Ciebie.

Ofiarowanie.

Myśli, słowa sprawy moje
Poświęcam na chwałę Twoją.

Za zmarłych.

Daj nam łaskę, przebaczenie,
Duszom zmarłych odpuszczenie!

Afekt do N. P. Maryi i do Pana Jezusa.

Maryo, strzeż serca mego!
O Jezu, nie wychódź z niego!
Póki mi tchu, życia stanie,
Nie opuść mnie Jezu, Panie.

Afekt do św. Józefa.

O Józefie ratuj nas
W życiu, w śmierci, w każdym czas.

Afekt do św. Anioła Stróża.

Aniele, Strózu mój,
Ty zawsze przy mnie stój:
Rano, w wieczór, we dnie, w nocy,
Bądź mi zawsze ku pomocy.

Jezus, Marya, Józef! wam oddaję
Serce, ciało i duszę moją! Amen.

Przed Najświętszym Sakramentem.

Chwała i dziękczynienie
Bądź w każdym momencie,
Jezusowi w najświętszym
Boskim Sakramencie;
Ile minut w godzinie
A godzin w wieczności,
Tylekroć bądź pochwalon
Jezu ma miłości!

Przy pokropieniu wodą święconą.

Przez to święte pokropienie,
Boże odpuść mi zgrzeszenie,
Na tknienie tej wody świętej
Niech ucieka duch przeklęty!

Modlitwa przed jedzeniem.

W Imię + Ojca + i Syna + i Ducha Świętego. Amen.
Pobłogosław, Panie Boże, nas i te dary, które
z Twojej szczodrośliwości pożywać mamy, przez Pana na-
szego Jezusa Chrystusa, który z Tobą i z Duchem Świę-
tym żyje i króluje Bóg w Trójcy Świętej jedyny na
wieki wieków Amen.

Modlitwa po jedzeniu.

Dziękujemy Ci Panie Boże za te dary, któreśmy z Twój świętej szczodroliwości pożywali, przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, który z Tobą i z Duchem Świętym żyje i króluje Bóg w Trójcy Świętej jedyny na wieki wieków. Amen.

Uwaga dla katechetów.

Trojakię znajdują się w katechizmie pytania: bez wszelkiego znaku, z * i z †. Pierwsze bierze się, przechodząc z dziećmi niniejszy katechizm pierwszą razą po nauczaniu ich „ogólnego i mniejszego katechizmu“; drugie t. j. z * dodaje się przechodząc go drugą razą z dziećmi więcej rozwiniętymi; pytania zaś z † doбира się tylko w szkołach kilkoklasowych na najwyższym stopniu.

Również paragrafy oznaczone * pomijają się przy pierwszym przechodzeniu katechizmu.

Wstęp.

0 przeznaczeniu i celu człowieka.

1. *Na co jesteśmy tu na ziemi?*
Jesteśmy na to tu na ziemi, abyśmy Boga znali, miłowali, Jemu wiernie służyli i tym sposobem do nieba się dostali.
2. *Co znaczy służyć Bogu?*
Służyć Bogu znaczy wypełniać Jego wolę świętą.
3. *Co uczyni Bóg z tymi, którzy nie chcą znać Go, miłować i Jemu służyć?*
Bóg ich od siebie na wieki odrzuci.
„Niepożytecznego sługę wrzucicie do ciemności zewnętrznej. Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów.“ Mat. 25, 30.
4. *Cóż więc tu na ziemi jest dla nas najpotrzebniejszém?*
Najpotrzebniejszém dla nas tu na ziemi jest: Boga znać, miłować i Jemu służyć, aby przez to do nieba się dostać czyli się zbawić.
„Szukajcież najprzód królestwa Bożego i sprawiedliwości jego.“ Mat. 6, 33. „Bo cóż pomoże człowiekowi, jeżeliby wszystek świat zyskał, a na duszy swój szkodę podjął?“ Mat. 16, 26.
5. *Co powinniśmy czynić, aby Boga poznać, Jemu służyć, a siebie zbawić?*
Powinniśmy 1) wierzyć we wszystko, co Bóg objawił; 2) pełnić wszystkie przykazania, które Bóg dał; 3) używać środków łaski, które Bóg dla zbawienia naszego postanowił.
6. *Zkąd poznajemy należycie prawdy wiary, przykazania i środki łaski Boskiej?*
Z nauki religii.

7. *Jak się nazywa ta książka, która w pytaniach i odpowiedziach naukę religii zawiera?*
Nazywa się katechizmem.
8. *O czym więc uczy katechizm?*
- 1) O wierze,
 - 2) O przykazaniach,
 - 3) O środkach łaski Boskiej, to jest o Sakramentach śś. i o modlitwie.

Nauka moralna.

Pilnie i uważnie ucz się religii ś., abyś coraz więcej Boga ^o poznawał i kochał, a przez to otrzymał szczęśliwość wieczną.

Znać Ciebie, najważniejsza rzecz, o Boże!
Kto Ciebie nie zna, kochać Cię nie może.

CZEŚĆ PIERWSZA.

○ wiara.

§ 1. Co jest wiara i w co powinniśmy wierzyć

1. *Co jest wiara?*

Wiara jestto cnota, od Boga w serca nasze wlna, która sprawia, że to wszystko za nieomylną prawdę uznajemy, co Bóg objawił i przez Kościół Swój święty do wierzenia podaje.

2. *Dla czego powinniśmy to wszystko, co Bóg objawił, uznawać za nieomylną prawdę?*

Dla tego, że Bóg jest odwieczną i nieomylną Prawdą.

3. *Co oznaczają słowa: „wszystko co Bóg objawił“?*

Te słowa oznaczają to wszystko, co nam Bóg dla zbawienia naszego podał przez Patryarchów i Proroków, a nareszcie przez Syna Swego, Jezusa Chrystusa i przez Apostołów.

4.* *Jakim sposobem przechowało się do naszych czasów to, co Bóg objawił?*

To, co Bóg objawił, przechowało się do naszych czasów częścią przez *Pismo św.*, częścią przez *Tradycję* czyli ustne podanie.

5.* *Co jest pismo święte?*

Pismo święte jestto zbiór ksiąg, z natchnienia Ducha Świętego napisanych, a przez Kościół za słowo Boże uznanych.

6.* *Jak dzieli się Pismo święte?*

Pismo święte dzieli się na księgi starego i nowego testamentu, czyli starego i nowego przymierza.

7.* *Które objawienia zawiera stary testament?*

Stary testament zawiera objawienia, które Bóg dał ludziom przed przyjściem Pana Jezusa.

8.* *Z jakich ksiąg składa się stary testament?*

Stary testament składa się 1) z 21 ksiąg historycznych, 2) z 7 ksiąg obyczajowych, i 3) z 17 ksiąg prorockich.

9.* *Które objawienia zawiera nowy testament?*

Nowy testament zawiera objawienia, które nam Pan Jezus i Apostołowie podali.

10.* *Z jakich ksiąg składa się nowy testament?*

Nowy testament składa się 1) z 4 ewangelii według śś. Mateusza, Marka, Łukasza i Jana; 2) z *Dziejów apostoelskich* napisanych przez św. Łukasza; 3) z 14 listów św. Pawła i 7 listów innych Apostołów; 4) z *Objawienia* św. Jana.

11.* *Czy wystarcza wierzyć tylko w to, co jest w Piśmie świętem?*

Nie wystarcza; powinniśmy wierzyć także w te prawdy objawione, których Apostołowie nauczali, ale nie spisali, a które są zawarte w *ustnem podaniu* czyli *Tradycji*.

Dla tego św. Paweł napominał pierwszych Chrześcijan: „Przeto bracia stójcie: a trzymajcie podania, którychście się nauczyli, choć przez mowę, choć przez list nasz.“ 2. Tesal. 2, 15.

12.* *Dla czego powinniśmy w Tradycję zupełnie tak wierzyć jak w Pismo św.?*

Ponieważ tak w *Tradycji* jak w *Pismie św.* jest Objawienie Boże.

13.* *W co więc w ogóle powinien katolik wierzyć?*

Katolik powinien wierzyć w to wszystko, co Bóg objawił, a Kościół katolicki do wierzenia podaje bez względu na to, czy to stoi w *Pismie* czy nie. św.

14.* *Czemu powinien katolik wierzyć w to, co Kościół katolicki do wierzenia podaje?*

Bo tylko przez Kościół katolicki z nieomylną pewnością dowiedzieć się można, co Bóg objawił.

15.† *Dla czego tylko przez Kościół katolicki nieomylnie dowiedzieć się można, co Bóg objawił?*

Dla tego, 1) że tylko Kościół katolicki posiada w całości Pismo św. i Tradycję, w których objawienie Boże jest zawarte, i 2) że tylko Kościół katolicki nieomylnie wykląda Pismo św. i Tradycję.

16.† *Czy też wolno Pismo św. albo Tradycję inaczej wyklądać jak Kościół św. wykląda?*

Niewolno; bo byłoby to chcieć lepiej rozumieć Pismo św. i Tradycję, aniżeli Duch Święty, który Kościołowi św. daje rozumienie Pisma świętego i Tradycji

Nauka moralna.

Całe życie trzymaj się mocno nauki Kościoła św. katolickiego: bo gdy wierzysz Kościołowi katolickiemu, wierzysz samemu Panu Bogu.

§. 2. 0 potrzebie wiary.

17. *Czy wiara jest koniecznie potrzebną do zbawienia?*

Wiara jest koniecznie potrzebną do zbawienia, gdyż „bez wiary niepodobna jest podobać się Bogu.“ Zyd. 11, 6,

„Kto nie wierzy, już osądzony jest.“ Jan 3, 18. „Kto nie wierzy, będzie potępion.“ Mar. 16, 16.

18. *Czy w każdej wierze można się zbawić?*

Nie w każdej, lecz tylko w tej wierze można się zbawić, której sam Chrystus Pan nas nauczył.

„Kto wierzy w Syna, ma żywot wieczny: a kto nie wierzy Synowi, nie ogląda żywota, ale gniew Boży nad nim zostawa.“ — 3, 36.

19.* *Dla czego tylko w tej wierze możemy się zbawić, której Pan Jezus nauczył?*

Dla tego, że bez tej wiary nie możemy mieć żadnej wspólności z Panem Jezusem, a bez Pana Jezusa nikt nie może być zbawionym.

„Albowiem nie jest pod niebem inne imię dane ludziom, w którymbyśmy mieli być zbawieni.“ Dz. ap. 4, 12.

20. *W którym Kościele jest ta prawdziwa wiara której Pan Jezus nauczył?*

W kościele katolickim.

21.† *Dla czego tylko w kościele katolickim jest ta prawdziwa wiara Pana Jezusa?*

Dla tego, że tylko Kościołowi katolickiemu Pan Jezus przez Apostołów tę wiarę dał, i tylko kościół katolicki zawsze ją w czystości zachowywał i zachowuje.

Nauka moralna.

Dziękuj Panu Bogu za to i ciesz się z tego, że należysz do Kościoła katolickiego; bo, jak powiada św. Augustyn, „nie ma większego bogactwa, większego skarbu nad wiarę katolicką;“ gdyż tylko ta wiara jest prawdziwą i jedynie do nieba prowadzi.

§ 3. 0 przymiotach wiary.

22.* *Jaka powinna być nasza wiara?*

Wiara nasza powinna być 1) powszechną czyli zupełną, 2) mocną, 3) żywą, 4) stałą.

23.* *Kiedy jest wiara nasza powszechną czyli zupełną?*

Wiara nasza jest wtenczas powszechną czyli zupełną, gdy wierzymy w to wszystko, co Kościół katolicki do wierzenia podaje.

24.* *Kiedy jest wiara nasza mocną?*

Wiara nasza jest wtedy mocną, gdy bez najmniejszego powątpiewania wierzymy.

Przykl: Abraham dla mocnej wiary wynagrodzony. Mojżesz i Aaron dla małego powątpiewania ukarani. 4 Moj. 20, 12.

25.* *Kiedy jest wiara nasza żywą?*

Wiara nasza jest żywą, gdy podług niej żyjemy, to jest, gdy chronimy się złego, a czynimy dobrze, jak nam wiara nakazuje.

„Albowiem jak ciało bez ducha jest martwe, tak i wiara bez uczynków martwa jest.“ Jak. 2, 26.

26.* *Kiedy jest wiara nasza stałą?*

Wiara nasza jest wtenczas stałą, gdy gotowi jesteśmy raczej wszystko stracić, nawet, życie aniżeli wiary swojej się zaprzeć.

Przykłady Męczenników świętych.

27.† *Co prowadzi zazwyczaj do zaparcia się wiary?*
Do zaparcia się wiary prowadzi:

- 1) pycha i lekkomyślne rozumowanie o tajemnicach wiary,
- 2) zaniedbanie obowiązków religijnych i złe życie,
- 3) czytanie bezbożnych książek i przestawanie ze złymi ludźmi.

28.* *Przez co osobliwie powinniśmy okazywać, że wiara nasza jest mocną i stałą?*

Przez otwarte wyznawanie wiary słowem i uczynkiem i wystrzeganie się nawet pozorów, jakobyśmy się jej zapierali.

„Wszelki, który mnie wyzna przed ludźmi, wyznam go ja też przed Ojcem moim, który jest w niebiesiech. A któryby się mnie zaprzął przed ludźmi, zaprzę się go i ja przed Ojcem moim, który jest w niebiesiech.“ Mat. 10, 32. 33.

29. *Czy jest jakiś osobny znak, przez który katolik wiarę swą wyznaje?*

Jest; znak Krzyża św.

30. *Kiedy powinniśmy czynić znak krzyża św.?*

Dobrze i zbawiennie jest czynić często znak Krzyża św., a mianowicie wstając ze snu i udając się na spoczynek, przed modlitwą i po modlitwie, przed każdą ważną sprawą, i we wszystkich pokusach i niebezpieczeństwach.

31. *Dla czego jest zbawienną rzeczą często czynić znak Krzyża św.?*

Dla tego, że przez nabożne czynienie znaku Krzyża św. uzbrajamy się przeciw pokusom złego ducha i dostępujemy wielu łask Boskich.

Nauka moralna.

Nie wstydź się nigdy wiary katolickiej, ani znaku Krzyża św. Nie czytaj książek bezbożnych. Unikaj ludzi, którzyby cię w prawdziwej wierze albo w cudzie zachwiać mogli.

● składzie apostołskim.

1. *Gdzie są w krótkości zawarte te prawdy Boże które przede wszystkim wiedzieć i wierzyć powinniśmy?.*
W dwunastu artykułach wiary Składu Apostołskiego

2. *Czemu ten Skład wiary zowie się „Apostołskim“?*
Ponieważ od Apostołów pochodzi.
3. *Powiedz mi Skład Apostołski?*
Zobacz na str. 3 Skład Apostołski: „Wierzę w Boga i t. d.“

ARTYKUŁ PIERWSZY.

„Wierzę w Boga Ojca, wszechmogącego
Stworzyciela nieba i ziemi.“

§. I. O Bogu.

„Wierzę w Boga.“

4. *Co jest Bóg?*
Bóg jestto Duch nieskończenie doskonały, Pan nieba i ziemi, od którego wszystko dobre pochodzi.
5. *Dla czego nazywamy Boga „Duchem“?*
Dla tego nazywamy Boga Duchem, że ma rozum i wolną wolę, a nie ma ciała.
6. *Jeśli Bóg nie ma ciała, dla czego Pismo św. mówi o Bogu, że ma oczy, uszy, ręce?*
Pismo Św. mówi tak dla tego, aby być dla nas zrozumialszym.
7. *Dla czego mówimy, że Bóg jest „nieskończenie doskonały“?*
Mówimy tak dla tego, że Bóg ma w Sobie wszystkie doskonałości, bez miary i liczby, których nikt inny nie ma.
8. *Jakie znamy przymioty czyli doskonałości Boga?*
Bóg jest wieczny i nieodmienny — wszędzieobecny — wszystkowiedzący — nieskończenie mądry — wszechmocny — nieskończenie święty i sprawiedliwy — nieskończenie dobrotliwy, miłosierny i cierpliwy — nieskończenie prawdziwy i wierny.
9. *Co znaczy: Bóg jest wieczny?*
Bóg jest wieczny znaczy: że jest zawsze, że nie miał początku i końca mieć nie będzie.
„Dierwój niżli stanęły góry, albo ziemia i świat był stworzony, od wieku aż do wieku ty jesteś Bóg. 66 Ps. 89, 2.

10. *Co znaczy: Bóg jest nieodmienny?*

Bóg jest nieodmienny znaczy: że Bóg pozostaje wiecznie ten sam, to jest że się nigdy nie zmienia ani w Swoich doskonałościach, ani w Swoich wyrokach.

„U Boga nie masz odmiany, ani zaćmienia przemiany.“ Jak. 1, 17

11. *Co znaczy: Bóg jest wszędzieobecny?*

Bóg jest wszędzieobecny znaczy: że Bóg jest wszędzie: w niebie, na ziemi i na każdym miejscu.

„Bóg od każdego z nas nie jest daleko. Albowiem w nim żyjemy, ruszamy się, i jesteśmy.“ Dz. ap. 17, 27, 28.

12. *Co znaczy: Bóg jest wszystkowiedzący*

Bóg jest wszystkowiedzący znaczy: że Bóg wie wszystko doskonale: co się działo, co się dzieje, co się dziać będzie, a nawet przenika najskrytsze myśli nasze.

„Oczy Pańskie daleko są jaśniejsze nad słońce, wypatrujące wszystkie drogi człowiecze, i głębokości przepaści, i na ludzkie serca patrzące na skryte strony.“ Eccles. 23, 28. Przykł.: Pan Jezus wiedział naprzód, że Go Judasz zdradzi; przepowiedział, że Go się Piotr zaprze.

13. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie mądry?*

Bóg jest nieskończenie mądry znaczy: że Bóg wszystko urządza najlepiej.

„Jako wielmożne są Panie uczynki Twoje, wszystkoś w mądrości uczynił.“ Ps. 103, 24. Przykł.: Uratowanie Mojżesza, wyniesienie Józefa, upadek Amana.

14. *Co znaczy: Bóg jest wszechmocny?*

Bóg jest wszechmocny znaczy: że Bóg wszystko, co chce uczynić może.

„U Boga nie będzie żadne słowo niepodobne.“ Łuk. 1, 37. Przykł.: Stworzenie świata, cuda w Egipcie i na puszcy.

15. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie święty?*

Bóg jest nieskończenie święty znaczy: że Bóg miłuje tylko dobre, i chce tylko dobrego, a brzydzi się złem.

„Umilowałeś sprawiedliwość, a nienawidziałeś nieprawości.“ Ps. 44, 8. Przykł.: Przykazania na górze Synai.

16. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie sprawiedliwy?*

Bóg jest nieskończenie sprawiedliwy znaczy: że Bóg wynadgradza za dobre, a za złe karze według zasługi każdego.

„Bóg odda każdemu podług uczynków jego . . . albowiem nie masz względu na osoby u Boga.“ Rzym. 2, 6, 11. Przykł.: Świat ukarany potopem, Sodom i Gomora spalona ogniem z nieba; Noe i Lot uratowani.

17.* *Kiedy nastąpi zupełna odpłata?*

Zupełna odpłata nastąpi dopiero po śmierci w wieczności;¹⁾ ale już w tym życiu żaden bezbożnik nie jest prawdziwie szczęśliwym,²⁾ ani też człowiek sprawiedliwy prawdziwie nieszczęśliwym³⁾.

¹⁾ Podobieństwo o bogaczu i Łazarzu. Łuk. 10. ²⁾ Przykł.: Kain, Absalon i inni. ³⁾ Przykł.: Józef Patryarcha, Tobiasz, Daniel i inni.

18. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie dobrotliwy?*

Bóg jest nieskończenie dobrotliwy znaczy: że Bóg pragnie tylko dobra Swych stworzeń, i niezliczone dobrodziejstwa im świadczy.

„Miłujesz wszystko co jest, i nic nie masz w nienawiści z tego coś uczynił.“ Mądr. 11, 25.

19. *Co jest największym dowodem miłości i dobroci Bożej ku nam?*

Największym dowodem miłości i dobroci Bożej ku nam jest to, że Bóg Syna Swego na śmierć wydał dla naszego zbawienia.

„W tym się okazała miłość Boża w nas: iż Syna Swego jednorodzonego posłał Bóg na świat, abyśmy żyli przezeń.“ 1 Jan. 4, 9.

20. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie miłosierny?*

Bóg jest nieskończenie miłosierny znaczy: że Bóg chętnie przebacza wszystkim szczerze pokutującym grzesznikom, i do łaski Swojej ich przyjmuje.

„Żyję ja, mówi Pan Bóg: niechcę śmierci niezbożnego ale żeby się nawrócił niezbożny do drogi swój, a żył.“ Ezech 33, 11. Przykł.: Niniwici. Podobieństwo o synu marnotrawnym. Łuk. 15.

21. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie cierpliwy?*

Bóg jest nieskończenie cierpliwy znaczy: że Bóg często długo czeka, nim ukarze grzesznika, aby miał czas do pokuty.

„Ty masz litość nad wszystkimi, a przebaczasz grzechów ludzkich dla pokuty.“ Mądr. 11, 24. Podobieństwo o drzewie nieurodzajnym. Łuk. 13.

22. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie prawdziwy?*

Bóg jest nieskończenie prawdziwy znaczy: że Bóg tylko prawdę mówi, i nie może ani mylić się, ani kłamać.

„Być nie może, żeby Bóg kłamał.“ Żyd. 6, 18.

23. *Co znaczy: Bóg jest nieskończenie wierny?*

Bóg jest nieskończenie wierny znaczy: że Bóg

z pewnością dotrzyma tego, co obiecał, i wypełni to czem grozi.

„Niebo i ziemia przemina, ale słowa moje nie przemina.“ Mat. 24, 35.

24.* *Do czego powinna nas pobudzać znajomość doskonałości Boskich?*

Znajomość doskonałości Boskich powinna nas do tego pobudzać, abyśmy

- 1) wierzyli Bogu, bo jest nieskończenie prawdziwy i nieomylny.
- 2) zaufali Bogu, bo jest nieskończenie mądry i wszechmocny,
- 3) miłowali Boga, bo jest nieskończenie dobrotliwy i miłosierny,
- 4) bali się Boga, bo jest nieskończenie święty i sprawiedliwy,
- 5) lękali się nawet w skrytości Boga obrazić, bo jest wszytkowiedzący i wszędzieobecny,

25. *Czy możemy widzieć Pana Boga?*

Niemożemy Pana Boga widzieć naszymi oczami, bo jest Duchem.

26. *Zkąd więc znamy Boga i Jego doskonałości, jeśli Go widzieć nie możemy?*

Bóg dał się ludziom poznać w rozmaity sposób.

27*. *Przez co osobliwie dał się Bóg ludziom poznać?*

- 1) przez świat widzialny, który stworzył, utrzymuje i którym rządzi;

„Bo rzeczy jego niewidzialne, to jest: wieczna moc jego i bóstwo przez te rzeczy, które są uczynione, zrozumiane bywają i poznane.“ Rzym. 1, 20.

- 2) przez głos sumienia;

Gdyż sumienie przestrzegając nas przed niewidzialnym sędzią, mścicielem złego, i dając nadzieję nagrody za dobre, przypomina, że „jest ktoś nad nami, od którego zależy, że jest Bóg.“ Rzym. 2 15.

- 3) najdokładniej przez objawienie, które nam Bóg dał przez Patryarchów, Proroków, a w końcu przez Syna swego. (Porównaj pyt. 3 str. 14.)

„Boga żaden nigdy nie widział: Jednorodzony Syn, który jest na łonie ojcowskim, on opowiedział.“ Jan. 1. 18.

28. *Czy jest więcej niż jeden Bóg?*

Jeden tylko jest Bóg.

„Jam jest Bóg, a nie masz więcej Boga, i nie masz mnie podobnego.“ Izaj 46, 9.

29.* *Czemu mówimy: „Wierzę w Boga,“ a nie: „Wierzę Bogu“?*

Bośmy powinni wierzyć, nietylko że Bóg jest, i że wszystko jest prawdą, co Bóg powiedział, ale nadto z miłością i ufnością Bogu się oddawać.

Nauka moralna.

Pamiętaj, co mówi Pan Bóg: „Daj mi synu mój serce twoje.“ Przep. 23, 26. O oddaj co prędkiej serce twoje Bogu wiecznemu, niekończenie pięknemu bogatemu, dobremu, wiernemu; oddaj bez zwłoki, na zawsze, na wieki! Bóg pragnie serca twego, aby je zbawić.

§. 2. O trzech Osobach w Bóstwie.

„Wierzę w Boga Ojca.“

30. *Dla czego mówimy: Wierzę w Boga Ojca“?*

Dla tego mówimy tak, że 1) Bóg jest naszym Ojcem, 2) że w Bogu jest więcej Osób, z których pierwsza nazywa się Ojcem.

31. *Ile jest Osób w Bogu?*

W Bogu są trzy Osoby: Ojciec, Syn i Duch Śty „Nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca, i Syna i Ducha Śgo.“ Mat. 28, 19.

32. *Czy każda z tych Osób jest Bogiem?*

Tak jest; Ojciec jest prawdziwym Bogiem, Syn jest prawdziwym Bogiem, i Duch Śty jest prawdziwym Bogiem.

33. *Czy więc trzech jest Bogów?*

Nie; te trzy Osoby jednym tylko są Bogiem.

34. *Dla czego te trzy Osoby jednym tylko są Bogiem?*

Dla tego, że wszystkie trzy Osoby jedną tylko mają naturę czyli istotę.

35. *Czy która z tych Osób jest starszą, potężniejszą lub doskonalszą?*

Żadna z nich nie jest ani starszą, ani potężniejszą, ani doskonalszą; lecz wszystkie trzy Osoby są odwieczne, wszystkie równie wszechmocne, dobre i doskonałe, bo wszystkie trzy są jednym tylko Bogiem.

36.* *Czy więc żadnej nie ma różnicy pomiędzy Ojcem Synem i Duchem Śtym?*

Co do natury nie ma żadnej różnicy; lecz co do Osób jest różnica.

37.* *Czém się różnią między sobą te trzy Osoby w Bogu?*
Różnią się tém, że Bóg Ojciec jest niezrodzony, czyli od nikogo nie pochodzi, Bóg Syn jest z Ojca zrodzony, a Bóg Duch Śty od Ojca i od Syna pochodzi.

38.* *Jeżeli Syn z Ojca jest zrodzony, a Duch Śty od obydwóch pochodzi; jakże być może, że żadna z tych Osób nie jest starszą od drugiej?*

Bo Syn od wieków jest zrodzony, i Duch Śty również od wieków od obydwóch pochodzi.

39. *Jakie osobne dzieła przypisują się każdej z tych trzech Osób?*

1) Bogu Ojcu przypisuje się dzieło stworzenia, 2) Bogu Synowi dzieło odkupienia, 3) Bogu Duchowi Śtemu dzieło uświęcenia; chociaż te dzieła wspólne są wszystkim trzem Osobom.

40. *Jak się nazywa ta tajemnica o jednym Bogu w trzech Osobach?*

Nazywa się tajemnicą Trójcy Przenajświętszej.

41.† *Czy człowiek może rozumem swoim pojąć tę tajemnicę?*

Nie może jej pojąć; bo jeżeli słaby rozum człowieka rzeczy stworzonych nie pojmuje należycie, tém mniej może tę tajemnicę pojąć, która nieskończenie przewyższa wszystkie rzeczy stworzone.

„Wielki jest Pan zastępów ... a nieogarniony myślą.“ Jer. 32 18. 19

Nauka moralna.

Nigdy nie zapominaj o tém, coś winien Trójcy Przenajświętszej za nieoszacowane dobrodziejstwo stworzenia, odkupienia i uświęcenia. Pamiętaj zawsze o tém, coś uroczyście przyrzekał na Chrzcisku Śtym Bogu Ojcu, Synowi i Duchowi Śtemu. (Uroczystość Trójcy Śtój.)

§. 3. O stworzeniu świata i o Opatrzności.

„Stworzyciela nieba i ziemi.“

42. *Dla czego nazywamy Boga: „Stworzycielem nieba i ziemi?”*

Dla tego nazywamy Boga Stworzycielem nieba i ziemi, że stworzył cały świat: niebo i ziemię, i wszystko, co na nich jest.

43. *Co znaczy: „stworzyć“?*

Stworzyć znaczy: uczynić coś z niczego.

44. *Jakim sposobem stworzył Bóg cały świat?*

Wolą swoją wszechmocną.

„Panie Boże nasz, tyś stworzył wszystkie rzeczy, i dla woli twojej były i stworzone są.“ Obj. 4, 11.

45. *W ilu dniach stworzył Bóg świat?*

W sześciu dniach.

46. *Na co stworzył Bóg świat?*

1) Na chwałę Swoją i 2) dla dobra stworzeń Swoich.

47. *Co czyni Bóg ciągle jeszcze, aby świat w niwecz się nie obrócił?*

Bóg utrzymuje świat i rządzi nim.

48. *Jak utrzymuje Bóg świat?*

Tą samą wszechmocną wolą, którą świat stworzył, sprawia, że świat istnieje tak długo i w ten sposób, jak Jemu się podoba.

49. *Jak rządzi Bóg światem?*

Bóg ma pieczę o wszystko, 1) urządza i prowadzi wszystko do tego celu, dla którego świat stworzył. 2)

1) „Bóg uczynił małego i wielkiego i jednak o wszystkie pieczę ma.“ Mądr. 6, 8 „A wasze włosy wszystkie na głowie są policzone.“ Mat. 10, 30. 2) Przykł: Uratowanie Żydów przez Esterę.

50. *Jak się nazywa ta opieka Boga nad światem?*

Ta opieka Boga nad światem nazywa się Opatrznością Boską.

51.* *Skoro Bóg wszystkim rządzi, czemu jednak dzieje się złe na świecie — czy Bóg chce złego?*

Bóg nie chce złego, tylko je dopuszcza dla tego że, 1) stworzył człowieka wolnym, 2) nawet złe na dobre obraca.

Przykł: Historia Józefa Patriarchy: „Wście o mnie złe myśli, ale Bóg obrócił to w dobre.“ I Moj. 50, 20.

52.* *Jeżeli Bóg wszystkiem się opiekuję, dla czego jednak tyle jest dolegliwości na świecie?*

Dla tego jest tyle dolegliwości na świecie, 1) ażeby się grzesznik przez nie naprawił, i nie zginął na wieki; 2) a sprawiedliwy ażeby, znosząc je cierpliwie, tém większą wysłużył sobie nagrodę w niebie.

1) Przykł: Bracia Józefa: „Słusznie to cierpimy, bośmy zgrzeszyli przeciw bratu naszemu.“ I Moj. 42, 21. 2) „Błogosławieni jesteście, gdy wam złorzeczyć będą, i mówić wszystko złe przeciwko wam kłamiąc dla mnie. Radujcie się i weselcie się: albowiem zapłata wasza obfita jest w niebiesiach.“ Mat. 5, 11. 12.

53.* *Jak więc powinniśmy przyjmować dolegliwości nas spotykające?*

Powinniśmy je przyjmować jako dowody łaskawości Bożej; „albowiem kogo Pan miłuje, tego karze, i biczuje“ (Zyd. 12, 6.), a kogo wywyższyć pragnie, tego poniża.“ Przep. 18, 12.

Nauka moralna.

Nie odważaj się nigdy szemrać lub skarżyć na rozporządzenia Boże, albowiem Bóg najlepiej wie, co jest dobrém i zbawienném dla siebie.

§. 4. 0 Aniołach.

54. *Czy Bóg oprócz świata widzialnego, nie więćdy nie stworzył?*

Bóg stworzył także świat niewidzialny, to jest niezliczoną liczbę duchów, czyli Aniołów.

55. *Jakimi byli Aniołowie, gdy ich Bóg stworzył?*

Byli wszyscy dobrymi i szczęśliwymi, i doskonalszymi od ludzi.

56. *Czy wszyscy Aniołowie pozostali dobrymi i szczęśliwymi?*

Nie wszyscy Aniołowie pozostali dobrymi; wielu z nich zgrzeszyło i dla tego do piekła zostali strąceni. Aniołowie ci nazywają się „djabłami“ „czyli „złemi duchami.“

„Bóg Aniołom gdy zgrzeszyli nieprzepuścił, ale powrozami piekielnymi ściągnięni do piekła podał na męki, aby na sąd byli schowani.“ 2 Piotr. 2, 4. Porówn. Jud. 6.

57. *Co czynią dla nas dobrzy Aniołowie?*

Dobrzy Aniołowie kochają nas; dla tego strzegą nas na duszy i na ciele, modlą się za nami i zachęcają nas do dobrego.

„Aniołom swoim rozkazał o tobie: aby cię strzegli na wszystkich drogach twoich.“ Ps. 90, 11. Przykł: Lot, Tobiasz, Piotr we więzieniu.

58. *Jak nazywają się ci Aniołowie, którzy nas strzegą?*
Nazywają się *Aniołami Stróżami.*

59. *Co winni jesteśmy naszym Aniołom Stróżom?*

Winniśmy naszym Aniołom Stróżom czcić, wdzięcznymi im być i słuchać ich upomnień.

60.* *A złe duchy, jakimi są względem nas?*

Złe duchy z nienawiści i zazdrości czynią na nas zasadzki, aby nas na wieki zgubić.

„Przeciwnik wasz, djabeł, jak lew ryczący krąży, szukając kogo by pożarł.“ 1 Piotr 5 8. Przykł: Ewa, Job, Judasz.

61.* *Co powinniśmy czynić, aby nam ich zasadzki nie szkodziły?*

Powinniśmy wszelkim pokusom do złego mężnie się opierać, a przed pokusą i w czasie pokusy gorąco się modlić.

„Przeciwcie się djabłu, a uciecze od was.“ Jak. 4, 7. Przykł: Tobiasz i Sara.

Nauka moralna.

Modl się nabożnie do św. Anioła Stróża i polecaj się jemu we wszystkich niebezpieczeństwach ciała i duszy. Strzeż się, ażebyś w jego obecności nic takiego nie czynił, ani nie mówił, coby było przeciwném świętej skromności.

§. 5. 0 pierwszych naszych rodzicach i o ich upadku.

62. *Które stworzenie Boże na ziemi jest najprzedniejsze?*

Najprzedniejszém stworzeniem Bożem na ziemi jest człowiek.

63. *Jak się nazywali pierwsi ludzie, których Pan Bóg stworzył?*

Pierwsi ludzie nazywali się Adam i Ewa.

64. *W jaki sposób stworzył Bóg pierwszego człowieka Adama?*

Bóg stworzył ciało z mułu ziemi, i tchnął w nie duszę nieśmiertelną, i tak stał się człowiek żyjący.

65. *Z czego utworzył Pan Bóg Ewę?*

Ewę utworzył Pan Bóg z żebra Adamowego, spuściwszy na niego sen twardy.

66. *Przez co wywyższył Pan Bóg człowieka nad wszystkie stworzenia?*

Przez to, że go stworzył na obraz i podobieństwo Swoje

67. *Co było w pierwszym człowieku tym obrazem i podobieństwem Bożem?*

Obrazem i podobieństwem Bożem w pierwszym człowieku były dary przyrodzone i dary nadprzyrodzone, które go czyniły podobnym Bogu.

68* *Które dary nazywamy przyrodzonymi?*

Darami przyrodzonymi nazywamy przedewszystkiem nieśmiertelność duszy, rozum i wolną wolę.

69.* *Na czym zależały nadprzyrodzone dary pierwszych rodziców?*

Nadprzyrodzone dary pierwszych rodziców zależały na tém, że mieli

- 1) łaskę uświęcającą,
- 2) nie czuli pożądliwości do złego,
- 3) nie mieli podlegać nędzy i chorobom, ani nawet śmierci.

70. *Czy pierwsi nasi rodzice zachowali na zawsze te dary nadprzyrodzone?*

Pierwsi nasi rodzice nie zachowali darów nadprzyrodzonych, lecz je utracili przez grzech, i wtrącili przez to siebie i cały rodzaj ludzki w największą nędzę.

71. *Jaki to grzech popełnili pierwsi nasi rodzice?*

Uwierzyli więcej szatanowi w postaci węża aniżeli Bogu, i jedli owoc z drzewa zakazanego.

72. *Na czym polega ta nędza, w którą pierwsi rodzice cały rodzaj ludzki wtrącili?*

Ta nędza polega na tém, że grzech ze wszystkimi złymi skutkami z Adama przeszedł na wszystkich ludzi, i dla tego wszyscy rodzą się w grzechu.

„Przez jednego człowieka grzech na ten świat wszedł, a przez

grzech śmierć; i tak na wszystkie ludzkie śmierć przeszła, w którym wszyscy zgrzeszyli.“ Rzym. 5, 12.

73. *Jak się nazywa ten grzech, w którym się wszyscy rodzą?*

Ten grzech nazywa się *grzechem pierworodnym*, bośmy go sami nie popełnili, lecz tylko po pierwszych rodzicach naszych odziedziczyli.

74. *Czy kto z ludzi był wolnym od tego grzechu?*

Najświętsza Maryja Panna przez szczególniejszą łaskę Boską była wolną od wszelkiej zmazy grzechu pierworodnego. (Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny.)

75. *Jakie skutki sprowadził grzech pierworodny na wszystkich ludzi?*

- 1) Utratę łaski Bożej, a z nią utratę synostwa Bczego i prawa do nieba;
- 2) przyćmienie rozumu, pożądliwość i skłonność do złego;
- 3) nędzę, cierpienia i dolegliwości, a nareszcie śmierć.

76. *Cóżby się było stało z ludźmi, gdyby Pan Bóg nie był nad nimi się zlitował?*

Zaden człowiek nie mógłby być dostąpić łaski Bożej, ani być zbawionym.

77. *Jak zlitował się Bóg nad ludźmi?*

Obiecał zesłać Zbawiciela, który miał zdjąć z nich grzech i przywrócić im łaskę i prawo do nieba. 1 Moj. 3, 15.

Nauka moralna.

Staraj się duszę swoją zachować niepokalanym obrazem Boga a brzydź się grzechem, który wszystkie nieszczęścia na świat sprowadził. „Grzech czyni ludzi mizernymi.“ Przyp. 14, 34.

*§. 6. Od upadku pierwszych rodziców aż do przyjścia Zbawiciela.

78. *Komu najpierw obiecał Pan Bóg Zbawiciela?*

Pierwszym naszym rodzicom zaraz po ich upadku.

79. *Czy ludzie okazali się wdzięcznymi Panu Bogu za to miłosierdzie?*

Nie; już Kain, pierworodny syn Adama, odwrócił się od Pana Boga i zabił cnotliwego brata swego, Abla.

80. *Jak żyli potomkowie Kaina?*

Potomkowie Kaina żyli równie bezbożnie, jak ich ojciec i z czasem popsuli dobrych, tak że prawie wszyscy ludzie stali się bezbożnymi.

81. *Jak ukarał Pan Bóg ludzi za ich bezbożność?*

Pan Bóg ukarał ich potopem, w którym wszyscy wyginęli, z wyjątkiem bogobojnego męża Noego i jego rodziny.

82. *Czy po potopie pozostali ludzie wiernymi Panu Bogu?*

Wkrótce znowu odpadli od Pana Boga, i oddawali cześć Boską słońcu i księżycowi, ludziom i zwierzętom, nawet posągi z drzewa lub kamieni jako bogów czcili.

83. *Czy Pan Bóg zapomniał o ludziach i zostawił ich w tej złości?*

Pan Bóg nigdy nie zapomniał o ludziach; lecz dawał im dla zasług przyszłego Zbawiciela niezliczone łaski, i różnemi sposobami wzywał ich do pokuty i poprawy życia.

84. *Co uczynił Pan Bóg, gdy ludzie mimo tych łask coraz gorszymi się stawali?*

Pan Bóg wybrał sobie pewien lud i zawarł z nim przymierze, ażeby ten zachował wiarę i nadzieję w przyszłego Zbawiciela.

85. *Jak się nazywa ten lud wybrany?*

Nazywa się ludem *Izraelskim* czyli *Żydowskim*?

86.* *Jakie było to przymierze, które Pan Bóg z tym ludem zawarł?*

Przymierze to było następujące:

1) Pan Bóg dał Izraelitom obietnicę, że nimi jako swoim wybranym ludem opiekować się będzie, że im będzie błogosławił, że z nich wyjdzie Zbawiciel;

2) Izraelici zaś przyrzekli, że tylko Jemu jako prawdziwemu Bogu cześć oddawać i wszystkie Jego przykazania wiernie zachowywać będą.

87. *Przez kogo utrzymywał Pan Bóg w ludzie Izraelskim prawdziwą wiarę i nadzieję w przyszłego Zbawiciela?*

Pan Bóg utrzymywał prawdziwą wiarę i nadzieję

w przyszłego Zbawiciela przez mężów świętych, przez których się wybranemu ludowi objawiał, i przykazania Swoje i obietnice mu ogłaszał.

88. *Jak się nazywali niektórzy z tych mężów?*

Abraham, Izaak, Jakób, Mojżesz, Dawid, Prorocy.

89. *Kto to był Abraham?*

Abraham był ojcem ludu Izraelskiego, pierwszym mężem, z którym Pan Bóg zawarł przymierze.

90. *Jakie są ważniejsze zdarzenia z czasów Abrahama?*

Najważniejszym zdarzeniem z czasów Abrahama jest zburzenie bezbożnej Sodomy i Gomory, ofiara Izaaka i ofiara Melchizedecha.

91. *Dla czego ofiara Izaaka i ofiara Melchizedecha są ważne?*

Dla tego, że ofiara Izaaka była figurą ofiary Pana Jezusa na krzyżu, a ofiara Melchizedecha była figurą Mszy świętej.

92. *Kto był Izaak i Jakób?*

Izaak był synem, a Jakób wnukiem Abrahama; obydwom objawił się Pan Bóg wielokrotnie, ażeby potwierdzić obietnice, które dał był Abrahamowi.

93. *Cóż uczynił Mojżesz?*

Mojżesz wyprowadził lud Izraelski z niewoli Egipskiej, i czynił rozliczne i wielkie cuda.

94. *Czy te cuda miały jakie osobliwsze znaczenie?*

Te cuda miały osobliwsze znaczenie, bo wiele z nich było figurami łask, któreśmy przez Pana Jezusa odebrali.

Takimi figurami było: przejście przez morze czerwone, manna woda ze skały, wąż miedziany uzdrawiający.

95. *Co dał Pan Bóg Izraelitom przez Mojżesza na górze Synaj?*

Dał im dziesięcioro przykazań na dwóch tablicach kamiennych i przepisy o urządzeniu nabożeństwa.

96. *Kto był Dawid?*

Dawid był to wielki król i prorok, któremu Pan Bóg dał obietnicę, że z jego pokolenia narodzi się Mesjasz czyli Zbawiciel.

97. *Kto nastąpił po królu Dawidzie?*

Po królu Dawidzie nastąpił syn jego Salomon, który w Jerozolimie wybudował wspianą świątynię.

98. *Kto są Prorocy?*

Prorocy są to mężowie od Boga wybrani, którzy przepowiadali o przyszłym Zbawicielu.

99. *Co przepowiadali Prorocy o przyszłym Zbawicielu?*

Prorocy przepowiedzieli mianowicie:

- 1) czas i miejsce narodzenia Zbawiciela,
- 2) szczegóły z Jego życia, męki i śmierci,
- 3) zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Jego,
- 4) ustanowienie i wieczne trwanie Kościoła Jego.

100. *Czy długo przed narodzeniem Zbawiciela przepowiadali o Nim prorocy?*

Bardzo długo, bo ostatni Prorok żył 450 lat przed Panem Jezusem.

101. *Kiedy przyszedł oczekiwany Zbawiciel?*

Cztery tysiące lat po upadku pierwszych naszych rodziców.

102. *Dla czego przyszedł Zbawiciel dopiero po czterech tysiącach lat?*

Dla tego, ażeby ludzie sami sobie zostawieni przekonali się, że grzech wtrącił ich w nieszczęście, z którego nikt prócz Boga wybawić ich nie mógł.

103. *W jakim stanie znajdował się świat przed przyjściem Zbawiciela?*

Cały świat był głęboko pogrążony w bałwochwalstwie i we wszelakich występkach; jedyni Żydzi wierzyli w prawdziwego Boga.

Nauka moralna.

Dziękuj Panu Bogu za łaskę, że znasz Zbawiciela, za którym tak długo śś. Patryarchowie i Prorocy tęsknili. Proś Go, aby i do twego serca zawitał i w tobie na zawsze pozostał. (Adwent.)

ARTYKUŁ DRUGI.

„I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne-
Pana naszego.“

1. *Czego uczy nas drugi Artykuł Składu Apostolskiego?*

Uczy nas, że Zbawicielem, którego Pan Bóg lu-

dziom obiecał i zesłał, jest Jednorodzony Syn Boży, Jezus Chrystus, Pan nasz.

2. *Co znaczy „Jezus.“*

Jezus znaczy tyle co: Zbawiciel, czyli Odkupiciel.

„Nazwiesz imię jego Jezus, albowiem on wybawi lud swój od grzechów ich.“ Mat. 1, 21.

3. *Co znaczy „Chrystus“?*

Chrystus znaczy tyle co: Pomazaniec.

4.* *Dla czego nazywa się Jezus Pomazańcem?*

Dla tego nazywa się Jezus Pomazańcem, że w starym zakonie namaszczano oliwą proroków, arcykapłanów i królów; Jezus zaś jest naszym najwyższym prorokiem, kapłanem i królem

5. *Dla czego nazywa się Jezus Chrystus „Jednorodzonym Synem Boga“?*

Dla tego, że Jezus Chrystus jest jedynym prawdziwym i istotnym Synem Boga od wieków i téj saméj co Bóg Ojciec natury.

6. *A my, czy nie jesteśmy także dziećmi Boga?*

My także jesteśmy dziećmi Boga, lecz tylko z łaski dziećmi przybranemi, a nie z natury ani od wieków.

7.* *Zkąd wiemy, że Jezus Chrystus jest owym przepowiedzianym Zbawicielem?*

Wiemy to ztąd, że się na Nim spełniło to wszystko, co Prorocy o Zbawicielu przepowiedzieli.

Dla tego mówił Jezus Żydom: „Rozbierajcie pisma . . . a one są które świadectwo dają o mnie. Jan. 5, 39.

8.* *Zkąd wiemy, że Jezus Chrystus, Syn Boży, jest prawdziwym Bogiem?*

- Wiemy 1) z przepowiedni Proroków,
2) ze świadectwa Boga Ojca,
3) z Jego własnego świadectwa,
4) z nauki Apostołów,
5) z nauki Kościoła katolickiego.

9. *Jak nazywają Prorocy Zbawiciela w swoich przepowiedniach?*

Nazywają Go: „Bogiem, Emanuel czyli Bóg znami, Świętym, Przedziwnym, Ojcem przyszłego wieku.

10.* *Jakie świadectwo dał Bóg Ojciec?*

Przy Chrzcie Pana Jezusa w Jordanie i przy Jego

przemienieniu na górze Tabor dał się słyszeć głos z nieba mówiący: Ten jest Syn mój miły, w którymem sobie dobrze upodobał.“ Mat. 3 i 17.

11.* *Jakie świadectwo dał o Sobie sam Chrystus Pan?*

- 1) Chrystus Pan dał świadectwo, że jest Synem Bożym i tak prawdziwym Bogiem, jak Ojciec Jego;
- 2) świadectwo Swoje stwierdził cudami;
- 3) i nareszcie śmiercią Swoją.

1) „Ja i Ojciec jedno jesteśmy.“ Jan. 10, 30. „Kto mnie widzi, widzi i Ojca.“ Jan. 14, 9. „Wszystko cokolwiek ma Ojciec, moje jest.“ Jan. 16, 15. „Cokolwiek Ojciec czyni, to i Syn także czyni... aby wszyscy czcili Syna, jak czczą Ojca.“ Jan. 5, 19. 23. Kiedy Piotr rzekł do Jezusa: „Tyś jest Chrystus Syn Boga żywego“ (Mat. 16, 16.) a Tomasz zawołał: „Pan mój i Bóg mój“ (Jan. 20 28); Pan Jezus potwierdził ich słowa.

2) Przez Swoje zmartwychwstanie, wniebowstąpienie i wiele innych cudów. To też mówił Żydom: „Chociażbyście mnie (słowem moim) wierzyć nie chcieli, wiercież uczynkom.“ Jan. 10, 38.

3) Kiedy Go przed sądem zaklinano na Boga żywego, aby powiedział, jeżeli jest Synem Bożym; tedy Jezus uroczyście wyznał, „że jest Chrystusem, Synem Bożym, że ujrzą Go na prawicy mocy Bożej siedzącego i przychodzącego w obłokach niebieskich,“ i za to wyznanie poniósł śmierć. Mat. 26. Jan. 19.

12.* *Czego Apostołowie nauczali o Chrystusie Panu?*

Apostołowie wyraźnie nauczali:

- 1) że Chrystus jest prawdziwym Bogiem,
- 2) że w Chrystusie jest pełność Bóstwa,
- 3) że wszystkie stworzenia winne Mu cześć Boską oddawać.

1) „Wiemy iż Syn Boży przyszedł.... Ten jest prawdziwy Bóg i żywot wieczny.“ 1 Jan 5, 20. „Chrystus, który jest nad wszystkiemi, Bóg, błogostawiony na wieki.“ Rzym. 9, 5.

2) „W Chrystusie mieszka wszystka zupełność Bóstwa cielesnie“ to jest istotnie. Kol. 2, 9. Porówn. Jan. 1. Kol. 1. Żyd. 1.

3) „Aby na imię Jezusowe wszelkie kolano kłekało, niebieskich ziemskich, i podziemnych.“ Filip. 2, 10. „A niech się mu kłaniają wszyscy Aniołowie Boży.“ Żyd. 1, 6.

13.* *Czego uczy Kościół katolicki o Chrystusie Panu?*

Kościół katolicki uczy od samego początku, że Chrystus jest prawdziwym Bogiem, téj saméj co Bóg Ojciec istoty i téj nauki bronił zawsze jako fundamentalnego artykułu wiary.

14. *Dla czego nazywa się Jezus Chrystus „Panem naszym“?*

Dla tego nazywa się Jezus Chrystus Panem naszym, że

- 1) jako *Bóg* jest Panem nieba i ziemi,
- 2) jako *Odkupiciel* krwią Swoją nas Sobie kupił

Nauka moralna.

Wymawiaj często a nabożnie Imię Jezusa szczególnież w pokusach. Przyswój sobie zwyczaj pozdrawiania bliźnich słowy: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus — Na wieki wieków. Amen!“ (Uroczystość Najświętszego Imienia Jezus.)

ARTYKUŁ TRZECI

„Który się począł z Ducha świętego, narodził się z Maryi Panny.“

1. *Czego głównie uczy nas trzeci artykuł wiary*

Uczy nas, że Syn Boży za sprawą Ducha Śgo stał się człowiekiem, to jest że przyjął na Siebie ciało i duszę ludzką.

„Słowo (Jednorodzony Ojca) ciałem się stało i mieszkało między nami.“ Jan. 1, 14.

2. *Jak nazywamy tę tajemnicę?*

Tajemnicą wcielenia Syna Bożego.

3. *Co więc wyznajemy przez tajemnicę wcielenia Syna Bożego?*

Wyznajemy, że Jezus Chrystus jest razem prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem: Bogiem jest od wieków a człowiekiem stał się w czasie.

4. *Ile więc jest natur w Jezusie Chrystusie?*

Dwie są natury w Jezusie Chrystusie: natura *Boska i ludzka*.

5.* *Czy także dwie są osoby w Jezusie Chrystusie?*

Nie; w Jezusie Chrystusie jedna tylko jest osoba t. j. Osoba Boska, gdyż obie natury są w jednéj Osobie Syna Bożego nierozdzielnie połączone.

6. *Z kogo wziął Syn Boży naturę ludzką?*

Z Maryi, przeczystéj Dziewicy; dla tego téż Najśw. Panna nazywa się „Matką Bożą, czyli Boga Rodzicielką.“ (Zwiastowanie Najśw. Maryi Panny.)

7. *Czém był ś. Józef dla Pana Jezusa?*

Śty Józef był opiekunem i piastunem Pana Jezusa. „Jezus, jak mniemano, Syn Józefa.“ Łuk. 3, 23.

8. *Dla czego stał się Syn Boży człowiekiem?*

Syn Boży stał się człowiekiem dla tego, aby mógł za nas cierpieć i umrzeć; albowiem jako Bóg nie mógł ani cierpieć, ani umrzeć.

Nauka moralna.

Dziękuj Bogu z całego serca za to, że z miłości ku tobie stał się dzieciąciem, a mianowicie gdy słyszysz rano, w południe i wieczór dzwoniennie na Anioł Pański.

O życiu Jezusa Chrystusa na ziemi.

9. *Gdzie narodził się Jezus Chrystus?*

W Betleem, w stajence. (Boże Narodzenie.)

10. *Kto naprzód oddał pokłon Dzieciątku Jezus?*

Naprzód pobożni Pastuszkowie, a potem trzej Mędrcy czyli trzej Królowie ze Wschodu.

11. *Jakim sposobem dowiedzieli się Pastuszkowie,*

a potem trzej Mędrcy o narodzeniu Pana Jezusa?

Pastuszkowie dowiedzieli się o tém od Anioła, a Mędrcy przez cudowną gwiazdę.

12. *Cóż się stało z Panem Jezusem czterdziestego dnia po Jego narodzeniu?*

Czterdziestego dnia był Pan Jezus ofiarowany w świątyni Jerozolimskiej. (Uroczystość Oczyszczenia Najśw. Maryi Panny, czyli Matki Boskiej Gromnicznój.)

13. *Czy Dzieciątko Jezus zawsze pozostało w Jerozolimie i w ziemi żydowskiej?*

Nie; Śty Józef i N. P. Marya uszli z Dzieciątkiem Jezus do Egiptu, bo król Heród chciał Dzieciątko zabić. (Święto Młodzianków.)

14. *Gdzie zostawał Pan Jezus po powrocie swoim z Egiptu?*

Aż do trzydziestego roku zostawał Pan Jezus w Nazarecie z Najświętszą Panną i z Józefem świętym, był Im poddany.

15. *Dla czego Pan Jezus, Syn Boży, chciał być poddany?*

Dla tego, że chciał przez to nauczyć dzieci, jak mają być rodzicom swoim poddane.

16. *Co uczynił Pan Jezus, kiedy miał lat 12?*

Udał się z Najświętszą Panną i z świętym Józefem do Jerozolimy, pozostał tam 3 dni w świątyni.

17. *Czemu pozostał Pan Jezus w świątyni?*

Ponieważ chciał nas przez to nauczyć, jak chętnie powinniśmy modlić się, słowa Bożego słuchać i w kościele przebywać.

18.* *Dokąd udał się Pan Jezus, kiedy miał lat 30?*

Udał się nad rzekę Jordan, gdzie Go Jan Chrzciciel ochrzcił, a potem poszedł na puszcę, i tam pościł 40 dni i 40 nocy.

19. *Co uczynił Pan Jezus, kiedy z puszczy wrócił?*

Wybrał sobie 12 uczniów, których nazwał Apostołami i zaczął publicznie nauczać.

20. *Czego nauczał Pan Jezus?*

Pan Jezus nauczał tego wszystkiego, w co wierzyć, czego się spodziewać, i co czynić powinniśmy, aby dołączyć do zbawienia.

21.* *Czém udowodnił Pan Jezus, że nauka Jego jest prawdziwą i Boską?*

Udowodnił:

- 1) świętością Swego życia,
- 2) cudami i prorocत्वami.

22.* *Co nas przekonywa o świętości życia Jego?*

Przekonywa nas to, że był zupełnie wolny od wszelkiego grzechu (Jan. 8, 46.) i że był najdoskonalszym wzorem wszelkich cnót, pełen miłości ku ludziom, nawet ku najzaciętszym nieprzyjaciółom swoim, a Ojcu Swemu niebieskiemu był posłuszny aż do śmierci.

23.* *Co są cuda?*

Cuda są to czyny i zjawiska nadzwyczajne, które tylko wszechmocnością Boską a nie siłą przyrodzoną stać się mogą.

Dla tego rzekł Nikodem do Zbawiciela: „Żaden tych znaków czynić nie może, które ty czynisz, jeśli by z nim Bóg nie był.“ Jan. 3, 2.

24.* *Jakie naprzykład cuda uczynił Pan Jezus?*

1) Przemienił wodę w wino; 2) pięciu chlebami nakarmił przeszło 5 tysięcy ludzi; 3) słowem jedném aciszył wichry i burze na morzu, leczyl wszelkie choroby, wyganiał djabłów, wskrzeszał umarłych.

25.* *Co na przykład przepowiedział Pan Jezus?*

Pan Jezus przepowiedział takie rzeczy, o których tylko sam Bóg mógł wiedzieć, np. zdradę Judasza i zaprzanie się Piotra, jaką śmiercią miał Sam umrzeć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Swoje, i wiele innych.

26.* *Jakie przepowiednie Pana Jezusa jeszcze teraz się spełniają?*

- 1) Że Ewangelia jest opowiadana po całym świecie,
- 2) że bramy piekielne nie przemogą Kościoła;
- 3) że z świątyni Jerozolimskiej kamień na kamieniu nie zostanie.

Nauka moralna.

Za przykładem Jezusa bądź pilnym i posłusznym, kochaj się w modlitwie i staraj się o to, abyś ciągle rósł w mądrość i łaskę Bożą. Albowiem, Pan Jezus mówi: „dałem wam przykład, abyście akom ja czynili, tak i wy czynili.“ Jan. 13, 15.

ARTYKUŁ CZWARTY.

„Umęczon pod pontskim Pilatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion.“

1. *Czego uczy nas czwarty artykuł Składu Apostolskiego?*

Czwarty artykuł uczy nas, że Jezus Chrystus cierpiał za nas, umarł na krzyżu, i do grobu złożony został.

2. *Czy Jezus Chrystus cierpiał jako Bóg czy też jako człowiek?*

Jezus Chrystus cierpiał jako człowiek to jest w Swojej naturze ludzkiej.

3. *Co cierpiał Jezus Chrystus?*

Jezus Chrystus cierpiał przez całe życie Swoje niezmiernie wiele. W końcu Go pojmano, wyszydzono, uplwno, ubiczowano, cierniem ukoronowano, a wreszcie do krzyża przybito.

4. *Gdzie ukrzyżowano Pana Jezusa?*

Na górze Kalwaryi, za Jerozolimą.

5. *Jak długo wisiał Pan Jezus na krzyżu?*

Trzy godziny wisiał Pan Jezus na krzyżu w naj-

okropniejszych boleściach ciała i duszy dopóki głowy Swojej nie skłonił i nie umarł.

6. *Czy Pan Jezus prawdziwie umarł?*

Umarł prawdziwie; dusza Jego odłączyła się rzeczywiście od ciała.

7. *Co się działo przy Jego śmierci?*

Słońce się zaćmiło, ziemia się trzęsła, skały się rozpadały, groby się otwierały, i wielu umarłych z nich wstało.

8.* *Czego dowodzą te cuda?*

Te cuda dowodzą, że Jezus Chrystus prawdziwie jest Synem Bożym, jak to setnik pod krzyżem stojący i żołnierze jego wyznali.

9. *Kto wskazał Pana Jezusa na śmierć krzyżową?*

Starosta rzymski, pontski Pilat.

10. *Czy Pan Jezus był zmuszony umrzeć?*

Bynajmniej; Pan Jezus dobrowolnie umarł.

„Ofiarowan jest, iż sam chciał.“ Izaj. 53, 7.

11. *Czemu chciał Pan Jezus cierpieć i umrzeć?*

Pan Jezus chciał cierpieć i umrzeć, aby sprawiedliwości Boskiej za grzechy nasze zadosyć uczynić, a nas przez to odkupić i zbawić.

„Zranion jest za nieprawości nasze, start jest za złości nasze.“ Izaj. 53, 5.

12. *Za które grzechy uczynił Pan Jezus zadosyć?*

„Za grzechy całego świata“ (1 Jan. 2, 2): za grzech pierworodny i za wszystkie inne grzechy ludzkie.

13.* *Od czego odkupił nas Pan Jezus przez Swoją mękę i śmierć?*

Pan Jezus odkupił nas 1) od grzechu, 2) od niewoli czarta, 3) od wiecznego potępienia.

„Jezus Chrystus nas umiłował, i omył nas z grzechów w krwi Swojej.“ Obj. 1, 5.

14.* *Co jeszcze wysłużył nam Pan Jezus męką i śmiercią Swoją?*

Pan Jezus 1) pojednał nas z Bogiem, 2) otworzył nam Niebo, i 3) wysłużył nam obfite łaski ku naszemu uświęceniu i zbawieniu.

„Gdyśmy byli nieprzyjaciółmi, jesteście pojednani z Bogiem przez śmierć Syna Jego.“ Rzym. 5, 10.

15.* *Czy Pan Jezus tylko dla tych wysłużył łaskę i zbawienie wieczne, którzy rzeczywiście zbawieni będą?*

Pan Jezus dla wszystkich bez wyjątku wysłużył łaskę i zbawienie wieczne, bo za wszystkich bez wyjątku umarł.

16.* *Skoro Pan Jezus dla wszystkich wieczne zbawienie wysłużył, czemuż tedy nie wszyscy będą zbawieni?*

Bo nie wszyscy czynią to, co do dostąpienia zbawienia jest potrzebne, to jest, nie wszyscy mają wiarę, zachowują przykazania i używają środków łaski Boskiej.

Nauka moralna.

Nie zapominaj nigdy o niepojętej miłości Pana Jezusa ku tobie (Nabożeństwo do Męki Chrystusowej; Droga krzyżowa czyli Stacje. Odwiedzanie grobu Pana Jezusa w wielki tydzień, wstrzymywanie się od mięsa w piątki i t. d.)

ARTYKUŁ PIĄTY.

„Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał.“

1. *Cóż znaczą te słowa: „Zstąpił do piekieł“?*

Te słowa znaczą: że dusza Pana Jezusa po Jego śmierci zstąpiła do otchłani, to jest do miejsca, gdzie były dusze sprawiedliwych.

„Chrystus acz umartwiony ciałem, ale ożywiony duchem, w którym téż przyszedłszy, tym, którzy w ciemnicy byli, duchom przepowiedał“ (1 Piotr. 3, 18. 19.), to jest, zwiastował im odkupienie.

2. *Dla czego były dusze sprawiedliwych w otchłani?*

Dla tego, że niebo przez grzech zostało zamknięte i dopiero Pan Jezus je otworzył.

3. *Po co zstąpił Pan Jezus do otchłani?*

Pan Jezus zstąpił do otchłani,

1) aby dusze sprawiedliwych pocieszyć i oswojone im zwiastować;

2) aby w otchłani potęgę Swą i chwałę pokazać.

4. *Czy dusza Pana Jezusa została na zawsze w otchłani?*

Nie na zawsze; trzeciego dnia złączyła się znów

z ciałem, i Pan Jezus chwalebnie z grobu powstał. (Wielkanoc.)

5.* *Czy nieprzyjaciele Pana Jezusa wiedzieli o Jego zmartwychwstaniu?*

Wiedzieli; Pan Jezus to przepowiedział; dla tego téż grób Jego opieczętowali i straż przy nim postawili.

6.* *Czy Uczniowie widzieli Pana Jezusa po zmartwychwstaniu?*

Tak jest, widywali często Pana Jezusa, dotykali się Go, rozmawiali z Nim i jedli, a na stwierdzenie prawdziwości zmartwychwstania Chrystusowego śmierć ponieśli.

7. *Jak długo pozostał Pan Jezus na ziemi po Swojem zmartwychwstaniu?*

Pozostał czterdzieści dni.

8.* *Co czynił Pan Jezus w tym czasie?*

Pan Jezus nauczał Apostołów, a mianowicie Piotra, jak mają Kościołem rządzić, i dał im władzę rządzenia.

9.† *Do czego powinna nas pobudzać nauka o zmartwychwstaniu Pana Jezusa?*

Nauka o zmartwychwstaniu Pana Jezusa powinna nas pobudzać:

1) do coraz mocniejszej wiary w Jego Bóstwo i do coraz silniejszej nadziei w nasze przyszłe zmartwychwstanie,

2) do powstania ze śmierci grzechu i do prowadzenia nowego, świętego żywota.

Nauka moralna.

Pamiętaj zawsze o tém, co Śty Paweł powiada: „Jako Chrystus wstał z martwych, tak i my żebyśmy w nowości żywota chodzili.“ Rzym. 6, 4.

ARTYKUŁ SZÓSTY.

„Wstąpił na niebiosy, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego.“

Co znaczą słowa: „Wstąpił na niebiosy“?

1. Te słowa znaczą, że Jezus Chrystus własną mocą

wstąpił do nieba z ciałem i duszą. (Uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego.)

2.* *Czy Pan Jezus sam wstąpił do nieba?*

Pan Jezus wprowadził także ze Sobą do nieba duże sprawiedliwych, które z otchłani wywiódł.

3. *Z którego miejsca wstąpił Chrystus Pan do nieba?*

Z góry Oliwnej w przytomności uczniów Swoich.

4.* *Czemu wstąpił Pan Jezus do nieba?*

Pan Jezus wstąpił do nieba:

1) aby zamieszkał w chwale Swojej,

2) aby się wstawił za nami u Ojca Swego Niebieskiego,

3) aby dla nas mieszkanie przygotował w niebie.

5. *Co znaczą słowa: „Siedzi na prawicy Boga Ojca“?*

Te słowa znaczą, że Pan Jezus jako człowiek ma udział w mocy i chwale majestatu Bożego.

Nauka moralna.

Podnoś często oczy i serce ku niebu, i staraj się **wszystkiem siłami**, abyś się do niego dostał.

ARTYKUŁ SIÓDMY.

„Ztamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych.“

1. *Czego uczy nas siódmy artykuł Składu Apostolskiego?*

Uczy nas, że Jezus Chrystus na końcu świata przyjdzie z wielką mocą i majestatem, sądzić wszystkich ludzi bez wyjątku, tak dobrych jak i złych.

2. *Jak nazywa się ten sąd na końcu świata?*

Nazywa się sądem *ostatecznym* albo *powszechnym*.

3. *Z czego będą ludzie sądzeni?*

Będą sądzeni ze wszystkich myśli, słów i uczynków swoich, i z opuszczenia dobrego.

4.* *Co uczyni Pan Bóg, aby wszystek świat sprawiedliwość Jego poznał?*

Pan Bóg wyjawí dobre i złe, nawet najskrytsze myśli każdego człowieka, jako téż łaski, jakie każdemu za życia dawał.

„Pan téż oświeci zakrycia ciemności, i objawi rady serc., 1 Kor. 4. 5

5. *Jaki wyrok wyda Pan Jezus jako Sędzia?*

1) Do dobrych rzeknie: „Pójdźcie błogosławieni Ojca mego, otrzymajcie królestwo wam zgotowane od założenia świata.“

2) Do złych zaś rzeknie: „Idźcie odemnie przeklećci w ogień wieczny, który zgotowany jest djabłu i aniołom jego.“

6. *Co stanie się po wydaniu tego Boskiego wyroku?*
Zli pójdą do piekła, a dobrzy do nieba.

7. *Co jest piekło?*

Piekło jest to miejsce, gdzie, jak sam Chrystus Pan powiedział, jest ogień nieugaszony, wieczny płacz i zgrzytanie zębów

8. *Co jest niebo?*

Niebo jest to miejsce wiecznej i zupełnej szczęśliwości.

9. *Czy oprócz sądu ostatecznego jest jeszcze inny sąd?*

Jest jeszcze sąd *szczegółowy* dla każdego człowieka zaraz po śmierci.

10.† *Czemu oprócz sądu szczegółowego będzie jeszcze sąd powszechny?*

1) Aby wszyscy ludzie poznali mądrość i sprawiedliwość Bożą;

2) aby chwała Jezusa Chrystusa przed całym światem się ukazała;

3) aby sprawiedliwi otrzymali zasłużoną nagrodę, a źli zasłużoną karę.

„Tedy bezbożni zatrwożeni bojaźnią straszliwą i dla ucisku ducha wzdychając, wołać będą: Cię to są, któreśmy niekiedy mieli za pośmiech i za przysłowie urągania. My głupi, mieliśmy żywot ich za szaleństwo, i za sromotne ich dokończenie. Oto, jak policzeni są między syny Boże, i między świętymi dział ich jest!“ Mądr. 5, 2—5.

11. *Dokąd idzie dusza po sądzie szczegółowym?*

Po sądzie szczegółowym idzie dusza albo do nieba, albo do piekła, albo do czyśćca.

12. *Które dusze idą do czyśćca?*

Do czyśćca idą dusze sprawiedliwych, które albo w grzechach powszednich z tego świata zeszyły, albo za swe grzechy jeszcze pokutować muszą.

O tych duszach wspominając powiada Pismo święte (2 Machab. 12, 46.): „Święta i zbawienna jest myśl modlić się za umarłe, aby byli od grzechów rozwiązani;“ i (Mat. 5, 26.): „Nie wyjdą z ciemnicy, aż oddadzą ostatni pieniążek;“ i (1 Kor. 3, 15.): „Będą zbawieni, wszakże tak jako przez ogień.“

13. *Czy po sądzie ostatecznym będzie jeszcze czyścić?*

Po sądzie ostatecznym będzie tylko niebo i piekło

Nauka moralna.

Nigdy nie myśl, że nikt nie widzi złego, które broisz. Bo Bóg widzi wszystko, i „wszystko co się dzieje przywiedzie Bóg na sąd.” Kaznodz. 12, 14.

ARTYKUŁ OSMY.

„Wierzę w Ducha Świętego.“

1. *Przez kogo stajemy się uczestnikami tych wszystkich łask, które nam Pan Jezus wystąpił?*
Przez Ducha Świętego.
2. *Gdzie te łaski odbieramy?*
Odbieramy je w Kościele katolickim, któremu Pan Jezus dla tego właśnie Ducha Śgo obiecał i zesłał.
3. *Kto jest Duch Święty?*
Duch Święty jestto trzecia Osoba Bóstwa, prawdziwy Bóg, jak Ojciec i Syn.
„Ojciec, Słowo i Duch Święty, a ci trzej jedno są.“ 1 Jan 5, 7.
4. *Od kogo pochodzi Duch Święty?*
Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna.
- 5.* *Gdzie jest Duch Święty?*
Duch Śty jest jako Bóg wszędzie, lecz, jako Dawca nadprzyrodzonych darów i łask, mieszka w Kościele katolickim i w duszach sprawiedliwych.
6. *Kiedy został Duch Święty zesłany?*
W dzień Zielonych Świątek, gdy na Apostołów zstąpił w postaci ognistych języków. (Zielone Świątki.)
7. *Jakie łaski daje Duch Śty Kościołowi katolickiemu?*
Duch Śty naucza i uświęca Kościół katolicki i rządzi nim w sposób niewidzialny aż do skończenia świata.
8. *Jakich łask udziela Duch Śty duszom ludzkim?*
Duch Święty oświeca uświęca, wzmacnia i pociesza dusze, i dla tego też nazywa się *Uświęcicielem* i *Pocieszycielem*.

9.* *Które są osobliwsze dary Ducha Śgo?*

Siedm następujących: 1) mądrość, 2) rozum, 3) rada, 4) męstwo, 5) umiejętność, 6) pobożność i 7) bojaźń Boża.

10. *Jań długo zostaje Duch Święty w duszy?*

Tak długo, dopóki dusza wolna jest od grzechu śmiertelnego.

11. *Czy więc grzech śmiertelny wydalą Ducha Śgo z duszy?*

Tak jest; każdy grzech śmiertelny wydalą Ducha Świętego z duszy i znieważa godność człowieka, który jest świątynią Bożą.

„A jeżeli kto Kościół Boży zgwałci, zatraci go Bóg, albowiem Kościół Boży święty jest, którym wy jesteście.“ 1 Kor. 3, 17.

Nauka moralna.

Chroń się troskliwie grzechu, a staraj się zachować w sercu swoim Ducha Świętego i natchnieniem jego być posłusznym.

ARTYKUŁ DZIEWIĄTY.

„Święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie.“

§. I. O Kościele w ogólności.

1. *Co uczynili Apostołowie po odebraniu Ducha Śgo w dzień Zielonych Świątek?*
Rozeszli się na cały świat, nauczali i chrzcili, zgromadzali na około siebie wszystkich, którzy uwierzyli i ochrzcić się dali.
2. *Co powstało z tych zgromadzeń wiernych?*
Powstały na wielu miejscach gromady chrześcijańskie, których przełożonymi byli Apostołowie.
3. *Co czynili Apostołowie, gdy gromady chrześcijańskie coraz bardziej się mnożyły?*
Wyświęcali biskupów i czynili ich przełożonymi nowych gromad z poleceniem, aby oni także innych wyświęcali i postanawiali nad nowo powstającymi gromadami.

4. *Czy te pojedyncze gromady wiernych zostawały w związku ze sobą?*

Tak jest; wszystkie zostawały w najściślejszym związku ze sobą, i stanowiły jedno wielkie zgromadzenie Chrześcijan pod jedną głową widzialną, t. j. świętym Piotrem.

5. *Jak nazywano to wielkie zgromadzenie Chrześcijan połączonych pod jedną głową widzialną?*

Nazywano je *Kościółem katolickim*, to jest powszechnym, albo krótko *Kościółem*.

6. *Cóż to jest Kościół?*

Kościół jestto zgromadzenie wszystkich prawowiernych Chrześcijan na ziemi, pod jedną najwyższą głową widzialną t. j. papieżem, i zależnymi od niego biskupami.

7. *Czyją mocą dali Apostołowie Kościołowi to urządzenie?*

Mocą Chrystusa Pana, którego woli wykonawcami byli.

8. *Przez co upoważnił do tego Chrystus Pan Apostołów?*

Przez to, że im dał władzę: 1) słowo Boże opowiadać na cały świat; 2) chrzest święty i inne Sakramenta śś. sprawować; 3) ochrzonych do żywota wiecznego pod zwierzchnictwem ś. Piotra prowadzić.

Nim Pan Jezus do nieba wstąpił, rzekł do Apostołów: „Dana mi jest wszystka władza na niebie i na ziemi. Idąc tedy nauczajcie wszystkie narody: chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Śgo.; nauczając je chować wszystko, comkolwiek wam przykazał. A oto ja jestem z wami po wszystkie dni, aż do skończenia świata.“ — *Mat. 28, 18—20.* — Już dawniej mówił Jezus do nich: „Jako mię posłał Ojciec, i ja was posyłam.“ *Jan. 20, 21. 23.* — „Cobyściekolwiek związali na ziemi, będzie związane i w niebie; a cobyściekolwiek rozwiązali na ziemi, będzie rozwiązane i w niebie.“ *Mat. 18, 18.* — „Kto was słucha, mnie słucha; a kto wami gardzi, mną gardzi.“ *Łuk. 10, 16. i. w. i.*

9.* *Zkąd okazuje się, że Pan Jezus uczynił świętego Piotra głową kościoła?*

Okazuje się ztąd że:

1) Pan Jezus na Piotrze świętym, jak na opoce zbudował Kościół Swój,

2) Piotrowi świętemu dał klucze Królestwa niebieskiego,

3) Piotra świętego uczynił pasterzem całego Kościoła

1) „Tyś jest opoka, a na tej opoce zbuduję kościół mój, a bramy piekielne nie zwyciężą go.“ *Mat. 16, 18—20*) „I tobie dam klucze królestwa niebieskiego. A cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane i w niebiesiach.“ *Mat. 16, 19.*—3) „Paś baranki moje, paś owieczki moje.“ *Jan. 21, 15—17.*

10.* *Czy po śmierci Piotra świętego miała ustać władza widzialnej głowy Kościoła?*

Nie miała ustać ta władza, bo skoro Kościół miał trwać na zawsze, musiała też trwać na zawsze i opoka na której Chrystus Pan Kościół zbudował.

11. *Kto po śmierci Piotra świętego jest widzialną głową Kościoła?*

Ojciec święty czyli Papież, prawy następca świętego Piotra na stolicy biskupiej w Rzymie.

12.* *Czy władza, którą mieli Apostołowie, miała pozostać na zawsze?*

Tak jest; bo podług ustanowienia Chrystusa Pana miała od Apostołów przechodzić na ich następców, i w nich nieprzerwanie trwać aż do końca świata.

„A oto ja jestem z wami po wszystkie dni aż do skończenia świata“

13. *Kto jest następcą Apostołów?*

Biskupi prawnie wyświęceni i w jedności z papieżem zostający, to jest biskupi Kościoła katolickiego.

14. *Kto pomaga biskupom w sprawowaniu ich urzędu?*
Proboszczowie, wikaryusze i inni kapłani.

Nauka moralna.

Pielęgnuj w sercu głęboki szacunek i miłość dla Ojca świętego, papieża, i z nim połączonych biskupów i kapłanów; którzy ci zastępują Boga: prawdy Bożej cię nauczają, łaski Boskie ci szafują i do nieba cię prowadzą.

§. 2. O znamionach Kościoła.

15. *Czy Chrystus Pan więcej niż jeden Kościół ustanowił?*

Chrystus Pan jeden tylko Kościół ustanowił, jak jednej tylko wiary nauczał.

Chrystus Pan rzekł: „na tej opoce zbuduję Kościół mój,“ (nie zaś: kościoły moje). *Mat. 16, 18*

16. *Po czém poznajemy Kościół przez Chrystusa Pana ustanowiony?*

Ustanowiony przez Chrystusa Pana Kościół poznajemy po tém, że jest:

1) jeden, 2) święty, 3) katolicki i 4) apostołski.

17. *Który Kościół ma te cztery znamiona?*

Te cztery znamiona ma tylko Kościół *Rzymsko-katolicki*, t. j. ten Kościół, którego głową jest Papież.

18. *Przez co jest Rzymsko-katolicki Kościół jednym?*

Przez to, że zawsze i wszędzie miał i ma: 1) jedną wiarę, 2) jedną Ofiarę, jedno Sakramenta, 3) jedną wspólną głowę.

19. *Przez co jest Rzymsko-katolicki Kościół świętym?*

Przez to, że: 1) Założyciel jego jest święty; 2) że nauka jego jest święta; 3) że wszystkie środki do uświęcenia służące wiernie przechowuje i szafuje; 4) że zawsze miał i ma Świętych.

20. *Przez co jest Rzymski Kościół katolickim czyli powszechnym?*

Przez to, że: 1) od Chrystusa Pana począwszy, był po wszystkie czasy; 2) że wszędzie się rozszerza, i 3) dla zbawienia wszystkich ludzi jest ustanowiony.

21. *Przez co jest Rzymsko-katolicki Kościół apostołskim?*

Przez to, 1) że jego początek i nauka jest apostołską; 2) że Papież i biskupi, są prawdziwymi następcami Apostołów.

22. *Cóż więc wynika ztąd, że Kościół Rzymsko-katolicki ma te cztery znamiona?*

Ztąd wynika, że Rzymsko-katolicki Kościół jest *jedynie* prawdziwym, przez Chrystusa Pana założonym Kościołem.

Nauka moralna.

Módl się często o pokój i podwyższenie Kościoła katolickiego o nawrócenie heretyków i niewiernych.

*§. 3. O zadaniu Kościoła.

23. *Na co Chrystus Pan założył Kościół?*

Chrystus Pan założył Kościół na to, aby w nim wszyscy ludzie mogli być zbawieni.

24. *Czemu Kościół może zbawić wszystkich ludzi?*

Kościół może zbawić wszystkich ludzi dla tego: 1) że ma naukę Chrystusową, władzę Jego, i Sakramenta śś. przezeń ustanowione, 2) że ma dar nieomyślności.

25. *Kto posiada w Kościele dar nieomyślności?*

Dar nieomyślności w Kościele posiada: albo sam Papież, albo Biskupi w połączeniu z Papieżem, czyli *Kościół nauczający*.

25a. *Jak nazywamy tych członków Kościoła, którzy nie należą do Kościoła nauczającego?*

Tych członków Kościoła, którzy nie należą do Kościoła nauczającego, nazywamy *Kościółem słuchającym*.

26. *Kto nas zapewnił o tem, że Kościół nauczający jest nieomyślny?*

O tem, że Kościół nauczający jest nieomyślny, zapewnił nas sam Chrystus Pan, 1) kiedy oświadczył ś. Piotrowi, iż „jest opoką, na której zbuduje Kościół swój, a bramy piekielne nie zwyciężą go“ (Mat. 16, 18), że ma „paść baranki i owieczki Jego“, t. j. być Pasterzem i nauczycielem całego Kościoła (Jan. 21, 15—17), i nareszcie, że On sam modlił się za nim „aby nie ustała wiara Jego“, i polecił mu „utwierdzać braci swoich“ (Łuk. 22, 32); 2) kiedy obiecał wszystkim Apostołom, że „będzie z nimi po wszystkie dni aż do skończenia świata“ (Mat. 28, 20) i że „Duch prawdy z nimi mieszkać będzie na wieki“ (Jan 14, 16—17). Co zaś Pan Jezus oświadczył ś. Piotrowi i Apostołom, odnosi się także do ich następców t. j. do Papieża i do Biskupów.

Dla tego też ś. Paweł Apostół nazywa Kościół „filarem i utwierdzeniem prawdy.“ I Tym. 3, 15.

27. *Kto sprawia, że Kościół nauczający jest nieomyślny?*

Że Kościół nauczający jest nieomyślny, sprawia to Duch ś., który oświeca go, i nim rządzi.

28. *W czem Kościół nauczający jest nieomyślny?*

Kościół nauczający jest nieomyślny w ogłaszaniu prawd wiary i obyczajów.

29. *Co więc trzeba czynić, gdy powstaje spór w rzeczach wiary i obyczajów?*

Gdy spór powstaje w rzeczach wiary lub obyczajów, trzeba czekać, co Kościół nauczający zawyrokuje, i wyrokowi jego się poddać.

„Chrystus dał pasterze i doktory, abysmy już nie byli dziećmi, chwającami się, i nie byli uniesieni od każdego wiatru nauki, przez złość ludzką, przez chytróść na oszukanie błędu.“ Efez. 4, 11. 14

30. *Czy i w innych rzeczach trzeba słuchać Kościoła?*
Trzeba słuchać Kościoła w tém wszystkiém, co się odnosi do naszego zbawienia.

31. *Kto wkłada na nas ten obowiązek?*

Obowiązek ten wkłada na nas sam Pan Jezus, kiedy mówi: „Jeśliby (kto) Kościoła nie słuchał, niechci będzie jako poganin i celnik.“ Mat. 18, 17.

32. *Co więc wyznajemy, gdy odmawiamy w Składzie Apostolskim słowa: „Wierzę w święty Kościół powszechny“?*

Wyznajemy przez to, że Chrystus Pan założył Kościół nieomylny któremu wierzyć, i którego słuchać we wszystkiém powinniśmy, jeśli chcemy dostąpić zbawienia, i że tym Kościołem żaden inny nie jest jeno Kościół Rzymsko-katolicki.

Nauka moralna.

Czcij i kochaj Kościół, jako matkę swoją i z pokorą poddawaj się wszystkim jego prawom i przepisom; „bo nie ma Boga za ojca, kto kościoła nie ma za matkę.“ Śty Cypryan B. i M. († r. 258.)

*§. 4. O rozszerzeniu i utrzymaniu Kościoła.

33. *Jaki był skutek nauki Apostołów?*

Skutek nauki Apostołów był tak cudowny, iż wyraźnie nie od ludzi, tylko od Boga mógł pochodzić.

34. *Dla czego skutek ten nie mógł od ludzi pochodzić?*

Dla tego, że Kościół Chrystusa Pana z cudowną szybkością po całym świecie się rozszerzał chociaż ludzie, tak żydzi jak poganie, wszystkich sposobów używali, ażeby wzrostowi jego przeszkodzić.

35. *Co czynili ludzie, aby przeszkodzić wzrostowi Kościoła?*

Z nienawiści ku nauce chrześcijańskiej, która występki ich potępiała, prześladowali i męczyli Chrześcijan jak najokrutniej przez 300 lat.

36. *Kto uwolnił Kościół od tych prześladowań?*

Cesarz Konstanty Wielki.

37. *Co Konstantego Wielkiego spowodowało do tego?*

Cudowne ukazanie się krzyża na niebie z napisem: „W tym znaku zwyciężysz.“

38. *Od jak dawna trwa Kościół katolicki?*

Kościół katolicki trwa już przeszło 18 wieków.

39. *Czy od czasów Konstantego Wielkiego nie miał Kościół żadnych nieprzyjaciół?*

Kościół miał po wszystkie czasy rozlicznych i potężnych nieprzyjaciół; a jednak nie został pokonanym, i nigdy nie może być pokonanym.

40. *Dla czego nie może Kościół być pokonanym?*

Dla tego, że sam Chrystus Pan przyobiegał to jemu, mówiąc: „bramy piekielne nie przemogą go.“

41. *Jacy nieprzyjaciele Kościoła byli najniebezpieczniejsi od czasów Konstantego Wielkiego?*

Najniebezpieczniejszym nieprzyjacielem Kościoła od czasów Konstantego W. byli heretycy, którzy się od Kościoła katolickiego oderwali i na własną rękę sekty potworzyli.

42. *Czy te sekty są równie trwałe, jak Kościół katolicki?*

Nie, sekty te nie są trwałe: upadają i nikną, jedne po drugich, jak o tém świadczy historia wszystkich czasów.

43. *Czy Chrystus Pan przepowiedział, że sekty powstaną?*

Chrystus Pan to przepowiedział, i po wiele razy przepowiedzieli to samo Apostołowie. (Mat. 24, 11. 2 Tym. 4, 3. 2 Piotr. 3, 3. Jud. 18.)

44.† *Dla czego dopuszcza Pan Bóg, że sekty powstają?*
Dla tego:

- 1) aby się Kościół przez odpadnięcie zgniłych i zepsutych członków oczyścił; i
- 2) aby prawdziwość nauki Kościoła coraz wyraźniej na jaw występowała i coraz jaśniej była poznawaną.

45.† *Co zwykle daje Pan Bóg Kościołowi na miejsce odpadłych Chrześcijan?*

Na miejsce odpadłych Chrześcijan nawraca Pan Bóg do Kościoła ludy pogańskie, które lepiej umieją z łaski wiary korzystać.

46.† *O ile przyczyniają się sekty do okazania prawdziwości nauki Kościoła i do jasnego jej zrozumienia?*
O tyle, że z powodu sekt zwykły się zbierać So-

bory powszechne, które przez Ducha ś. oświeczone starożytną katolicką naukę nieomylnie objaśniają, potwierdzają, a nowe błędne nauki potępiają.

47. † *Gdzie i kiedy odbył się ostatni sobór powszechny?*

Ostatni sobór powszechny odbył się w Trydencie przed 300 laty, kiedy właśnie powstałi nowi fałszywi nauczyciele, którzy pod pozorem poprawienia Kościoła, zgubne błędy rozszerzali.

48. † *Co uczynił Sobór Trydencki?*

Sobór Trydencki potępił jednozgodnie zgubną naukę i wydał wiele zbawiennych ustaw ku dobru Kościoła.

49. *Co powinniśmy czynić, gdy sekty albo odszczepieństwa powstają?*

Powinniśmy się pilnie wystrzegać ich zwodniczych mów i pism, a mocno się trzymać nauki rzymsko-katolickiego Kościoła.

Nauka moralna.

Gorące składaj Panu Bogu dzięki za to, żeś jest dzieckiem katolickiego Kościoła, w którym niewątpliwie jest błogosławieństwo Boże, i tój łaski okaż się godnym przez prawdziwie chrześcijańskie życie, bo inaczej nic ci to nie pomoże, że należysz do Kościoła katolickiego.

§. 5. „Świętych obcowanie.“

50. *Czy tylko sami wierni na ziemi do Kościoła należą?*

Z wiernymi na ziemi są także duchowym sposobem Święci w niebie, i dusze w czyśćcu połączone, i jeden Kościół z nimi stanowią.

51.* *Na czém polega to duchowe połączenie?*

To duchowe połączenie polega na tém, że wszyscy są członkami jednego ciała, którego głową jest Chrystus, i dla tego w duchowych dobrach jednego członka wszyscy inni udział biorą.

„Albowiem jako w jedném ciele wiele członków mamy, tak wiele nas jedném ciałem jesteśmy w Chrystusie, a każdy z osobna jeden drugiego członkami.“ Rzym. 12, 4. 8.

52. *Jak nazywa się to duchowe połączenie?*
Świętych obcowanie.

53.* *Dla czego nazywają się członkowie tego obcowania świętymi?*

Dla tego, że wszyscy są do świętości powołani, przez chrzest uświęceni, i wielu z nich już doszło do zupełnej świętości.

54. *Jaki mamy pożytek z obcowania ze Świętymi w niebie?*

Mamy z tego ten pożytek, że zasługi i modlitwy Świętych za nami do Boga są nam pomocne.

55. *Jaki pożytek mają dusze w czyśćcu z naszego obcowania z niemi?*

Mają ten pożytek, że przynosimy im ulgę przez modlitwę, jałmużnę i inne dobre uczynki, a mianowicie przez ofiarę Mszy świętej.

„Judas (Machabejczyk) dwanaście tysięcy drachm srebra posłał do Jeruzalem, aby ofiarowano za grzechy ofiarę... A tak święta i zbawienna myśl modlić się za umarłe, aby byli od grzechów rozwiązani.“ 2 Machab. 12, 43. 46. (Dzień Zaduszny.)

56. *Jaki mamy pożytek ze wzajemnego obcowania z wiernymi na ziemi?*

Mamy ten pożytek, że bierzemy udział we wszystkich łaskach Kościoła, we wszystkich ofiarach Mszy świętej, modlitwach i dobrych uczynkach, które się spełniają w Kościele.

Nauka moralna.

Modł się codziennie za wszystkich Chrześcijan, tak za tych którzy walczą na ziemi, jak za tych którzy w czyśćcu cierpią a każdego poranku i wieczora uciekaj się pod obronę Świętych w niebie.

ARTYKUŁ DZIESIĄTY.

„Grzechów odpuszczenie.“

1. *Czego uczy nas dziesiąty artykuł Składu Apostolskiego?*

Dziesiąty artykuł uczy nas, że w Kościele katolickim mocą zasług Jezusa Chrystusa można dostąpić odpuszczenia grzechów i kar przez grzechy zasłużonych.

2. *Jakie grzechy mogą być odpuszczone w Kościele katolickim?*

Wszystkie grzechy bez wyjątku.

3. *Co powinien grzesznik czynić, aby dostąpić odpuszczenia grzechów?*

Powinien 1) szczerze pokutować, 2) godnie przystępować do Sakramentów śś., które Chrystus Pan na odpuszczenie grzechów ustanowił.

4. *Które Sakramenta ustanowił Chrystus Pan na odpuszczenie grzechów?*

Sakramenta Chrztu świętego i Pokuty świętej.

5. *Kto ma moc odpuszczania grzechów w Sakramencie Pokuty świętej?*

Biskupi i postanowieni przez nich kapłani.

Nauka moralna.

Dziękuj Bogu z całego serca za to, że ci przybieca odpuścić grzechy, i przystępuj często z ochotą i dobrem przygotowaniem do spowiedzi świętej, abyś i ty mógł usłyszeć te słowa pociechy: „Ufaj synu, odpuszczone ci są grzechy twoje.“

ARTYKUŁ JEDENASTY.

„Ciała zmartwychwstanie.“

1. *Co dzieje się przy śmierci człowieka?*

Dusza rozłącza się z ciałem i stawa przed sądem Bożym; a ciało powraca do ziemi.

2. *Czemu wszyscy ludzie umierać muszą?*

Bo wszyscy w Adamie zgrzeszyli.

„Przez grzech śmierć na ten świat weszła.“ Rzym 5, 12.

3. *Jak długo zostaje ciało w ziemi?*

Aż do sądnego dnia. W dniu tym wzbudzi Pan Bóg ciała zmartwych i połączy z niem na wielką duszę, z którą się przez śmierć rozłączyło.

„Przychodzi godzina, w którą wszyscy co są w grobiech, usłyszą głos Syna Bożego. I wynijdą, którzy dobrze czynili, na zmartwychwstanie żywota; a którzy źle czynili na zmartwychwstanie sądu,“ t. j. aby usłyszeć wyrok potępienia. Jan. 5, 28. 29.

4. *Jak nazywamy ten powrót ciała do życia?*

Ciała zmartwychwstanie.

5.* *Dla czego ciała nasze zmartwychwstaną?*

1) Dla tego aby i ciało wzięło udział w nagrodzie lub karze, jak za życia brało udział w dobrych lub złych uczynkach;

2) aby zwycięstwo Chrystusa Pana nad śmiercią zupełne było.

6. *Czy wszyscy ludzie zmartwychwstaną?*

Wszyscy ludzie zmartwychwstaną: dobrzy i źli.

7. *Czy ciała zmartwychwstałych będą wszystkie równe?*

Nie będą równe: ciała złych będą szpetne, ciała zaś dobrych będą przemienione i podobne uwielbionemu ciału Chrystusa.

Dla tego z takim poszanowaniem grzebiemy ciała zmarłych (Pogrzeby, cmentarze poświęcone.)

Nauka moralna.

Nigdy nie nżywaj na złe oczu, języka, uszu, rąk i innych zmysłów; ażebyś w dniu ostatecznym zmartwychwstał do żywota wiecznego a nie na wieczne potępienie.

ARTYKUŁ DWUNASTY.

„I żywot wieczny. Amen.“

1. *Czego uczy nas dwunasty artykuł Składu Apostolskiego?*

Uczy nas:

1) że po tym życiu jest inne życie, które wiecznie trwa;

2) że sprawiedliwi wiecznej szczęśliwości zażywać będą.

2. *Czy możemy pojąć tę wieczną szczęśliwość?*

Nie możemy; wielkość szczęśliwości niebieskiej przechodzi wszelkie pojęcie.

Bo „oko nie widziało, i ucho nie słyszało, i w serce człowieka nie wstąpiło, co nagotował Bóg tym, którzy go miłują.“ I Kor. 2, 9.

3.* *Czy wszyscy zarówno będą szczęśliwi?*

Nie; „lecz każdy własną zapłatę weźmie według pracy swojej,“ t. j. wedle zasług swoich.

4. *Jakiem będzie w wieczności życie bezbożnych?*

Będzie życiem bez łaski i pociechy, życiem wśród mąk piekielnych.

5. *Kto będzie potępiony?*

Każdy, co umiera w nieprzyjaźni z Panem Bogiem t. j. w grzechu śmiertelnym.

6.* *Zkąd wiemy, że kary potępionych są wieczne?*

Wiemy o tém:

- 1) z jasnego świadectwa Chrystusa Pana i Apostołów,
- 2) z wyraźnej nauki nieomylnego Kościoła.

„Idźcie odemnie przekłęci w ogień wieczny... i pójdą ci na mękę wieczną.“ Mat. 25, 41. 46. — „Lepiej jest tobie wnijsć chromym do żywota wiecznego, niż, mając dwie nogi, być wrzuconym do piekła ognia nieugaszonego, gdzie robak ich nie umiera, a ogień nie gaśnie.“ Mar. 9, 44. 45. i w. i.

7.† *Czemu kary potępionych są wieczne?*

- 1) Bo obraza nieskończonego Majestatu Bożego i sprawiedliwości Bożej wymaga kary nieskończonój;
- 2) bo wszyscy, co w grzechu umierają, wiecznie w grzechu trwać będą;
- 3) bo tylko wieczność kar piekielnych dostatecznym jest środkiem do odstraszenia ludzi od grzeszenia nawet w skrytości.

8.* *Czy wszyscy potępieni te same męki cierpieć będą?*

Nie; lecz każdy z nich cierpieć będzie stósownie do grzechów swoich i nadużywania udzielonych sobie łask

9.* *Czy wszyscy potępieni z własnej winy potępionymi będą?*

Tak jest; bo wszyscy ludzie mogą być zbawieni, byleby korzystali z łask, jakich im Bóg obficie udziela.

„Bóg chce, aby wszyscy ludzie byli zbawieni.“ 1 Tym. 2, 4
„Przed człowiekiem żywot i śmierć; co się mu podoba, będzie mu dano.“ Eccelus. 15, 18.

10.* *Które są cztery ostateczne rzeczy człowieka?*

- 1) Śmierć, 2) sąd, 3) niebo albo 4) piekło.

11.* *Jakie jest ostatnie słowo Składu Apostolskiego?*

„Amen,“ t. j. „Tak jest,“ albo „Niech tak będzie.“

12.* *Czemu Skład Apostolski kończy się słowem „Amen.“*

Aby potwierdzić, że mocno wierzymy w to wszystko, co w dwunastu artykułach wiary się zawiera, i że wedle téj wiary żyć i w nią umierać pragniemy.

Nauka moralna.

„We wszystkich sprawach twoich pamiętaj na ostatnie rzeczy swoje, a na wieki nie zgrzeszysz.“ — Eccelus. 7, 40.

CZEŚĆ DRUGA.

O przykazaniach.

1. *Czy do zbawienia wystarcza wierzyć w to wszystko, co Pan Bóg objawił?*

Nie wystarczy, trzeba także przykazania Boskie zachowywać.

„Jeśli chcesz wnijsć do żywota chowaj przykazania.“ Mat. 19, 17

2. *Czy zdołamy przykazania Boskie zachowywać?*

Zdołamy za pomocą łaski Bożej, której Pan Bóg nie odmawia nikomu, o nią proszącemu.

„Przykazania Jego nie są ciężkie.“ 1 Jan. 5, 3.

O najprzedniejszym przykazaniu

3. *Które jest najprzedniejsze przykazanie?*

Najprzedniejszym przykazaniem jest przykazanie miłości Boga i bliźniego, które wszystkie inne przykazania w sobie zawiera.

4. *Powiedz mi to przykazanie?*

„Będiesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego, i ze wszystkiój duszy twojój, i ze wszystkiego umysłu twego, i ze wszystkiój siły twojój. Toć jest pierwsze przykazanie. A wtóre jest temu podobne. Będiesz miłował bliźniego twego, jako samego siebie.“ Mar. 12, 30. 31. Mat. 22, 37—40.

§. I. O miłości Boga

5. *Co jest miłość Boga?*

Miłość Boga jestto cnota, przez Boga w serca nasze wlana, która sprawia, że się Bogu, jako Dobru Najwyższemu, z całego serca oddajemy, abyśmy wypełniając wolę Jego świętą, Jemu się podobać i z Nim połączyć się mogli.

- 6.* *Jaką powinna być nasza miłość Boga?*
Nasza miłość powinna być: 1) nadprzyrodzoną, 2) nad wszystko, i 3) w uczynkach widoczną.
- 7.* *Kiedy jest nasza miłość nadprzyrodzoną?*
Nasza miłość jest nadprzyrodzoną, gdy za pomocą łaski Bożej Boga tak kochamy, jak Go poznajemy nie tylko rozumem, ale z wiary.
„A koniec przykazania jest miłość . . . wiary nieobłudnej. 1 Tym. 1, 15.
- 8.* *Kiedy miłujemy Pana Boga nadewszystko?*
Miłujemy Pana Boga nadewszystko, gdy Go więcej niż wszystko inne kochamy, tak iż wolimy raczej wszystko stracić, aniżeli przez grzech od Niego się odłączyć.
„Ani żywot, ani śmierć nie będzie nas mogła odłączyć od miłości Bożej.“ Rzym. 8, 38. 39.
- 9.* *Kiedy jest nasza miłość w uczynkach widoczną?*
Miłość nasza jest w uczynkach widoczną, gdy czynimy to, co się Panu Bogu podoba; to jest gdy przykazania Jego zachowujemy.
„Kto ma przykazania moje i zachowuje je, ten jest, który mnie miłuje.“ Jan. 14, 21.
10. *Dla czego mamy Pana Boga miłować?*
Mamy Pana Boga miłować dla tego, że:
1) Bóg jest Dobrém Najwyższem i Najdoskonalszém
2) Bóg pierwój nas umiłował i niezliczone dobrodziejstwa ciała i duszy naszej wyświadcza;
3) Bóg nakazuje Siebie miłować i w nagrodę szczęśliwość wieczną obiecuje.
- 11.* *Kiedy jest nasza miłość Boga doskonałą?*
Nasza miłość jest wtedy doskonałą, gdy Boga dla tego nadewszystko miłujemy, że jest nieskończonym dobrem
„Miłujmy Boga, iż Bóg nas pierwój umiłował.“ 1. Jan. 4, 19.
- 12.* *Kiedy jest nasza miłość niedoskoną?*
Miłość nasza jest wtedy niedoskoną, gdy miłujemy Boga mianowicie dla tego, że się dobrodziejstw od Niego spodziewamy.
- 13.* *Przez co osłabiamy w sobie miłość Boga, a przez co zupełnie ją utracamy?*
Przez grzech powszedni miłość Boga w sobie osłabiamy a przez grzech śmiertelny zupełnie ją utracamy

Nauka moralna.

Ćwicz się pilnie w miłości Bożej, myśl często o Bogu i módl się do Niego, czyni i cierp wszystko dla Niego, a niczego tak się nie lekaj jak obrazy Jego!

§. 2. O miłości bliźniego.

14. *Kogo powinniśmy po Bogu najwięcej miłować?*
Po Bogu powinniśmy najwięcej miłować bliźniego, to jest każdego człowieka bez wyjątku.
15. *Dla czego powinniśmy bliźniego miłować?*
Dla tego powinniśmy bliźniego miłować, bo
1) Chrystus Pan nam to przykazuje;
2) Chrystus Pan nauczył nas tego przykładem Swoim;
3) każdy człowiek jest dzieckiem, obrazem i podobieństwem Boga, krwią Chrystusa Pana odkupionym i do wiecznej szczęśliwości wezwanym.
„Iżali nie jeden ojciec wszystkich nas? iżali nie jeden Bóg stworzył nas? czemuż tedy gardzi każdy z nas bratem swoim?“ — Mat. 2, 10.
- 16.* *Jaką powinna być nasza miłość bliźniego?*
Nasza miłość bliźniego powinna być: 1) szczerą, 2) bezinteresowną, 3) powszechną.
- 17.* *Kiedy jest nasza miłość szczerą?*
Nasza miłość jest wtedy szczerą, gdy bliźniego nie dla pozorów, lecz tak jak siebie samych miłujemy.
- 18.* *Kiedy miłujemy bliźniego jak siebie samych?*
Miłujemy bliźniego jak siebie samych wtedy, gdy zachowujemy przykazanie Chrystusa Pana: „Wszystko co chcecie, aby wam ludzie czynili, to wy im też czynicie.“ — Mat. 7, 12.
- 19.* *Kiedy jest nasza miłość bezinteresowną?*
Miłość nasza jest wtedy bezinteresowną, gdy bliźniemu ze względu na Boga dobrze czynimy, nie zaś dla tego, aby nas ludzie chwalili albo wynagradzali.
- 20.* *Kiedy jest nasza miłość powszechną?*
Miłość nasza jest powszechną, gdy wszystkich ludzi miłujemy, czy to przyjaciół, czy nieprzyjaciół.
Przykład.: O miłosiernym Samarytaninie. Łuk. 1.
- 21.* *Czy nie wystarcza niemścić się na nieprzyjaciółu?*
Nie wystarcza; gdyż Pan Bóg przykazuje nam

miłować nieprzyjaciół, to jest dobrze im życzyć i chętnie wedle możliwości wspierać ich w każdej potrzebie.

„Miłujcie nieprzyjacioly wasze: dobrze czynicie tym, którzy was mają w nienawiści: a módlcie się za prześladowające i potwarzające was, abyście byli synami ojca waszego, który jest w niebiesiach: który czyni, że słońce jego wschodzi na dobre i złe, i spuszcza deszcz na sprawiedliwe i nie sprawiedliwe.“ Mat. 5, 44. 45. Przykł. święty Szczepan.

22.* *Kogo z ludzi Pismo św. szczególnie poleca naszymi miłości?*

Ubogich, wdowy i sieroty, i w ogóle wszystkich, którzy są w potrzebie co do ciała lub duszy.

23* *W jaki sposób mamy ich wspierać?*

Mamy ich wspierać przez uczynki miłosierne co do ciała i co do duszy.

„Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.“ Mat 5, 7.

24.* *Które są uczynki miłosierne co do ciała?*

(Zobacz na str. 8 Uczynki miłosierne co do ciała.)

25.* *Które są uczynki miłosierne co do duszy?*

(Zobacz na str. 8 Uczynki miłosierne co do duszy.)

Nauka moralna.

Bądź zgodnym i miłuj bliźnich swoich, a w szczególności rodzzeństwo i krewnych. Nie odpłacaj nigdy złem za złe, lecz módl się za tych, co cię obrazili.

*§. 3. O chrześcijańskiej miłości samego siebie.

26. *Czy wolno nam także samych siebie miłować?*

Nietylko wolno, ale nawet trzeba samych siebie miłować; albowiem Pan Jezus mówi: „Miłuj bliźniego twego, jak samego siebie.“

27. *Na czym polega chrześcijańska miłość samego siebie?*

Chrześcijańska miłość samego siebie polega na tem, ażebyśmy przedewszystkiem starali się o zbawienie duszy swojej.

28. *W jaki sposób powinniśmy się starać o zbawienie duszy swojej?*

Powinniśmy:

- 1) pilnie unikać grzechu i sposobności do grzechu
- 2) gdyśmy grzech popełnili, zaraz szczerze pokutować,
- 3) pilnie ćwiczyć się cnocie i w dobrych uczynkach.

29. *Czy wolno nam także dobra doczesne miłować?*

Wolno, a nawet powinniśmy dobra doczesne miłować, czyli o zdrowie, dobre imię i majątek się starać, lecz po *chrześcijańsku* to jest tak, ażeby dusza przez to szkody nie poniosła.

30. *Co jest przeciwnem chrześcijańskiej miłości samego siebie?*

Chrześcijańskiej miłości samego siebie jest przeciwną *nieporządna* miłość samego siebie, to jest samolubstwo czyli miłość własna.

31. *Kiedy miłość samego siebie jest nieporządną?*

Miłość samego siebie jest nieporządną:

- 1) gdy człowiek swoją chwałę i swoją wolę wyżej stawia od chwały i woli Boga;
- 2) gdy się więcej troszczy o ciało i o rzeczy doczesne, niż o duszę i o rzeczy wieczne;
- 3) gdy własnego dobra pragnie ze szkodą bliźniego

Nauka moralna.

Wcześniej pokonujemy zgubną miłość własną, która sprawia, że we wszystkiem, cokolwiek myślimy, mówimy i czynimy, tylko siebie samych i urojone nasze zalety mamy na względzie.

O dziesięciorgu przykazań Bożych.

1. *Zkąd dowiadujemy się dokładniej, jak Boga i bliźniego miłować mamy?*

Z dziesięciorga przykazań, które Pan Bóg dał Mojżeszowi na dwóch kamiennych tablicach.

2. *Powiedz mi dziesięcioro przykazań Bożych?*
(Zobacz na str. 4. Dziesięcioro przykazań Bożych.)

3. *Które przykazania były na pierwszej tablicy?*

Na pierwszej tablicy były pierwsze trzy przykazania o czci i miłości Boga.

4. *Które przykazania były na drugiej tablicy?*

Na drugiej tablicy były ostatnie siedem przykazań miłości bliźniego.

- 5.* *Co powinno nas głównie pobudzać do wiernego zachowywania przykazań Bożych?*
 1) Cześć, miłość i wdzięczność, należąca się Bogu,
 2) bojaźń kary wiecznej i nadzieja nagrody wiecznej

PIERWSZE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie będziesz miał Bogów cudzych przedemną.“

6. *Czego zakazuje nam pierwsze przykazanie?*
 Pierwsze przykazanie zakazuje nam czynić sobie bałwany i cześć boską im oddawać.
7. *Co przykazuje nam pierwsze przykazanie?*
 Przykazuje nam samemu Bogu cześć należną oddawać.
8. *Iloraka jest cześć należąca się Panu Bogu?*
 Cześć należąca się Panu Bogu jest dwojaka: cześć wewnętrzną i zewnętrzną.
9. *W jaki sposób oddajemy Panu Bogu cześć wewnętrzną?*
 Wewnętrzną cześć oddajemy Panu Bogu przez wiarę, nadzieję i miłość.
- 10.* *Przez co grzeszy się przeciwko wierze?*
 1) Przez niedowiarstwo, fałszywą wiarę i przez dobrowolne powątpiewanie o artykułach wiary;
 2) przez mowy i pisma przeciwne wierze, lub przez czytanie takich pism i słuchanie takich mów;
 3) przez obojętność we wierze lub przez rzeczywiste zaparcie się wiary.
- 11.* *Przez co grzeszy się przeciwko nadziei?*
 1) Przez rozpacz czyli zwątpienie o miłosierdziu Boskiem;
 2) przezuchwałę lub fałszywą ufność w miłosierdziu Boskiem.
- 12.* *Kiedy grzeszymy rozpaczę albo zwątpieniem?*
 Wtedy, gdy się wcale¹⁾ nie spodziewamy, albo się niezupełnie²⁾ spodziewamy od Boga tego, czego się spodziewać powinniśmy.
 Przykł.: 1) Kain i Judasz. 2) Mojżesz i Żydzi na puszczy.
13. *Czego powinniśmy spodziewać się od Boga?*
 Powinniśmy od Boga spodziewać się miano wicie

żywota wiecznego, i tego co do żywota wiecznego prowadzi, jako to: odpuszczenia grzechów i łaski Jego świętej.

14. *Dla czego spodziewać się tego powinniśmy?*

Ponieważ nam to wszechmocny, miłosierny i wierny w Swych obietnicach Bóg przyobiecał, a Jezus Chrystus wysłużył.

15. *Co więc jest nadzieja chrześcijańska?*

Nadzieja chrześcijańska jest to cnota, przez Boga w serca nasze wlana, która sprawia, że z mocną ufnością spodziewamy się od Pana Boga tego wszystkiego, co nam dla zasług Jezusa Chrystusa przyobiecał.

16.* *O ile możemy spodziewać się także dóbr doczesnych od Boga?*

O ile nam służą, a przynajmniej nie przeszkadzają do dostąpienia wiecznej szczęśliwości.

17.* *Kiedy grzeszymy uchwałę lub fałszywą ufnością?*

- 1) Gdy dla tego, że Bóg jest miłosiernym, bez bojaźni coraz dalej grzeszymy, albo pokutę zaniedbujemy aż do śmierci;
- 2) gdy lekkomyślnie na niebezpieczeństwo grzechu się narażamy, w nadziei, że nas Pan Bóg wybawi.

18.* *Jakie osobliwie grzechy są przeciwne miłości Bożej?*

W ogóle wszystkie grzechy śmiertelne, a w szczególności: 1) obojętność i wstręt do Boga i rzeczy Boskich, 2) nienawiść Boga i Jego świętych przykazań.

19. *W jaki sposób oddajemy Bogu cześć zewnętrzną?*

Zewnętrzną cześć oddajemy Bogu, gdy Mu objawiamy naszą cześć wewnętrzną przez zewnętrzne czynności, jako to przez wspólną modlitwę, klękanie itp.

Przykł.: Daniel wolał być wrzucouym do lwiej jamy, aniżeli opuścić przepisaną zewnętrzną cześć Bożą. Dan. 6.

20.* *Kto grzeszy przeciwko zewnętrznej czci Boga czyli nabożeństwu?*

Grzeszy ten, co nabożeństwo opuszcza, albo bez uszanowania podczas niego się zachowuje.

21.* *Przez co jeszcze grzeszy się przeciwko czci należnej Panu Bogu?*

Grzeszy się także przez bałwochwalstwo, gusła

i zabobony, świętokradztwo, czary i świętokupstwo czyli symonią.

22.* *Kto popełnia bałwochwalstwo?*

Bałwochwalstwo popełnia ten, co tak jak poganie stworzeniom cześć boską oddaje.

23.* *Kto grzeszy przez gusła i zabobony?*

- 1) Ten, co Boga lub Świętych Pańskich nie tak czci jak tego nauka i zwyczaj Kościoła wymaga;
- 2) ten, co rzeczom stworzonym przypisuje wpływ i siłę, jakich ani z natury, ani z modlitw Kościoła ani z rozporządzenia Bożego nie mają.

24.* *Kto grzeszy przez czary?*

Przez czary grzeszy ten, co za pomocą złych duchów szuka skarbów, chce szkodę wyrządzić albo nadzwyczajne rzeczy wykonać.

25.* *Co jest świętokradztwo?*

Świętokradztwo jest to znieważanie osób, miejsc lub rzeczy poświęconych Bogu.

Przykl.: Kara króla Baltazara (Dan. 5.), Heliodora (2 Machab. 3). Chrystus Pan gromi kupczących w świątyni. (Jan. 2. 15.)

26.† *Kto dopuszcza się świętokupstwa czyli symonii?*

Świętokupstwa dopuszcza się każdy, co rzeczy święte, urzędy duchowne i t. p. za pieniądze lub za wartość pieniężną kupuje lub sprzedaje, jak to Szymon czarnoksiężnik chciał uczynić.

Nauka moralna.

Wzbudź w sobie codziennie akty wiary, nadziei i miłości, a nie opuszczaj nigdy modlitwy rannej i wieczornej. W kościele zachowuj się z uszanowaniem, módl się nabożnie, klęcząco i ze złożonymi rękami.

Ciąg dalszy pierwszego przykazania Bożego.

0 czci i wzywaniu Świętych.

27. *Czego uczy Kościół katolicki o czci i wzywaniu Świętych?*

Uczy, że słuszną i chwalebną jest rzeczą czcić Świętych i do nich się modlić.

28.* *Czém różni się cześć, którą Bogu oddajemy, od czci oddawanej Świętym Pańskim?*

Różni się tém, że:

1) Boga czcimy i modlimy się do Niego, jako do naszego Najwyższego Pana; Świętych zaś czcimy jako wierne sługi i przyjaciół Bożych,

2) Boga czcimy dla doskonałości, którą ma Sam ze Siebie; Świętych zaś czcimy dla łask i darów, jakie od Boga odebrali.

29.* *Na co głównie powinniśmy baczyć przy oddawaniu czci Świętym?*

Na to, abyśmy Świętych w ich cnotach naśladowali i podobnymi im się stawali.

30.* *Czém różni się modlitwa do Boga od modlitwy do Świętych?*

Do Boga modlimy się, aby nas wspierał Swą wszechmocnością; do Świętych zaś modlimy się, aby nas wspierali swoim wstawieniem się do Boga.

31. *Kogo przed wszystkimi Aniołami i Świętymi powinniśmy szczególnie czcić i wzywać?*
Najświętszą Maryę Pannę, Matkę Bożą.

32.* *Czyśmy powinni także obrazy Pana Jezusa i Świętych mieć w poszanowaniu?*

I owszém; bo jeżeli dziecko szanuje obrazy swoich rodziców i poddani wizerunki swoich królów, o ileż bardziej powinniśmy mieć w poszanowaniu obrazy Pana Jezusa i Świętych Pańskich.

33.† *Ale wszakżeż napisano jest: „Nie będziez sobie czynić ryciny“?*

Prawda, jest tak napisano; ale też wyraźnie powiedziano: „nie będziesz sobie czynił ryciny, aby się jej kłaniać“ (3 Moj. 26, 1.), jak to poganie czynią.

34.* *Czy to nie zabobon, modlić się przed obrazami?*

Bynajmniej; gdy się bowiem modlimy przed obrazami, nie modlimy się do obrazów, lecz do Pana Jezusa, lub do Świętych, których nam te obrazy przedstawiają.

35.* *Dla czego czcimy relikwie, czyli szczątki pozostałe po Świętych?*

Dla tego 1) że ciała ich były świątynią Ducha Święgo i do wiecznej szczęśliwości zmartwychwstały;

2) że Bóg często cuda czyni przez te ciała lub

przez inne przedmioty, których za życia Święci używali.

„Skoro się człowiek (którego pochować chcieli) dotknął kości Elizeuszowych, ożył i stanął na nogi swoje.“ 4 Król. 13, 21. A „na chore przynoszono chustki albo pasy od ciała Pawła śgo., i odchodzili od nich choroby i duchowie źli wychodzili.“ Dz. ap. 19, 12.

Nauka moralna

Módl się, nabożnie do Świętych Pańskich, a mianowicie do Najśw. Panny i do Sgo Józefa, i do swego Patrona. Pilnie czytaj ich żywoty i wiernie naśladowuj ich cnoty.

DRUGIE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno.“

1. *Czego zakazuje drugie przykazanie?*

Drugie przykazanie zakazuje zniewagi Imienia Bożego.

2. *Przez co znieważa się Imię Boże?*

- 1) Przez wymawianie Imienia Bożego bez uszanowania;
- 2) przez bluźnierstwo;
- 3) przez grzeszne przysięganie się i klątwę;
- 4) przez niedotrzymanie słubów.

Kto popełnia bluźnierstwo?

Ten co z pogardą mówi lub przeklina Boga, Świętych, albo rzeczy święte.

Bluźnierstwo tak wielkim jest grzechem, że w Starym Zakonie za ten grzech śmiercią karano. „Ktoby bluźnił imię Pańskie śmiercią niech umrze; kamieniami go zabije wszystek lud.“ 3 Mojż. 24, 16.

4.* *Czy myślą także można popełnić bluźnierstwo?*

Można, gdy się dobrowolnie z pogardą myśli o Bogu lub o Świętych.

5. *Co znaczy przysięgać się?*

Przysięgać się znaczy: Boga wszystkowiedzącego wzywać na świadka, że to, co się mówi, jest prawdą, albo że się dotrzyma tego, co się obiecuje.

6.* *Kto grzeszy przysięganiem się?*

Przysięganiem się grzeszy ten:

- 1) co się fałszywie lub w wątpliwości przysięga,

2) co się przysięga bez potrzeby, lub innych do niepotrzebnej przysięgi pobudza;

3) co się przysięga, że coś złego uczyni, lub że coś dobrego uczynić zaniedba;

4) co przysięgi nie dotrzymuje, chociaż dotrzymać może.

„Będziesz przysięgać w prawdzie, i w sędzie, i w sprawiedliwości“ (słusznie i sprawiedliwie). Jerem. 4, 2.

7.* *Kto przysięga fałszywie albo we wątpliwości?*

1) Ten co pod przysięgą zaręcza, że coś jest prawdą, o czym albo wie z pewnością, że nie jest prawdą, albo wątpi, czy jest prawdą;

2) ten co pod przysięgą obiecuje to, czego dotrzymać nie myśli.

8.* *Czy krzywoprzysięztwo wielkim jest grzechem?*

Krywoprzysięztwo, osobiwie przed sądem popełnione, jest jedną z największych zbrodni, bo krzywoprzysięzca

1, urąga Bogu wszystkowiedzącemu i sprawiedliwemu,

2) uroczyście wypiera się niejako Boga, którego pomstę na siebie ściaga.

„Przeklęstwo przyjdzie do domu przysięgającego na Imię moje kłamliwie; i (przeklęstwo) będzie mieszkać w pośrodku domu jego, i zniszczy go, i drzewa jego i kamienie jego.“ Zachar. 5, 34.

9. *Co znaczy przeklinać?*

Przeklinać znaczy: źle życzyć czyli zlorzeczyć sobie lub bliźniemu.

10.* *Co jest ślub?*

Ślub jestto dobrowolnie Panu Bogu złożona obietnica w rzeczy Panu Bogu miłej a żadnym przykazaniem nie nakazanej.

11.* *Czy jest obowiązkiem dopełnić ślubu?*

Jest świętym obowiązkiem dopełnić ślubu, jeżeli żadna słuszna przeszkoda jego dopełnieniu się nie sprzeciwia.

„Jeśliś co ślubił Bogu, nie omieszkajże spełnić. Daleko lepiej jest nie ślubować, niżli po ślubie obietnic nie spełnić.“ Kaznodz. 5, 3. 4.

12. *Co przykazuje nam drugie Boskie przykazanie?*

Przykazuje nam nie tylko nie znieważać Imienia Bożego, lecz także czcić Je, wielbić, nabożnie wzywać,

statecznie wyznawać i gorliwie o chwałę Jego się starać.

Nauka moralna.

Chroń się brzydkiego nałogu klątwy i przysięgania się. Natomiast wzywaj często, a szczególnie w pokusach przeciwko świętymności czystości, słodkiego Imienia Jezus i Marya.

TRZECIE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Pamiętaj, abys dzień święty święcił.“

1. *Co przykazuje nam trzecie przykazanie?*
Przykazuje nam święcić dzień Pański, to jest niedzielę przez wykonywanie pobożnych uczynków i przez wstrzymywanie się od niewolniczych prac.
2. *Jakie pobożne uczynki mamy w niedzielę wykonywać?*
Mamy
 - 1) być na Mszy św., i jeśli można także na reszcie nabożeństwa, zwłaszcza na kazaniu lub nauce;
 - 2) przystępować do sakramentów śś., czytać pobożne książki, zajmować się nabożnym rozmyślaniem i miłosierdnymi uczynkami.
3. *Jakie prace są w niedzielę zakazane?*
Zakazane są prace niewolnicze, to jest takie prace, które ciało trują, a które zwykle słudzy, robotnicy lub rzemieślnicy wykonują.
- 4.* *Czy nigdy nie wolno w niedzielę prac niewolniczych wykonywać?*
Wolno 1) jeżeli władza duchowna dla ważnych przyczyn pozwoli; i 2) jeżeli chwała Boża, dobro bliźniego, albo konieczna potrzeba tego wymaga.
- 5.* *Czy tylko ci grzeszą, co sami wykonują zakazane prace?*
Grzeszą także ci, którzy podwładnych bez nagłej potrzeby do ciężkiej pracy zmuszają.
- 6.* *Czy znieważa się niedzielę tylko przez niewolnicze prace lub przez opuszczanie nabożeństwa?*
Niedzielę znieważa się także przez rozpustę, pijactwo, gorszące gry, tańce i zabawy.

7.* *Co osobliwie powinno nas odstraszać od znieważania niedzieli?*

- 1) Doczesne i wieczne kary, jakimi Pan Bóg grozi tym, którzy dzień Pański znieważają.¹⁾
- 2) Pamięć na to, że przez znieważanie niedzieli hańbi się religię św. i gorszy bliźnich.

¹⁾ „Szabaty moje gwałcili bardzo; rzekłem tedy, że miał wyłać zapalczywość moją na nie i zniszczyć je.“ Ezech. 20, 13. „Strzeżcie szabatu mego, święty bowiem jest wam: kto by go zmazał, śmiercią umrze; kto by weń czynił robotę zginie dusza jego.“ 2 Moj. 31, 14. Tak w Starym Zakonie.

Nauka moralna.

Święcie przepędzaj dzień Pański; niech cię nigdy ani twoja własna lekkomyślność i chęć zabawy, ani zły przykład ludzi przewrotnych i bez wiary, do znieważania niedzieli nie uwiedzie.

CZWARTE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Czeij ojca twego i matkę swoją.“

1. *Co przykazuje Pan Bóg w czwartym przykazaniu?*
Ażeby dzieci swoich rodziców, a podwładni swych przełożonych szanowali, miłowali i słuchali.
 2. *Dla czego powinny dzieci rodziców szanować, miłować i słuchać?*
Bo rodzice są po Bogu największymi ich dobroczyńcami i miejsce Boga im zastępują.
 3. *Kiedy grzeszą dzieci nieuszanowaniem względem rodziców?*
Dzieci grzeszą nieuszanowaniem względem rodziców
 - 1) gdy w sercu rodzicami gardzą,
 - 2) gdy źle o nich mówią,
 - 3) gdy się krnąbrnie i zuchwale względem nich zachowują.
- „Okno, które urąga ojcu i które gardzi matką swą, niech wyklują krucy, i niech je wyjedzą orleta.“ Przyp. 30, 17.
4. *Kiedy grzeszą dzieci przeciwko miłości należnej rodzicom?*
Dzieci grzeszą przeciwko miłości należnej rodzicom:
 - 1) gdy się za rodziców nie modlą,
 - 2) gdy ich martwią i gniewają,

3) gdy ich w potrzebie nie wspierają,

4) gdy ich wad i ułomności cierpliwie nie znoszą.

„Ktoby uderzył ojca swego albo matkę niech śmiercią umrze Ktoby złorzeczył ojcu swemu albo matce, śmiercią niechaj umrze., 2. Moj. 21, 15. 17. „Synu wspomagaj starość ojca twego, a nie zamuczaj go za żywota jego.“ Eccles. 3. 14. Przykł.: Jezus umierając na krzyżu, pamiętał o matce swojej.

5. *Kiedy grzeszą dzieci nieposłuszeństwem względem rodziców?*

Dzieci grzeszą nieposłuszeństwem,

1) gdy rodziców niechętnie słuchają, albo wcale nie słuchają,

2) gdy nieprzyjmują z uległością upomnień rodzicielskich,

3) gdy ich kary lekceważą.

„Jeżeli kto ma Syna ociętnego i upornego, któryby nie słuchał ojcowskiego albo macierzyńskiego rozkazania, a skarany wzgardziłby posłusznym być; kamieniami go utłoczy lud miasta i umrze, aby wszystek Izrael słysząc, się bał.“ 5. Moj. 21, 18. 21.

6.* *Jaka kara czeka te dzieci, które nie dopełniają swych obowiązków względem rodziców?*

W tém życiu czeka je przekleństwo Boże, wstyd i hańba, a w przyszłym życiu potępienie wieczne.

„Przeklęty, który nie czci ojca swego lub matki. I rzecze wszystek lud: Amen.“ 5. Moj. 27. 16 „Pamiętaj, na ojca i na matkę twoją; byś miał ciebie Bóg nie zapamiętał, a wolałbyś się był nie narodzić, przeklinałbyś dzień narodzenia swego.“ Eccles. 23, 18. 19. Przykł.: Cham, Absalon, synowie Arcykapłana Helego.

7.* *Jaka nagroda czeka te dzieci, które zachowują czwarte przykazanie?*

W tém życiu czeka je łaska i błogosławieństwo Boże, a w przyszłym życiu zbawienie wieczne.

„Czej ojca twego i matkę twoją: które jest pierwsze przykazanie z obietnicą: abyś się dobrze działo, i abyś był długowieczny na ziemi.“ Efez. 6, 2. 3. Przykł.: Sem, Izaak, młody Tobiasz.

8. *Którym przełożonym równie jak rodzicom winniśmy uszanowanie, miłość i posłuszeństwo?*

Opiekunom, nauczycielom, majstrom, chlebodawcom i wszystkim przełożonym świeckim i duchownym.

9.* *Jak mamy się zachowywać względem opiekunów nauczycieli i majstrów?*

Powinniśmy ich uważać za zastępców i pomocników rodziców, i dla tego podobnie względem nich się zachowywać, jak względem rodziców.

10.* *Kiedy grzeszą słudzy przeciw swym chlebodawcom?*

Grzeszą

1) gdy są nieposłuszni i zuchwali,

2) gdy są leniwi i niewierni,

3) gdy dzieciom chlebodawców swoich dają zły przykład.

„Słudzy, bądźcie posłuszni we wszystkiém panom wedle ciała, nie służąc na oko, jakoby ludziom się podobając, ale w szczerości serca, Boga się bojąc.“ Kol. 3, 22. Bądźcie poddani panom we wszystkiój bojaźni, nie tylko dobrym i skromnym, ale téż i przykrym.“ 1 Piotr. 2, 18.

11.* *Kto grzeszy naprzeciw władzy duchownej i świeckiej?*

Grzeszy każdy,

1) kto tą władzę pogardza,

2) zuchwale ją gani i jój złorzeczy,

3) opór jój stawia,

4) podatków należnych i dziesięcin Kościołowi (tam gdzie jeszcze dziesięciny się składają) nie oddaje.

„Ze wszystkiój duszy twojój bój się Pana, a kapłany jego miej za święte.“ Eccles. 7, 31. „Wszelka dusza niechaj będzie poddana wyższym zwierzchnościom. Albowiem nie masz zwierzchności jedno od Boga. A które są, od Boga postanowione. Przeto każdy, kto się sprzeciwia zwierzchności, sprzeciwia się postanowieniu Bożemu. A którzy się sprzeciwiają, ci potępienia sobie nabywają“ Rzym. 13. 1. 2. „Umieć Pan niesprawiedliwych na dzień sądny, aby męczeni byli, zachować, a najwięcej tych, którzy... zwierzchnością gardzą, zuchwalcy, w sobie się kochający: nie boją się wprowadzać sekt bluźniac. Przyłudzając dusze niestateczne... wolność im obiocując, gdyż sami są niewolnikami skazy.“ 2 Piotr. 2, 9. 10. 14. 19. Przykł.: Kore, Datan i Abiron przez ziemię pochłonięci.

12.* *Kiedy nie wolno słuchać rodziców, przełożonych i zwierzchności?*

Nie wolno ich wtedy słuchać, gdy nakazują czynić coś takiego, czego Pan Bóg zakazuje.

Więcej trzeba słuchać Boga, niż ludzi,“ Dz. ap. 5. 29. Przykł.: Trzej młodzieńcy w Babilonie, bracia Machabejscy, Apostołowie przed radą żydowską.

13.† *Czy czwarte przykazanie zawiera tylko obowiązki dzieci, sług i poddanych?*

Czwarte przykazanie zawiera także obowiązki rodziców i przełożonych.

14.† *Który jest najpierwszy i najświętszy obowiązek rodziców względem dzieci?*

Najpierwszy i najświętszy obowiązek rodziców jest: wychowywać dzieci na chwałę Bożą i dla zbawienia wiecznego.

15.† *Co powinni rodzice czynić, aby dzieci dla Boga i dla nieba wychować?*

Powinni

- 1) starać się o dobre wychowanie dzieci,
- 2) wcześniej we wszystkim dobrem je ćwiczyć,
- 3) chronić je od zgorzenia i
- 4) przewinienia ich karać.

„Nie odejmuj od dziecięcia karności: bo jeśli go obijesz różgą nie umrze. Ty go obijesz różgą: a duszę jego z piekła wybawisz.“
Przyp 13. 14.

16.† *Jakie są obowiązki chlebodawców względem sług?*

Chlebodawcy powinni

- 1) ze sługami obchodzić się po ludzku,
- 2) oddawać im to, co im się podług ugody należy,
- 3) doglądać, żeby żywot uczciwy prowadzili.

„Panowie, co sprawiedliwego i słusznego jest, czynicie sługom wiedząc, że i wy macie Pana w niebie.“ Kolos. 4, 1.

Nauka moralna.

Czcij rodziców, nauczycieli, duchownych i wszystkich, którzy z wieku lub urzędu są twoimi przełożonymi. Słuchaj ich chętnie i ochoczo, idąc za przykładem Jezusa, który Bogiem będąc, był Maryi i Józefowi poddany.

PIĄTE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie zabijaj.“

1. *Czego zakazuje piąte przykazanie Boże?*

Piąte przykazanie zakazuje wszystkich tych grzechów, któremi sobie lub bliźniemu na ciele lub duszy zaszkodzić można.

2. *Kto szkodzi bliźniemu na ciele?*

- 1) Ten co niesprawiedliwie bliźniemu życie odbiera, bije go, lub rani:
- 2) ten co bliźniego martwi lub okrutnie z nim się obchodzi, a przez to życie mu zatruwa i skraca.

3.* *Czy nikomu nie wolno człowieka zabijać?*

- 1) Wolno tylko zwierzchności dla ukarania zbrodni,
- 2) wolno każdemu innemu w obronie kraju albo własnego życia.

4. *Czy piąte przykazanie zakazuje tylko uczynków szkodliwych życiu bliźniego?*

Piąte przykazanie zakazuje także tego wszystkiego, co do tych złych uczynków prowadzi lub pobudza, jako to: gniewu, nienawiści, zazdrości, kłótni, słów zelżywych i przeklinania.

„Każdy co nienawidzi brata swego, mężobójca jest.“ 1 Jan. 3, 15.

5. *Jak szkodzimy sobie samym na ciele?*

- 1) Gdy sobie życie odbieramy,
- 2) gdy osłabiamy swoje zdrowie lub życie przez nieumiarkowanie w jedzeniu i picciu, gwałtowny gniew itp.

6.* *Czy nigdy nie wolno narażać swojego zdrowia lub życia na niebezpieczeństwo?*

Bez ważnego powodu nigdy nie wolno; lecz wolno, gdy tego wyższy obowiązek wymaga.

7.* *A czy wolno jest życzyć sobie śmierci?*

Niewolno życzyć sobie śmierci z niecierpliwości albo z rozpacz; lecz wolno z pragnienia, aby Pana Boga już więcej nie obrażać, i co prędzej oglądać oblicze Boże.

„Pragnę być rozwiązany i być z Chrystusem.“ Filip. 13. ,

8. *Jak szkodzimy bliźniemu na duszy?*

Gdy mu zgorzenie dajemy, to znaczy: gdy go umyślnie do grzechu uwodzimy, lub dobrowolnie dajemy mu powód i sposobność do grzechu.

9.* *Co osobliwie powinno nas odstraszać od dawania zgorzenia?*

- 1) Myśl, że dający zgorzenie jest pomocnikiem szatana, który przez kuszenie do grzechu zabija dusze, odkupione krwią Jezusa Chrystusa.
„On (djabeł) był mężobójcą od początku.“ Jan. 8, 44.
- 2) Straszliwe skutki tego grzechu i straszliwe słowa Pana Jezusa: „A ktoby zgorszył jednego z tych małych, którzy w mię wierzą, lepiej mu aby zawieszono kamień młyński u szyji jego

i zatopiono go w głębokości morskiej. Biada światu dla zgorzenia. „Mat 18, 6. 7.

Przykład Eleazara, który raczej umrzeć wołał, aniżeli młodzieży dać zły przykład

10.* *Co trzeba uczynić, jeśli się bliźniemu na ciele lub duszy szkodę wyrządziło?*

Trzeba nie tylko za grzech pokutować i spowiadać się go, lecz także ile możności wyrządzoną szkodę naprawić.

11. *Co przykazuje piąte przykazanie Boże?*

Przykazuje przede wszystkim żyć z bliźnim w pokoju i zgodzie.

Nauka moralna.

Nie waz się nigdy kłać, lżyć albo bić bliźniego. Uciekaj przed gorszycelem, jak przed szatanem, który duszę twoją zabić pragnie, i sam nie bądź zabójcą duszy bliźniego przez gorszące uczynki lub mowy.

SZÓSTE PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie cudzołóż.“

1. *Czego zakazuje szóste przykazanie?*

Szóste przykazanie zakazuje:

- 1) wszystkich grzechów przeciwko skromności; zakazuje więc nieskromnych spojrzeń, mów, żartów, w ogóle wszystkiego, co wstydlivość obraża;
- 2) wszystkiego, co do nieskromności prowadzi.

„Nieczystość niechaj nie będzie ani pomieniona między wami jako świętym przystoi, albo sprośność, albo głupia mowa, albo żartowanie. Eież. 5, 3. 4.“

2.* *Co prowadzi najbardziej do nieskromności?*

Do nieskromności prowadzą:

- 1) ciekawe a niepotrzebne spojrzenia,
- 2) ubiór nieprzyzwoity,
- 3) złe towarzystwo i czytanie złych książek,
- 4) nieprzyzwoite zabawy, przedstawienia teatralne i tańce,
- 5) pijaństwo i lenistwo.

Dla czego trzeba się nieskromności szczególnie wystrzegać?

Dla tego, 1) że żaden grzech nie jest tak brzyd-

kim jak nieskromność; 2) że żaden nie pociąga za sobą tak okropnych skutków.

4.† *Jakie są skutki nieskromności?*

- 1) Nieskromność pozbawia człowieka niewinności i zaraża duszę i ciało;
- 2) prowadzi do wielu innych grzechów i nałogów,
- 3) wtrąca w nędzę, hańbę i wstyd, a w końcu przyprowadza o piekło.

„Kto się przyłącza ku nierządnicom, będzie niecnota; zgniłość i robacy odziedziczą go.“ Eeclus. 19, 3. — „Porubników część będzie w jeziorze gorejącym ogniem i siarką.“ Obj. 21. 8. — Przykł.: Nieczystość popchnęła Dawida, Salomona, Heroda i Herodiadę do największych zbrodni. Głównie dla grzechu nieczystości prawie cały rodzaj ludzki potopem ukarany, Sodoma i Gomora ogniem z nieba spuszczone zniszczone.

5. *Co powinien czynić ten, który wątpi, czy coś jest grzechem przeciwko czystości?*

Powinien prosić spowiednika o pouczenie, a tymczasem pilnie wystrzegać się tego, o czém wątpi.

6. *Co przykazuje szóste przykazanie Boże?*

Przykazuje nam we wszystkich naszych myślach, spojrzeniach, mowach i uczynkach przyzwoicie i skromnie się zachowywać.

7.* *Jakich środków trzeba używać przeciw pokusom nieczystym?*

Trzeba:

- 1) Unikać wszelkich złych towarzystw i okazji,
- 2) pilnie strzedz zmysłów, mianowicie oczu,
- 3) często sakramenta śś. godnie przyjmować,
- 4) w pokusach polecać się Panu Bogu i Najśw. Pannie,
- 5) przypominać sobie, że Pan Bóg wszystko widzi i że każdej chwili śmierć przyjść może.

Nauka moralna.

Kochaj niewinność duszy swojej; miej częste w pamięci słowa Pisma św.: „O jako piękny jest czysty rodzaj z jasnością! nieśmiertelna jest bowiem pamiętka jego: gdyż i u Boga znajoma jest i u ludzi.“ Mądr. 4, 1. Dla tego ani sam, ani przy innych nie czyni takiego, czego byś przy osobach poważnych czynić nie śmiał.

Każdy grzech nęci, słodycz obiecuje, Strzeż go się pilnie, żywot ci zatruje.

SIÓDME PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie kradnij.“

1. *Czego zakazuje siódme przykazanie Boże?*
Zakazuje czynić szkodę bliźniemu na jego własności przez rozbój, kradzież, oszukaństwo, lichwę lub jakikolwiek inny nieuczciwy sposób.
- 2.* *Kto grzeszy rozbojem lub kradzieżą?*
Rozbojem i kradzieżą grzeszą nie tylko rozbójnicy i złodzieje, lecz także ci wszyscy, którzy im do rozbój i kradzieży doradzają lub pomagają, którzy kradzione rzeczy kupują, znalezionych nie oddają, długów płacić nie chcą.
- 3.* *Kto grzeszy oszukaństwem?*
Oszukaństwem grzeszy każdy, kto bliźniego w handlu oszukuje fałszywą miarą, wagą, pieniędzmi lub ziemi towarami, kto niesprawiedliwie się procesuje, sędziów przekupuje itp.
- 4.* *Kto grzeszy lichwą?*
Lichwą grzeszą ci, którzy pieniądze lub co innego wypożyczają na wysokie, prawem niedozwolone procenta, w ogóle wszyscy ci, którzy wyzyskują potrzebę bliźniego na własną korzyść.
- 5.* *Kto jeszcze grzeszy przeciw siódmemu przykazaniu?*
Ten co obce pola, łąki lub drzewa psuje, obce bydło kaleczy lub niesłusznie zabija, roboty podjętej nie dopełnia, lub w inny sposób krzywdę wyrządza.
- 6.* *Co powinien uczynić ten, który posiada obcą własność, lub bliźniemu szkodę wyrządził?*
Powinien obcą własność zwrócić i szkodę wyrządzoną wedle sił wynagrodzić; inaczej Pan Bóg nie przebaczy grzechu; bo „grzech nie będzie odpuszczony, aż wziętek nie będzie zwrócony.“
- 7.* *Kto jest zobowiązany do oddania i wynagrodzenia krzywdy?*
 - 1) Ten co posiada obcą własność albo sam szkodę wyrządził;
 - 2) jeśli ten nie uczyni tego, natenczas wszyscy ci, którzy w wyrządzeniu krzywdy mieli udział, albo

jój nie zapobiegli, chociaż zapobiedz mogli i do tego zobowiązani byli.

- 8.* *Komu trzeba zwrócić obcą własność?*
Właścicielowi albo jego spadkobiercom; a jeśli to niepodobna, tedy trzeba ją między ubogich rozdać, albo na pobożne cele obrócić.
- 9.* *Co trzeba czynić, jeśli natychmiast krzywdy wynagrodzić nie można?*
Trzeba mieć szczerą wolę wynagrodzić ją jak najprędzej i usilnie starać się o jak najprędze wynagrodzenie.
10. *Co przykazuje siódme przykazanie Boże?*
Przykazuje oddawać każdemu to, co mu się należy i dobrze czynić bliźniemu.

Nauka moralna.

Nigdy nic cudzego nie bierz; ani najmniejszej drobnostki, bo pamiętaj, kto od małego zaczyna, ten na wielkim skończy. Wspomnij na przysłowie: „od rzemyczka do koniczka.“ — Także rodzicom nie bierz, bo „kto bierze co u ojca swego albo u matki, i mówi, że to nie grzech, jest towarzyszem mężobójcy.“ Przyp. 28, 24. Często przez to rodzeństwo ponosi szkodę, a na domowników spada niesprawiedliwe podejrzenie.

ÓSME PRZYKAZANIE BOŻE.

„Nie mów fałszywego świadectwa przeciwko bliźniemu twemu.“

1. *Czego zakazuje ósme przykazanie?*
Zakazuje przedewszystkiém fałszywie świadczyć, to jest przed sądem fałszywe dawać świadectwo.
„A przywiódłszy dwóch mężów, synów djabelskich, posadzili ich przeciw niemu (tj. przeciw Nabotowi), a oni prawie jako mężowie djabelscy dali świadectwo przeciw niemu.“ 3. Król. 21, 13.
2. *Których jeszcze grzechów zakazuje ósme przykazanie?*
Zakazuje 1) kłamstwa i obłąd, 2) obmowy i oszczerstwa, 3) fałszywego podejrzenia i złośliwego posądzania bliźnich; w ogóle wszelkich grzechów krzywdzących bliźniego na honorze i dobrem imieniu.

3. *Co znaczy kłamać?*

Kłamać znaczy: z wiedzą i umyślnie mówić nieprawdę

4. *Czy nigdy nie wolno kłamać?*

Nigdy nie wolno kłamać, ani dla własnej, ani dla obcej korzyści, ani nawet żartem, albo z potrzeby; bo każde kłamstwo sprzeciwia się Bogu, który tylko prawdę miłuje.

„Zelżywość bardzo zła w człowiecze kłamstwo.“ Ecclus. 20, 26
„Brzydkością są Panu wargi kłamliwe.“ Przep. 12, 12. — Przykł.: Kara, która spotkała Ananiasza i Safirę. Dz. ap. 5.

5. *Kiedy grzeszymy obłudą?*

Gdy się za lepszych albo pobożniejszych udajemy, niż w istocie jesteśmy.

6. *Kiedy grzeszymy obmową czyli plotkarstwem?*

Gdy błędy i wady bliźniego niepotrzebnie wyjawiamy

7. *Kiedy wolno błędy bliźniego wyjawiać?*

Wolno, a nawet jest obowiązkiem, wyjawiać błędy bliźniego, gdy tego potrzeba: 1) dla poprawy błędzącego, albo 2) dla zapobieżenia większemu złemu.

8. *Kiedy grzeszymy oszczerstwem czyli potwarzą?*

Gdy przypisujemy bliźniemu wady, jakich nie ma, albo gdy rzeczywiste wady jego powiększamy.

„Gdyby ukąsił wąż po cichu, nic nie ma mniej nadeń (niebý mniejszego nie uczynił ten), który potajemnie uwłoczy.“ Kazn. 10, 11.

9.* *Czy już samo przysłuchiwanie się obmowom jest grzechem?*

Jest grzechem:

- 1) gdy słuchamy ich z upodobaniem,
- 2) gdy im nie przeszkadzamy, choćbyśmy mogli,
- 3) gdy przez pytania lub przytakiwanie wywołujemy je lub wznowiamy.

„Ogródź cieniem uszy twoje, a nie słuchaj języka złośliwego.“ Ecclus. 28, 28.

10.* *Co powinien czynić ten, który bliźniego na honorze pokrzywdził przez oszczerstwo lub obelgę?*

Powinien 1) odwołać lub przeprosić, 2) wszelką złą wynikłą szkodę naprawić.

11.* *Czy także powinniśmy odwołać, gdyśmy błędy skryte lecz prawdziwe wyjawili?*

Nie; lecz powinniśmy się starać, albo bliźniego

uniewinnić, albo w inny godziwy sposób dobre imię mu przywrócić.

12.* *Kiedy grzeszymy fałszywem podejrzeniem i złośliwem posądzeniem?*

Grzeszymy:

- 1) *fałszywem podejrzeniem*, gdy bez słusznego powodu czegoś złego o bliźnim się domyślamy;
- 2) *złośliwem posądzeniem*, gdy bez słusznego powodu to złe, którego się domyślamy, za rzecz prawdziwą i pewną podajemy.

„Nie sądźcie abyście nie byli sądzeni.“ Mat. 7, 1.

13. *Co przykazuje ósme przykazanie Boże?*

Przykazuje 1) mówić zawsze prawdę, 2) starać się o honor i dobre imię swoje i bliźniego, i 3) w ogóle trzymać język za zębami.

14.† *O ile powinniśmy się starać o nasze własne dobre imię?*

O ile tego chwała Boża, zbudowanie bliźniego i obowiązki stanu naszego wymagają.

„Albowiem przemyślimy dobra nie tylko przed Bogiem, ale też przed ludźmi.“ 2 Kor. 8, 11.

Nauka moralna.

Między w obrzydzeniu wszelkie kłamstwo i obłudę. Nie mów źle o bliźnim i nie krzywdź go obelżywymi słowami. Nie zamiełczaj jednakże błędów jego przed tymi, którzy je naprawić mogą, np. przed rodzicami, nauczycielami, przełożonymi.

DZIEWIĄTE I DZIESIĄTE PRZYKAZANIE BOŻE

„Nie pożądaj żony, bliźniego twego.“

„Ani żadnej rzeczy która jego jest.“

1. *Czego zakazuje dziewiąte przykazanie Boże?*
Zakazuje wszelkich nieczystych myśli i pożądań.
2. *Czy nieczyste myśli i pożądania są zawsze grzechem?*

Nie są tak długo grzechem, dopóki z nich upodobania nie mamy i dopóki staramy się oddalić je.

- 3.* *Co powinniśmy czynić, gdy nas nieczyste myśli i pożądlivości napadają?*
Powinniśmy im, skoro je uczujemy, opór stawiać Boga o pomoc prosić.
4. *Co przykazuje dziewiąte przykazanie Boże?*
Przykazuje tylko tego pożądać, co jest uczciwe i święte.
5. *Czego zakazuje dziesiąte przykazanie Boże?*
Zakazuje wszelkiego pożądanja nieprawej własności.
„Korzeń wszego złego jest chciwość.“ 1. Tym. 6, 10.
6. *Co przykazuje dziesiąte przykazanie Boże?*
Przykazuje nam życzyć każdemu dobrze i przestać na tém, co mamy.
- 7.* *Czemu Pan Bóg nietylko złych uczynków, ale i złych myśli i pożądań zakazuje?*
Ponieważ złe myśli i pożądanja serce kalają, a w końcu do złych uczynków prowadzą.
„Człowiek widzi co się pokazuje, a Pan patrzy na serce.“ 1 Król. 16, 7.

Nauka moralna.

Czempredź wybijaj sobie z głowy wszelkie złe myśli i pożądanja, a pamiętaj zawsze na obecność Boga i na karę piekła.

O pięciorgu przykazań kościelnych.

1. *Czy oprócz przykazań Bożych mamy jeszcze inne przykazania zachowywać?*
Mamy także przykazania kościelne zachowywać.
- 2.* *Od kogo wziął Kościół prawo dawania przykazań?*
Od samego Pana Jezusa, który Kościołowi dał moc, aby w Jego imieniu wiernymi rządził.
- 3.* *Czy Kościół nie ma żadnego innego prawa, jak tylko dawać przykazania?*
Kościół ma także prawo czuwać nad tém, aby je wypełniano, i karać tych, którzy je przestępują.
4. *Które są przedniejsze przykazania kościelne?*
Zobacz na str. 6 Pięć przedniejszych przykazań kościelnych.

5. *Czy jesteśmy mocno zobowiązani zachowywać przykazania kościelne?*
Jesteśmy do tego mocno, to jest pod grzechem śmiertelnym zobowiązani.
„Jeźliby kościoła nie słuchał, niech ci będzie jak poganin i grzesznik publiczny.“ Mat. 18, 17.

Nauka moralna.

Postanów sobie przykazania i przepisy Kościoła zawsze z uległością i sumiennie zachowywać, aby cię kiedyś Pan Jezus uznał za jedną ze Swych owieczek, które Piotrowi św. i jego następcom paść przykazał.

PIERWSZE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

1. *Co przykazuje nam pierwsze przykazanie kościelne?*
Przykazuje nam, abyśmy uroczystości przez Kościół na cześć Pana Jezusa lub Świętych Pańskich ustanowione, tak jak niedzielę święcili.
- 2.* *Na co ustanowił Kościół Uroczystości Pańskie?*
Kościół ustanowił na to uroczystości Pańskie abyśmy w nie
1) rozpamiętywali tajemnice naszego odkupienia,
2) dziękowali Panu Bogu za Jego łaski,
3) odżywiali naszą gorliwość w służbie Bożej.
- 3.* *Na co ustanowił Kościół Uroczystości Świętych Pańskich?*
Kościół ustanowił Uroczystości Świętych Pańskich na to,
1) abyśmy wielbili Pana Boga za łaski dane Świętym,
2) abyśmy przykłady Świętych naśladowali,
3) abyśmy ich prosili o wstawienie się za nami do Boga.

Nauka moralna.

Obchódz dni święte z taką gorliwością i nabożeństwem jak gdyby te tajemnice, na których pamiętkę są ustanowione, na nowo przed oczyma twemi się spełniały.

DRUGIE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

1. *Co przykazuje nam drugie przykazanie kościelne?*
Przykazuje nam, w każdą niedzielę i święto mszy św. z uwagą, i nabożeństwem słuchać.

2. *Kto jest zobowiązany słuchać mszy św. w niedziele i święta?*

Do słuchania mszy św. w niedziele i święta są ci wszyscy zobowiązani, którzy przyszli do rozumu, chyba że ważną mają przeszkodę.

3.* *Kto grzeszy przeciw drugiemu przykazaniu kościelnemu?*

Grzeszy ten,

1) co z własnej winy albo zupełnie mszłą świętą opuszcza, albo całej mszy św. nie słucha;

2) co podczas mszy św. dobrowolnie jest roztrągniony, rozmawia, śmieje się, albo w jaki inny sposób nieprzyzwoicie się zachowuje.

„Pan w kościele swym świętym, niech milczy od oblicza Jego wszystka ziemia.“ Hab. 2, 20.

4.* *Czy wystarcza w niedziele i święta bywać tylko na cichłej mszy świętej?*

Wystarcza; lecz kto szczerze dba o zbawienie swjej duszy, ten powinien, jeśli może, bywać także na Wielkiej Mszy czyli Sumie, na Jutrznii i na Nieszporach, a osobliwie na kazaniu.

Nauka moralna.

Postanów sobie chodzić co niedzielę i co święto na nabożeństwo tak przed południem jak po południu, i to przede wszystkim do kościoła parafialnego.

TRZECIE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

1. *Co przykazuje nam trzecie przykazanie kościelne?*
Przykazuje nam nakazane w pewne dni posty zachowywać, a w niektóre dni od mięsa się wstrzymywać.

2. *Które są nakazane posty?*

1) *Czterdziestodniowy post*, to jest wszystkie dni od Środy popielcowej aż do Wielkanocy, z wyjątkiem dni niedzielnych;

2) *Suchedni*, to jest środy, piątki i soboty przypadające na początku każdej pory roku;

3) *Wigilie*, czyli dni poprzedzające pewne uroczystości

4) Środy i Piątki Adwentu.

3.* *Co znaczy pościć?*

Pościć znaczy: od pokarmów mięsnych i nabiału się wstrzymywać i tylko raz na dzień w południe lub wieczorem jeść do sytości.

4.* *Czy nie wolno w dni postne więcej razy jak raz na dzień pokarmu używać?*

Wolno z rana ciepłym napojem lub polewką się rozgrzać i oprócz tego jeszcze raz jeden wieczorem lub w południe mały wziąć posiłek.

5.* *Kto jest zobowiązany do postu?*

Każdy chrześcijanin katolik, który 21 lat skończył.

6. *Kiedy powinniśmy wstrzymywać się od mięsnych pokarmów?*

Od mięsnych pokarmów powinniśmy się wstrzymywać:

1) we wszystkie piątki i soboty,

2) w niedziele czterdziestodniowego postu,

3) we wszystkie dni postne.

7. *Kto jest zobowiązany do wstrzymywania się od mięsnych pokarmów?*

Każdy chrześcijanin katolik od 7 roku; chyba że go od tego zwalnia słuszna przyczyna, jako to: choroba ubóstwo i t. p.

8.* *Co powinien czynić ten, który bez mięsnych pokarmów obyć się nie może?*

Powinien u swego proboszcza postarać się o dyspensę, i za to inne dobre uczynki wypełniać.

9.* *Dla czego powinniśmy zachowywać nakazane posty i w pewne dni od mięsa się wstrzymywać?*

1) Dla naśladowania przykładu Zbawiciela i Świętych Pańskich,

2) dla odpokutowania za grzechy,

3) dla łatwiejszego poskromienia rządu cielesnych,

4) dla okazania posłuszeństwa Kościołowi.

„Nawróćcie się do mnie ze wszystkiego serca waszego, w poście w płaczu, i w żalu.“ Joel. 2, 12.

Nauka moralna.

Przykazanie o zachowaniu postów i o wstrzymywaniu się od pokarmów mięsnych uważaj za przykazanie od Boga przez Kościół św. ci dane, i dokładne wypełnianie tego przykazania miej sobie za chlubę.

CZWARTE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

1. *Co nam przykazuje czwarte przykazanie kościelne?*
Czwarte przykazanie kościelne przykazuje nam

- 1) przynajmniej raz w rok ważnie przed kapłanem się spowiadać, i
- 2) około Wielkanocy w parafialnym kościele godnie komunię św. przyjmować.

2.* *W jakim wieku należy zacząć spowiadać się i do Stołu Pańskiego przystępować?*

Skoro przyjdziemy do rozumu, i w nauce religii tyle umiemy, że z pożytkiem do tych sakramentów śś. przystępować możemy; co najlepiej osądzi pasterz duchowny.

3.* *Czy wystarcza tylko raz do roku komunię św. przyjmować?*

Nie wystarcza; Kościół św. gorąco pragnie, abyśmy jak najczęściej do Stołu Pańskiego przystępowali.

Przykładem są nam pierwsi Chrześcijanie. Dz. ap. 2.

Nauka moralna.

Postaw sobie przynajmniej raz na miesiąc uczęszczać do spowiedzi i komunii św.

PIĄTE PRZYKAZANIE KOŚCIELNE.

1. *Co przykazuje nam piąte przykazanie kościelne?*
Przykazuje nam dziesięciny Kościołowi wiernie oddawać.

2. *Czego zakazuje nam piąte przykazanie kościelne?*
Zakazuje nam sprawować wesela, tańce i w ogóle huczne zabawy w czasach zakazanych.

3. *Które są czasy zakazane?*

Czasy zakazane są:

- 1) od I. Niedzieli Adwentu do Uroczystości Trzech Królów;
- 2) od Środy popielcowej do Niedzieli Przewodniój;
- 3) wszystkie dni postne i piątki i soboty roku.

Nauka moralna.

Unikaj w czasach zakazanych wszelkich zgiełkliwych zabaw a staraj się natomiast szczególnie przez sakrament pokuty i komunii św. godnie przygotować na nadchodzące uroczystości.

0 przestąpieniu przykazań czyli o grzechu.

§ 1. 0 grzechu w ogólności.

1. *Co jest grzech?*

Grzech jest to dobrowolne przestąpienie prawa Bożego.

2. *W iloraki sposób można zgrzeszyć?*

Można zgrzeszyć:

- 1) przez złe myśli, pożądania, słowa i uczynki, także
- 2) przez zaniedbanie dobrego, któreśmy powinni wypełnić.

3. *Czy wszystkie grzechy są sobie równe?*

Grzechy nie są sobie równe; albowiem są grzechy ciężkie, które nazywamy grzechami śmiertelnymi, i są grzechy lżejsze, które nazywamy grzechami powszednimi.

Pismo św. porównywa jedno grzechy z żądźbłem, drugie z belką. Mat. 7, 3.

4. *Kto popełnia grzech śmiertelny?*

Grzech śmiertelny popełnia ten, co dobrowolnie przestępuje prawo Boże w rzeczy ważnej.

5. *Czemu nazywamy grzechy ciężkie grzechami śmiertelnymi?*

Ponieważ przez grzech ciężki traci dusza życie nadprzyrodzone, to jest łaskę uświęcającą, i staje się winną śmierci wiecznej czyli potępienia.

„Masz imię że żyjesz, aleś jest umarły.“ Obj. 3, 1.

6. *Kto popełnia grzech powszedni?*

Grzech powszedni popełnia ten, co przestępuje prawo Boże w małej rzeczy, albo nie zupełnie dobrowolnie w wielkiej rzeczy.

7. *Kiedy przestąpienie prawa Bożego nie jest zupełnie dobrowolne?*

Przestąpienie prawa Bożego nie jest zupełnie dobrowolne, gdy albo rozumem niedostatecznie zło rozpoznajemy, albo wolą nie zupełnie na zło zezwalamy.

8. *Czemu grzechy łejsze nazywają się grzechami powszednimi?*

Ponieważ je prawie co dzień z nieuwagi lub niewiadomości popełniamy.

9. *Czy tylko grzechów śmiertelnych lękać się mamy?*

Nietylko grzechów śmiertelnych ale także powszednich lękać się i starannie ich unikać powinniśmy, jako największego nieszczęścia na ziemi.

„Jakoż mogę tę złość uczynić i zgrzeszyć przeciw Bogu memu Moj. 39, 9.

10. *Co powinno nas od grzechu odstraszać?*

Złość grzechu i straszne skutki jego.

11. *W czym pokazuje się złość grzechu śmiertelnego?*

W tém, że grzech śmiertelny jest

- 1) ciężką obrazą Boga, najwyższego Pana naszego,
- 2) haniebną niewdzięcznością względem Boga, najlepszego Ojca naszego,
- 3) potępienia godném przeniewierstwem względem Pana Jezusa, najmiłociwszego Zbawiciela naszego.

1) „Złamałaś (Jerozolimo) jarzmo moje i mówiłaś: nie będę służyć.“ Jer. 2, 20. — 2) „Słuchajcie niebios a weźmij w uszy ziemi, albowiem Pan mówił: wychowałem syny i wywyższyłem a oni mną wzgardzili.“ Izaj. 1, 2. — 3) „Jeżeli kto nie miłuje Pana naszego Jezusa Chrystusa, niech będzie przeklętym.“ I Kor. 16, 22.

12. *Co jeszcze okazuje nam złość grzechu śmiertelnego?*

- 1) Ciężka kara, która spotkała złych aniołów i pierwszych naszych rodziców;
- 2) wieczna kara piekła, która nas za każdy grzech śmiertelny czeka;
- 3) bolesna męka i śmierć, którą Pan Jezus, Jedno-

rodzony Syn Boży, dla grzechów naszych poniósł.

13. *Jakie są skutki grzechu śmiertelnego?*

Grzech śmiertelny pozbawia nas:

- 1) miłości i przyjaźni Bożej,
- 2) wszelkich zasług i prawa do dziedzictwa niebieskiego,
- 3) sprowadza karę Bożą a w końcu potępienie wieczne.

„Którzy czynią grzech i nieprawość, są nieprzyjaciółmi duszy swojej.“ Tob. 12, 10. Przykł.: Kain, Judasz. Podobieństwo o bogaczu.

14. *Czemu powinniśmy także grzechów powszednich pilnie unikać?*

Ponieważ powszedni grzech

- 1) jest także obrazą Pana Boga;
- 2) wstrzymuje od nas wiele łask, których nam Pan Bóg chce udzielić;
- 3) ściąga na nas różne kary Boże;
- 4) zwolna do grzechów śmiertelnych prowadzi.

„Kto w małej rzeczy niesprawiedliwy jest, i we większej niesprawiedliwy jest.“ Łuk. 16, 10

Nauka moralna.

„Syna mój! Przez wszystkie dni żywota twego miej na pamięci Boga, a strzeż się, byś kiedy na grzech nie przyzwolił... ubogić wprawdzie żywot więdziemy, ale wiele dobrego mieć będziemy, jeśli się będziemy bać Boga, a odstąpimy od wszelkiego grzechu i będziemy dobrze czynić.“ Tob. 4, 6. 23.

§. 2. O różnych rodzajach grzechu.

15.* *Jakie są jeszcze rodzaje grzechu?*

- 1) *Siedm* grzechów głównych,
- 2) *Sześć* grzechów przeciwko Duchowi Świętemu,
- 3) *Cztery* grzechy wołające o pomstę do nieba,
- 4) *Dziewięć* grzechów cudzych.

16. *Które są grzechy główne?*

(Zobacz na str. 9 Siedm grzechów głównych czyli śmiertelnych.)

17.* *Czemu nazywamy te grzechy grzechami głównymi?*

Ponieważ są głową, czyli źródłem wielu innych grzechów.

18. *Kto grzeszy pychą?*

Pychą grzeszy ten, co o sobie wysoko rozumie, a Panu Bogu winnej czci odmawia, i bliźnim pogardza.

„Obmierzła jest pycha przed Bogiem i przed ludźmi... bo jest początkiem grzechu każdego.“ Ecclus. 10. 7. 15. Przykł.: Lucifer, Nabuchodonozor, Holofernes, Faryzeusz w świątyni.

19. *Kto grzeszy łakomstwem?*

Łakomstwem grzeszy ten, co za dobrami doczesnymi i pieniędzmi zbyt często się ugania, a dla ubogich jest skąpym.

„Nic nie jest złośliwszego, jak miłować pieniądze, bo ten i duszę swą ma przedajną.“ Ecclus. 10, 10. Przykł.: Achab, Giezi, Judasz.

20. *Kto grzeszy nieczystością?*

Nieczystością grzeszy ten, co zezwala na nieskromne myśli, pożądliwości, słowa albo uczynki, obrażające wstydlivość świętą.

(Zobacz Szóste przykazanie Boże.)

21. *Kto grzeszy zazdrością?*

Zazdrością grzeszy ten, co bliźniemu dobrze nie życzy, z jego szczęścia się smuci, a z nieszczęścia cieszy

„Z nienawiści djabelskiej weszła śmierć na okrąg ziemi; a naśladują go, którzy są z strony jego.“ Mądr. 2, 24. 25. Przykł.: Djabek, Kain, bracia Józefa, Saul, Faryzeusze.

22. *Kto grzeszy obżarstwem i opilstwem?*

Obżarstwem i opilstwem grzeszy ten, co zanadto je i pije, albo w niewłaściwym czasie i w sposób niepomiarowany pragnie pokarmu i napoju.

„Których (to jest nieumiarkowanych) Bogiem jest brzuch.“ Filip. 3, 19. Przykł.: O bogaczu.

23. *Kto grzeszy gniewem?*

Gniewem grzeszy ten, co się o wszystko, co mu jest przeciwnie, niecierpliwi, gwałtownie wybucha i zemstą zapala.

„Wszelka gorzkość... i gniew, i wrzask, i bluźnienie niech będzie odjęte od was z wszelką złością.“ Efez. 4, 31. Przykł.: Ezew chciał w gniewie brata swego zabić.

24. *Kto grzeszy lenistwem?*

Lenistwem grzeszy ten, co ma wstręt od trudu ciała i nateżenia myśli, i przez to obowiązki swe za niedbuje.

„Idź do mrówki o leniwce! a przypatruj się drogom jej, a ucz się mądrości.“ Przyp. 6, 6. A o duchowym lenistwie czyli oziębłości w służbie Bożej, mówi Pan: „O bodajbyś był zimny albo

gorący; ale iżes letni a ani zimny ani gorący, pocznę cię wyrzucić z ust moich.“ Obj. 3, 16. Przykł.: Sługa leniwy, panny głupie.

25. *Które są grzechy przeciwko Duchowi Świętemu?*

(Zobacz na str. 9 Sześć grzechów przeciwko Duchowi Świętemu

Przykł.: Kain, Faraon, Faryzeusze.)

26.* *Czemu nazywają się te grzechy grzechami przeciwko Duchowi Świętemu?*

Ponieważ te grzechy osobliwie się sprzeciwiają łasce Ducha Śgo, i nawrócenie człowieka do Boga bardzo utrudniają.

„Twardego karku i nieobrzezanych serc i uszu! Wy się zawsze sprzeciwiacie Duchowi Świętemu, jako ojcowie wasi, także i wy.“ Dz. ap. 7, 51.

27. *Które są grzechy wołające o pomstę do nieba?*

(Zobacz na str. 9 Cztery grzechy wołające o pomstę do nieba)

28.* *Czemu nazywają się te grzechy grzechami wołającymi o pomstę do nieba?*

Ponieważ wielka złość tych grzechów niejako krzyk podnosi ku niebu, wołając o pomstę.

„Głos krwi brata twego, woła do mnie ze ziemi.“ 1 Moj. 4, 10.

29. *Które są grzechy cudze?*

(Zobacz na str. 9 Dziewięć grzechów cudzych.)

30.* *Czemu nazywają się te grzechy grzechami cudzemi?*

Dla tego, że oprócz tych, którzy je popełnili; inni także w nich udział biorą i za nie odpowiadać muszą.

Nauka moralna.

Co dzień rano gdy wstaniesz, postanów sobie, że się przez cały dzień wystrzegać będziesz głównej wady swojej. Wieczorem roztrząsaj sumienie swoje; jeśliś zblądził, żałuj i postanów sobie jak najprędzej się wyświadczyć. Zbawienne natchnienia przyjmuj chętnie i z wdzięcznością, a strzeż się grzechów cudzych.

O cnocie i doskonałości chrześcijańskiej.

1. Czy Pan Bóg nic więcej od nas nie żąda jak tylko abyśmy grzechu unikali?

Pan Bóg żąda jeszcze od nas, abyśmy stawali się

coraz cnotliwsi i abyśmy dążyli do doskonałości, odpowiedniej stanowi naszemu.

„Kto jest sprawiedliwym, niech jeszcze będzie usprawiedliwion a święty niech będzie jeszcze poświęcon.“ Obj. 22,11.

§. I. O cnotcie chrześcijańskiej.

- 2.* *Dla czego mamy stawiać się coraz cnotliwsi?*
Dla tego, że człowiek o tyle tylko jest dobrym i miłym Bogu, o ile jest cnotliwym.
- 3.* *Na czym polega cnota chrześcijańska?*
Cnota chrześcijańska polega głównie na tém, abyśmy statecznie usiłowali tylko to czynić, co się Bogu podoba.
- 4.* *Ilorakie są cnoty chrześcijańskie?*
Dwojakie: cnoty Boskie i moralne.
5. *Które są cnoty Boskie?*
1) Wiara. 2) Nadzieja. 3) Miłość Boska.
- 6.* *Dla czego nazywamy te cnoty „cnotami Boskimi“?*
Dla tego nazywamy je cnotami Boskimi, że bezpośrednio od Boga pochodzą i bezpośrednio do Boga prowadzą.
7. *Kiedy powinniśmy obudzać akty tych trzech cnot Boskich?*
Często, a mianowicie:
1) w ciężkich pokusach przeciwko tym cnotom,
2) przystępując do sakramentów śś.,
3) w niebezpieczeństwie życia i na łożu śmiertelném.
8. *W jaki sposób można obudzać akty tych cnot?*
W sposób następujący:
Wierzę mocno, o mój Boże, we wszystko, co przez Kościół katolicki do wierzenia podajesz, a wierzę dla tego, żeś to Ty objawił, który się mylić nie możesz.
Mam mocną nadzieję, o mój Boże, że przez zasługi Jezusa Chrystusa grzechy mi odpuszczisz, że mi dasz łaskę i żywot wieczny, a mam tę nadzieję dla tego, że Ty, który jesteś wszechmocny, miłosierny i prawdziwy, to przyobiecałeś.
Kocham Cię o mój Boże z całego serca i nade wszystko, ponieważ, jesteś najlepszym Ojcem moim, Do-

brem najwyższém i godnem największej miłości. A dla miłości Twojej kocham bliźniego, jak siebie samego.

Albo też wierszem:

Wierzę w Ciebie Boże żywy,
W Trójcy jedyny prawdziwy.
Wierzę coś objawił Boże,
Twe słowo zmylić nie może.
Ufam w Tobie, boś Ty wierny,
Wszechmocny i miłosierny.
Boże! choć Cię nie pojmuję,
Jednak nad wszystko miłuję.
A jako samego siebie,
Wszystkich miłuję dla Ciebie.

9. *Które są cnoty moralne czyli obyczajowe?*
Cnotami moralnymi czyli obyczajowymi są wszystkie cnoty oprócz cnot Boskich.
- 10.* *Dla czego nazywamy te cnoty „cnotami moralnymi czyli „obyczajowymi“?*
Dla tego że nasze obyczaje do woli i upodobania Bożego stósują.
11. *Które cnoty moralne nazywają się głównymi czyli kardynalnymi?*
1) Roztropność. 2) Wstrzemięźliwość. 3) Sprawiedliwość. 4) Męztwo.
- 12.* *Dla czego nazywają się te cztery cnoty „kardynalnymi“?*
Dla tego że wszystkie inne cnoty moralne w sobie zawierają.
- 13.* *Na czym zależy roztropność?*
Roztropność zależy na tém, aby umieć rozpoznać to, co jest prawdziwie dobrém i Bogu miłym, i aby pozorem dobrego nie dać się do złego uwieść.
„Doświadczajcie, która jest wola Boża dobra i przyjemna i doskonała.“ Rzym, 12 2.
- 14.* *Na czym zależy wstrzemięźliwość?*
Wstrzemięźliwość zależy na tém, aby poskramiać zmysłowe skłonności i żądze, które od dobrego odwodzą.
„Wstrzymajcie się od pożądliwości cielesnych, które walczą przeciwko duszy.“ 1 Piotr 2, 11.
- 15.* *Na czym zależy sprawiedliwość?*
Sprawiedliwość zależy na tém, aby zawsze tylko

tego, co jest dobre pragnąć i chcieć każdemu oddać to, co mu się należy.

„Oddajcie co jest cesarskiego cesarzowi, a co jest Bożego Bogu.“
Mat. 22, 21.

16.* *Na czym zależy męstwo?*

Męstwo zależy na tem aby od dobrego, nie dać się odstraszyć ani trudnością, ani prześladowaniem.

Przykł.: Siedmiu braci Mahabejskich i matka ich

17.* *Które cnoty są przeciwne siedmiu grzechom głównym?*

(Zobacz na str. 8. Cnoty moralne siedmin grzechom głównym przeciwne.)

Nauka moralna.

Jeżeli przeciwko złym skłonnościom swoim nie będziesz walczył wyrwale, nigdy cnotę chrześcijańskich nie nabędziesz; dla tego walcz wiernie aż do śmierci, a Pan Bóg da ci koronę żywota. Obj. 2, 10

*§. 2. 0 doskonałości chrześcijańskiej.

18. *Czemu powinniśmy wszyscy dążyć do doskonałości odpowiedniej naszemu stanowi?*

1) Albowiem do wszystkich rzekł Pan i Zbawiciel nasz Jezus Chrystus: „Bądźcie doskonali, jako i Ojciec wasz niebieski doskonałym jest,“ Mat. 5, 48.

2) albowiem wszyscy mamy miłować Pana Boga z całego serca, z całej duszy, ze wszystkiej myśli i ze wszystkich sił swoich. Mark. 2, 30.

19. *Na czym zależy doskonałość chrześcijańska?*

Doskonałość chrześcijańska zależy na tem, aby gardząc wszelką nieporządną miłością świata i samych siebie, Boga nad wszystko. a wszystko dla Boga kochać.

„Bo cóż ja mam w niebie, albo czegoś chciałem na ziemi oprócz Ciebie? Boże serca mego i części moja Boże wielki.“ Ps. 72, 25. 26.

20. *Co prowadzi do doskonałości?*

Naśladowanie Jezusa Chrystusa.

„Jeżeli chcesz być doskonałym... pójdz za mną“ Mat. 10, 21.

21. *Jakie osobliwie środki zalecił Pan Jezus do osiągnięcia doskonałości?*

Zalecił osobliwie rady ewangeliczne.

22. *Które są rady ewangeliczne?*

(Zobacz na str. 8 Trzy rady ewangeliczne.)

23. *Kto jest zobowiązany do zachowywania rad ewangelicznych?*

Osoby zakonne i wszyscy ci, którzy na rady ewangeliczne ślub złożyli.

24. *Czy można także w świeckim stanie wieść żywot doskonały?*

Można; jeżeli się żyje nie według ducha świata, lecz według ducha Chrystusowego.

„Jeżeli kto miłuje świat, nie masz w nim ojcowskiej miłości. Albowiem wszystko co jest na świecie, jest pożądliwość ciała, pożądliwość oczu i pycha żywota.“ 1 Jan. 2, 15. 16. „A jeżeli ktoś ducha Chrystusowego nie ma, ten nie jest Jego.“ Rzym. 8, 9.

25. *Czy duch świata sprzeciwia się duchowi Chrystusowemu?*

Sprzeciwia się; jak to jasno widzimy z tego, co powiedział Pan Jezus w ośmiorgu błogosławieństw.

26. *Wyliz mi ośm błogosławieństw.*

(Zobacz na str. 7 Ośm błogosławieństw. Mat. 5, 3—10.)

27. *Jak poznajemy z ośmiu błogosławieństw, że duch świata sprzeciwia się duchowi Chrystusa?*

Poznajemy ztąd, że świat tych właśnie ma za niešťęśliwych i głupich, których Chrystus Pan błogosławi.

28. *Co powinien każdy chrześcijanin katolik czynić, aby być doskonałym?*

1) Powinien chętnie się modlić, pilnie słuchać słowa Bożego i często do Sakramentów śś. przystępować,

2) siebie umartwiać,¹⁾

3) codzienne sprawy swoje w stanie łaski i w sposób Bogu miły wypełniać.

¹⁾ „Jeżeli kto chce za mną iść, niech sam siebie zaprze i wzięmie krzyż swój a naśladuje mię.“ Mat. 16, 24. Łuk. 9, 13.

29.† *Jak mamy siebie umartwiać?*

Mamy sobie odmawiać nie jednej rzeczy dozwolonej, ażebyśmy tém łatwiej od niedozwolonych wstrzymać się umieli.

30. *W jaki sposób możemy najłatwiej nasze codzienne sprawy tak wykonywać, aby się Panu Bogu podobaty?*

Gdy się staramy we wszystkiem, co czynimy, Chrystusa Pana naśladować

31. *Jak mamy za przykładem Chrystusa Pana codziennie sprawy nasze wykonywać?*
Skrzętnie, cierpliwie i w chęci podobania się Bogu.
32. *Jak trzeba zachowywać się przy jedzeniu?*
Trzeba przed jedzeniem i po jedzeniu modlić się a w jedzeniu być miernym.
33. *Czy wolno także rozrywki używać?*
Wolno w stósownym czasie rozrywki skromnej używać: lecz trzeba ją uświęcać przez dobrą intencją.
34. *Jakie powinno być nasze przestawanie z bliźnim?*
Powinno być: 1) *uprzejme*, abyśmy nikogo nie obrazili; 2) *przezorne*, abyśmy w żaden sposób do złego nie dali się uwieść.
- 35.† *Jak powinniśmy się zachowywać w przeciwnościach?*
Powinniśmy w przekonaniu, że od Pana Boga pochodzą, ofiarować je Panu Bogu i prosić go o łaskę dobrego korzystania z nich.

Nauka moralna.

Zastósuj do siebie to, co Pan Bóg rzekł do Abrahama: „Chódź przedemną, a bądź doskonały.“ 1 Moj. 17, 1. Staraj się co dzień być pobożniejszym i cnotliwszym.

„Synu mój! słuź Bogu sercem doskonałym i umysłem dobrowolnym; bo wszelakie serca przegląda Pan, i wszystkie myśli sero rozumie. Jeżeli go szukać będziesz, najdziesz: ale jeżeli go opuścisz, odrzuci cię na wieki.“ 1 Kron. 28, 9.

CZEŚĆ TRZECIA.

o środkach łaski Boskiej.

o łasce w ogólności.

1. *Czy możemy o własnych siłach przykazania zachowywać i zbawić się?*
Nie możemy o własnych siłach przykazań zachować i zbawić się; ale potrzebujemy do tego łaski Boskiej „Bezemnie nic uczynić nie możecie,“ powiada Pan Jezus. Jan 15, 5

2. *Co jest łaska Boska?*
Łaska Boska jestto wewnętrzna nadprzyrodzona pomoc, której nam Pan Bóg dla zasług Pana Jezusa udziela ku naszemu zbawieniu.
3. *Iloraka jest ta nadprzyrodzona pomoc, czyli łaska Boska we właściwém znaczeniu?*
Jest dwojaka:
1) łaska *posiłkująca* (dopomagająca), którą także nazywają łaską obecną, uczynkową, albo chwilową;
2) łaska *uświęcająca* czyli *usprawiedliwiająca*, którą także nazywają łaską stałą.
Łaska posiłkująca (dopomagająca) nazywa się także łaską obecną, chwilową, uczynkową, ponieważ jest obecną na każdą potrzebę duszy, i jój chwilowe do dobrego uczynku dopomaga; podczas gdy łaska uświęcająca w duszy stale mieszka, zdobi ją i wzbogaca.

§. 1. o łasce posiłkującej (dopomagającej.)

4. *Na czém zależy łaska posiłkująca?*
Łaska posiłkująca zależy na tém, że Pan Bóg rozum nasz oświeca i wolę naszą porusza, abyśmy unikali tego, co jest złe, a chcieli tego i wykonywali to, co jest dobre.
5. *Czy łaska posiłkująca jest koniecznie potrzebna?*
Jest koniecznie potrzebna, gdyż bez niej niczego nawet najmniejszej rzeczy, na nasze zbawienie chcieć, zacząć i wykonać nie zdołamy.
„Bóg jest, który sprawuje w was chcieć i wykonać.“ Filip. 2. 13
6. *Czy Pan Bóg wszystkim ludziom téj łaski udziela?*
Pan Bóg udziela wszystkim ludziom tyle téj łaski, ile jój każdemu do zbawienia potrzeba.
„Bóg chce, aby wszyscy ludzie byli zbawieni, i przyszli ku uznaniu prawdy.“ 1 Tym. 2, 4.
7. *Co powinien człowiek od siebie czynić, aby mu łaska Boska wyszła na zbawienie?*
Powinien wiernie z łaską Bożą współpracować, a nigdy jój się nie opierać.
„Napominamy abyście nadaremno łaski Bożej nie przyjęli.“ 2 Kor. 6, 1.

8.* *Czy człowiek może się oprzeć łasce Boskiej?*

Może; bo łaska Boska nie znosi woli człowieka, lecz jój zupełną wolność zostawia.

„Dziś jeżeli głos jego usłyszycie: nie zatwardzajcież serc waszych.“
Ps. 94, 8.

Nauka moralna.

Codziennie prosz Boga o łaskę Jego świętą, a pilnie czuwaj nad sobą, abyś serca swego dla niej nie zamykał. „Oto stoję u drzwi i kołaczę; jeźliby kto usłyszał głos mój, otworzył mi drzwi, wniknę do niego i będę z nim wieczerał a on ze mną.“ Obj. 3, 20.

2. 0 łasce uświęcającej czyli usprawiedliwiającej.

9. *Co jest łaska uświęcająca?*

Łaska uświęcająca jestto dar Boży nadprzyrodzony niezastużony, którego Duch Święty dla zasług Jezusa Chrystusa duszy naszej udziela, abyśmy z grzeszników stali się sprawiedliwymi, dziećmi Boga i dziedzicami królestwa niebieskiego.

10.* *Czemu nazywa się łaska uświęcająca darem Boga niezastużonym?*

Bo Pan Bóg daje nam ją bez naszej zasługi z czystego miłosierdzia.

„Usprawiedliwieni darmo (bez własnej zasługi) przez łaskę jego, przez odkupienie, które jest w Chrystusie Jezusie.“ Rzym. 3, 24.

11. *Dla czego nazywa się także łaska uświęcająca łaską usprawiedliwiającą?*

Bo przez łaskę uświęcającą staje się człowiek usprawiedliwionym, to jest z grzesznika sprawiedliwym i świętym.

12.* *W jaki sposób staje się człowiek przez łaskę uświęcającą usprawiedliwionym?*

W ten sposób, że łaska uświęcająca

- 1) oczyszcza go z wszystkich lub przynajmniej ze śmiertelnych grzechów,
- 2) uwalnia od kary wiecznej,
- 3) wewnątrznie na duszy odnawia i uświęca.

„Obmyci jesteście, poświęceni jesteście, usprawiedliwieni jesteście, w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa i w duchu Boga naszego.“
1 Kor. 6, 11.

13. *Od czego rozpoczyna się usprawiedliwienie grzesznika?*

Usprawiedliwienie grzesznika rozpoczyna się od

tęgo, że łaska Boża uprzedzająca grzesznika oświeca i pobudza, aby się do Pana Boga nawrócił.

14.* *Co powinien grzesznik od siebie czynić, aby się usprawiedliwił?*

Powinien za pomocą łaski Boskiej:

- 1) obudzić w sobie wiarę w Boga i ufność w miłosierdzie Boże,
- 2) zacząć miłować Boga,
- 3) za swe grzechy żałować,
- 4) przyjąć chrzest św. lub, jeźliby już był ochrzczony,
- 5) przystąpić do Sakramentu Pokuty ś.

15.* *Co otrzymuje grzesznik w Sakramencie Chrztu albo w Sakramencie Pokuty?*

Otrzymuje łaskę uświęcającą, która go czyni człowiekiem sprawiedliwym, Bogu miłym, dzieckiem Boga i dziedzicem nieba.

16. *Jak długo przebywa łaska uświęcająca w duszy człowieka usprawiedliwionego?*

Tak długo, dopóki człowiek usprawiedliwiony nie popełni grzechu śmiertelnego.

17.* *Dla czego powinien człowiek starać się, być zawsze w łasce Boskiej?*

Dla tego, że bez łaski Boskiej czyli w grzechu śmiertelnym nie może nic takiego uczynić, coby na wieczną nagrodę zasługiwało.

18.* *Czy więc te dobre uczynki, które człowiek w grzechu śmiertelnym wykonuje, są bez pożytku dla niego?*

Nie są bez pożytku; owszem są człowiekowi bardzo pożyteczne. Pomagają mu do nawrócenia, a niekiedy odwracają od niego kary doczesne.

„Grzechy twoje jałmużnami odkupuj; a nieprawości twe miłosierdziem nad ubogimi: podobno odpuści Pan Bóg grzechy twoje.“
Dan. 4, 24. Przykł: Niniwici.

19. *Co wysługują człowiekowi dobre uczynki wykonane w stanie łaski?*

Wysługują, 1) pomnożenie łaski uświęcającej; 2) zbawienie wieczne.

20.† *Zkąd nabierają te dobre uczynki wartości?*

Z nieskończonych zasług Jezusa Chrystusa, któ-

tego jesteśmy żywymi członkami przez łaskę uświęcającą.

21. *Czy każdy katolik jest obowiązany do pełnienia dobrych uczynków?*

Każdy katolik jest zobowiązany; „bo wszelkie drzewo, które nie daje owocu dobrego, będzie wycięte i w ogień wrzucone.“

22. *Jakie osobliwie dobre uczynki zaleca nam Pismo święte?*

Pismo święte zaleca nam osobliwie modlitwę, post i jałmużnę.

„Dobra jest modlitwa z postem i jałmużną, więcej niżli skarby złota chować.“ Tob, 12, 8.

23. *Na co Pan Bóg szczególnie patrzy przy dobrych uczynkach naszych?*

Pan Bóg patrzy na dobrą intencję, która nam wielką nagrodę u Pana Boga wyjednać może, choćby uczynki same w sobie małe były.

24. *Co jest dobra intencja?*

Jestto chęć, czyli wola służenia Panu Bogu i czczenia Go.

25. *W jaki sposób można w sobie dobrą intencję obudzić?*

„Boże mój! ofiaruję Ci wszystkie myśli, słowa i uczynki moje na cześć i chwałę Twoją.“ Albo: „Boże i Pańskie mój! Wszystko na chwałę Twoją!“

26. *Kiedy należy obudzać dobrą intencję?*

Jest bardzo zbawienną rzeczą kilka razy na dzień obudzać dobrą intencję, a mianowicie codziennie z rana.

27. *Przez co osobliwie otrzymujemy łaskę Boską uświęcającą?*

Przez sakramenta śś. i modlitwę.

28. *Czy przez sakramenta śś. i modlitwę w równy sposób łaskę Boską uświęcającą otrzymujemy?*

Nie; albowiem Sakramenta święte same dają nam łaskę uświęcającą, a modlitwa tylko ją u Boga wyprasza.

Nauka moralna.

Najbardziej staraj się o to, abyś się grzechem nie splamił, i abyś w ten sposób łaskę uświęcającą w sercu zachował.

O Sakramentach świętych.

1. *Co jest Sakrament?*

Sakrament jestto znak widzialny, od Jezusa Chrystusa ustanowiony, przez który odbieramy łaskę Boską niewidzialną i wewnętrzne uświęcenie.

2. *Co należy do istoty Sakramentu?*

Do istoty Sakramentu należą trzy warunki: 1) znak widzialny, 2) łaska Boska niewidzialna, 3) ustanowienie przez Jezusa Chrystusa.

3. *Jakiej łaski udzielają nam Sakramenta święte?*

1) Sakramenta święte udzielają nam lub pomnażają w nas łaskę uświęcającą;

2) każdy Sakrament udziela nam jeszcze pewnych osobnych łask, stosownie do swego przeznaczenia.

4. *Jak powinniśmy Sakramenta święte przyjmować, abyśmy przez nie tyle łask dostąpili?*

Powinniśmy je godnie z należytym przygotowaniem przyjmować.

5. *Jaki grzech popełnia ten, który niegodnie Sakramenta święte przyjmuje?*

Popełnia grzech bardzo ciężki, zwany świętokradztwem.

6.† *Czy skuteczność Sakramentów świętych nie zależy od godności lub niegodności tego, który je sprawuje?*

Nie zależy; gdyż Sakramenta śś. nie biorą swęj łaski uświęcającej od tego, który je sprawuje, lecz ze zasług Pana Jezusa, który je ustanowił.

7. *Ile Sakramentów świętych ustanowił Pan Jezus?*

Pan Jezus ustanowił siedm Sakramentów świętych.

(Zobacz na str. 6 Siedm Sakramentów świętych.)

8.* *Zkąd wiemy że Pan Jezus siedm Sakramentów ustanowił?*

Wiemy to z nauki Kościoła, „który jest filarem i utwierdzeniem prawdy.“ Tym. 3. 15.

9.* *Jak się dzielą Sakramenta święte?*

Dzielą się 1) na Sakramenta żywych i na Sakramenta umarłych;

2) na Sakramenta, które tylko raz w życiu i które więcej razy przyjmować można.

10.* *Które są Sakramenta żywych?*

Sakramenta żywych są: 1) Bierzmowanie, 2) Ciało i Krew Pańska, 3) Ostatnie olejem św. namaszczenie, 4) Kapłaństwo, 5) Małżeństwo.

11.* *Dla czego te Sakramenta nazywają się Sakramentami żywych?*

Dla tego że ten, co je przyjmuje, powinien być w stanie łaski uświęcającej, która jest życiem duszy.

12.* *Które są Sakramenta umarłych?*

Sakramenta umarłych są: Chrzest i Pokuta.

13.* *Dla czego te Sakramenta nazywają się Sakramentami umarłych?*

Dla tego, że kto je przyjmuje, nie ma życia łaski a przynajmniej mieć go nie potrzebuje.

14.* *Które Sakramenta tylko raz przyjąć można?*

Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo.

15.* *Dla czego te Sakramenta tylko raz przyjąć można?*

Dla tego że wyciskają na duszy charakter niezatarty.

16. † *Kto ustanowił obrzędy, które się przy sprawowaniu Sakramentów śś. odbywają, obok znaków od Pana Jezusa nadanych?*

Kościół święty je ustanowił pod opieką Ducha Świętego dla pomnożenia nabożeństwa i czci ku Sakramentom świętym.

Nauka moralna.¶

Szanuj Sakramenta święte jako najkosztowniejsze, od samego Pana Jezusa ustanowione środki do dostąpienia łaski Bożej; dziękuj za nie Panu Bogu gorąco, a strzeż się, abyś ich nie znieważał bluźnierstwem lub świętokradztwem.

O CHRZCIE.

1. *Który Sakrament jest najpierwszym i najpotrzebniejszym?*

Najpierwszym i najpotrzebniejszym Sakramentem jest Chrzest święty.

2. *Czemu jest Chrzest święty najpierwszym Sakramentem?*

Gdyż przed Chrztem świętym żadnego innego Sakramentu ważnie przyjąć nie można.

3. *Czemu jest Chrzest święty najpotrzebniejszym Sakramentem?*

Gdyż bez Chrztu nikt nie może być zbawionym.

„Jeżeli się kto nie odrodzi z wody i z Ducha świętego, nie może wniknąć do królestwa Bożego.“ Jan 3, 5.

4. *Co jest Chrzest święty?*

Chrzest święty jestto Sakrament, który człowieka przez polanie wodą i słowo Boże z wszystkich grzechów oczyszcza i w Chrystusie do żywota wiecznego odradza i uświęca.

5.* *Jak udziela się Chrzest święty?*

Lejąc wodę na głowę, wymawia się słowa: „Ja ciebie chrzczę w imię Ojca † i Syna † i Ducha † Świętego. Amen.“

6.* *Czemu mówimy, że Chrzest oczyszcza człowieka „z wszystkich grzechów“?*

Bo Chrzest św. gładzi grzech pierworodny i wszystkie grzechy przed ochrzczeniem popełnione.

7.* *Czy Chrzest święty gładzi także karę za grzechy?*

Chrzest ś. gładzi karę doczesną i wieczną.

8.* *Czemu mówimy, że Chrzest święty człowieka „odradza do żywota wiecznego i uświęca“?*

Ponieważ Chrzest święty człowieka nie tylko oczyszcza ze wszystkich grzechów, lecz zarazem w duchowy sposób go odnawia i uświęca, czyni dzieckiem Boga i dziedzicem królestwa Bożego.

9.* *W jaki sposób dokonywa się to duchowe odrodzenie i uświęcenie?*

Dokonywa się w ten sposób, że Duch ś. wlewa na Chrzcie w duszę łaskę uświęcającą wraz z wiarą, nadzieją i miłością Boską.

„Miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha świętego, który nam jest dan.“ Rzym. 5, 5.

10.* *Czemu dodajemy jeszcze wyraz „w Chrystusie“?*

Aby wyrazić, że człowiek te wszystkie łaski odbiera dla tego, że przez Chrzest św. z Chrystusem się łączy i członkiem Kościoła Chrystusowego się staje.

11.* *Kiedy ustanowił Pan Jezus Sakrament Chrztu świętego?*

Gdy przed Wniebowstąpieniem Swojem rzekł do Apostołów: „Idąc tedy, nauczajcie wszystkie narody; chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha św.“ Mat. 28, 19.

12. *Kto może ważnie chrzcić?*

Każdy człowiek; lecz bez koniecznej potrzeby nie powinien nikt chrzcić, tylko miejscowy proboszcz, lub inny kapłan za jego pozwoleniem.

13.* *Jakiej wody należy używać do Chrztu świętego?*
Należy używać wody poświęconej; a jeżeli jej nie ma, każdej innej czystej, naturalnej wody.

14.† *Jaką intencję powinien mieć ten, co chrzci?*

Powinien mieć intencję ochrzcić prawdziwie, to jest uczynić to, co Kościół czyni, czyli co Pan Jezus ustanowił.

15.* *Co przyrzekamy Panu Bogu na Chrzcie świętym?*

Przyrzekamy: 1) trzymać się mocno i statecznie wiary katolickiej, 2) unikać grzechu i złych okazji, a prowadzić życie Bogu miłe.

16.† *O czém chrzestni szczególnie pamiętać powinni?*
Chrzestni powinni:

- 1) sami być gorliwymi katolikami,
- 2) czuwać, aby chrześniak odebrał katolickie wychowanie,
- 3) pamiętać, że im nie wolno ani z chrześniakiem ani z rodzicami jego zawrzeć małżeństwa.

17.† *Czy nie można Chrztu z wody czém inném zastąpić?*

Można go zastąpić Chrztem pragnienia albo Chrztem krwi, jeżeli Chrztu z wody przyjąć nie można.

18.† *Co jest Chrzest pragnienia?*

Chrzest pragnienia jestto szczere pragnienie Chrztu, połączone z doskonałą skruchą i miłością Pana Boga.

19.† *Co jest Chrzest krwi?*

Jestto śmierć męczeńska poniesiona dla Chrystusa.

Nauka moralna.

Nie zapominaj nigdy o tém, coś Panu Bogu na Chrzcie świętym przyrzekł, i do czego cię kapłan, podając czapeczkę białą upominał

„Weźmij szatę białą, a zanieś ją niezmażaną przed tron sędziego naszego Pana Jezusa, abyś żywota wiecznego dostąpił.“ Odnawiaj często, choćby co niedzielę, przyrzeczenie dane na Chrzcie świętym.

*O BIERZMOWANIU.

1. *Co jest Bierzmowanie?*

Bierzmowanie jestto Sakrament, w którym Duch Święty przez kładzenie rąk, przez namaszczenie i modlitwę biskupa człowieka ochrzczonego umacnia, aby statecznie wiarę swą wyznawał i wedle niej żył.

2. *Kto uczy nas, że Pan Jezus Sakrament Bierzmowania ustanowił?*

Tego naucza nas nieomylny Kościół katolicki, zgodnie z Pismem świętym i nauką Ojców św.

3. *Co sprawia Sakrament Bierzmowania?*

Sakrament Bierzmowania 1) pomnaża w nas łaskę uświęcającą, 2) udziela nam Ducha Świętego, który nas wspiera w walce przeciw złemu i w postępie w dobrém, 3) wyciska na naszej duszy charakter niezatarty.

„Bóg to jest, który nas potwierdza z wami w Chrystusie, i który nas pomazał; który też zapieczętował nas i dał zadatek Ducha w sercach naszych.“ 2 Kor. 1, 21. 22.

4. *Kto może bierzmować?*

Bierzmować mogą tylko biskupi jako następcy Apostołów, lub też kapłani za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej.

5. *W jaki sposób bierzmuje biskup?*

Wyciąga ręce nad przystępującymi do bierzmowania i modli się do Ducha Świętego, by na nich zstąpił, potem kładzie na każdego z osobna rękę i namaszcza go krzyżmem świętem, a w końcu wszystkim razem udziela błogosławieństwa.

6. *W jaki sposób namaszcza biskup przy bierzmowaniu?*

Na czole bierzmowanego czyni biskup krzyżmem świętym znak krzyża świętego, mówiąc: „Znacę cię znakiem krzyża i utwierdzam cię krzyżmem zbawienia w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.“

7. *Z czego składa się krzyżmo poświęcone przez biskupa?*
Z oliwy i balsamu.
8. *Co oznacza oliwa?*
Oliwa oznacza utwierdzenie wewnętrzne do walki przeciw nieprzyjaciołom naszego zbawienia.
9. *Czemu dodaje biskup do oliwy wonny balsam?*
Ażeby okazać, że bierzmowanemu udziela się łaska ustrzeżenia się zepsucia świata i wydawania wonnego zapachu cnotliwego życia.
10. *Czemu czyni biskup znak krzyża świętego na czole bierzmowanego?*
Aby wyrazić, że katolik nigdy nie powinien się wstydzić krzyża Chrystusowego, lecz śmiało wiarę w Jezusa ukrzyżowanego wyznawać.
„Nie wstydzę się Ewangelii, bo jest mocą Bożą na zbawienie każdemu wierzącemu.“ Rzym. I, 16.
11. *Czemu daje biskup po namaszczeniu bierzmowanemu lekki policzek?*
Aby mu przypomnieć, że odtąd powinien wszelkie zniewagi dla imienia „Jezus“ cierpliwie znosić.
12. *Czy Sakrament Bierzmowania jest do zbawienia koniecznie potrzebny?*
Sakrament Bierzmowania nie jest koniecznie do zbawienia potrzebny; lecz byłoby grzechem nie przyjąć go z opieszałości lub z obojętności.
13. *Kto może być bierzmowanym?*
Każdy po odebraniu Chrztu ś.
14. *Jak trzeba przyjmować Sakrament Bierzmowania?*
1) Trzeba być w stanie łaski i gorąco się modlić o dary Ducha Świętego, 2) Panu Bogu przyobieczać żyć i umrzeć jako dobry katolik, 3) nieodchodzić z miejsca dopóki biskup błogosławieństwa nie udzieli.
15. *Czemu bierze się także przy Bierzmowaniu rodziców duchownych?*
Aby byli świadkami bierzmowania i bierzmowanych w walce duchownej ze złem utwierdzali.

Nauka moralna.

Wypełniaj zawsze bez obawy i trwogi katolickie powinności twoje

O NAJŚWIĘTSZYM SAKRAMENCIE CIAŁA I KRWI PAŃSKIEJ.

§ I. O obecności Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie.

1. *Co jest Najświętszy Sakrament Ołtarza?*
Najświętszy Sakrament Ołtarza jestto prawdziwe Ciało i prawdziwa Krew Pana naszego Jezusa Chrystusa, pod postaciami chleba i wina.
- 2.* *Czy w Najświętszym Sakramencie Ołtarza są te trzy warunki, które należą do istoty Sakramentu?*
Są: 1) znak widzialny, to jest postacie chleba i wina, 2) łaska niewidzialna, — sam Pan Jezus, Sprawca i Szafarz wszelkich łask, 3) ustanowienie przez Jezusa Chrystusa.
3. *Kiedy ustanowił Pan Jezus Najświętszy Sakrament Ołtarza?*
Ustanowił go przy ostatniej wieczerzy, w dzień przed gorzką męką swoją.
- 4.* *Jak ustanowił Pan Jezus Najświętszy Sakrament?*
Pan Jezus wziął chleb, błogosławił łamał i dawał uczniom swoim, mówiąc: „Biercie i jedzcie: *to jest Ciało moje.*“ Potem wziął kielich z winem, dzięki czynił i dawał uczniom swoim, mówiąc: „Pijcie z niego wszyscy; *to jest Krew moja.* To czynicie na moją pamiątkę.“
- 5.* *Co się stało z chlebem i winem, gdy Pan Jezus wyrzekł: „to jest Ciało moje“ — „to jest Krew moja“?*
Chleb przemienił się w prawdziwe Ciało a wino w prawdziwą Krew Pana Jezusa.
- 6.* *Co zostało z chleba i wina, gdy Pan Jezus te słowa wyrzekł?*
Nic nie zostało, tylko postacie.
7. *Co jest postać chleba i wina?*
Jest to, co w chlebie i winie pod zmysły podpada, jako to: kształt, kolor, smak, zapach i t. d.

8.† *Zkąd wiemy, że Pan Jezus mówiąc „to jest Ciało moje“ — „to jest Krew moja“ dawał Apostołom prawdziwe Ciało Swoje i prawdziwą Krew Swoję?*

Wiemy ztąd: 1) że Pan Jezus już dawniej uczniom Swoim obiecał dać na pokarm prawdziwe Ciało Swoje a na napój prawdziwą Krew Swoję;¹⁾ i że potem przy ostatniej wieczerzy wyraźnie powiedział, iż to, co im jako pokarm i napój podaje, jest prawdziwie Ciałem i Krwią Jego; 2) że Apostołowie i Kościół katolicki zawsze tak wierzyli i nauczali.²⁾

1) „Chleb który ja dam jest moje Ciało za żywot świata. Swarzyli się tedy Żydowie między sobą, mówiąc: Jakoż nam ten może dać ciało swe ku jedzeniu? Rzekł im tedy Jezus: Zaprawdę, zaprawdę powiadam wam: Jeżeliście nie jedli ciała Syna człowieczego i nie pili krwi jego, nie będziecie mieć żywota w sobie. Albowiem ciało moje prawdziwie jest pokarm, a krew moja prawdziwie jest napój. Jan. 6, 51—53. 55.

2) Naukę Apostołów, mianowicie Świętego Pawła potwierdza 1 Kor. 10, 16 i 11, 23—29; naukę całego Kościoła potwierdzają modlitwy i obrządki kościelne, wyroki soborów, liczne świadectwa Ojców świętych i pisarzy kościelnych.

9.* *Czy Pan Jezus dał także Apostołom władzę przemieniania chleba i wina w Ciało i Krew Swoją świętą?*

Dał im tę władzę, kiedy rzekł: „To czyńcie na moje pamiątkę.“

10.* *Na kogo od Apostołów ta władza przeszła?*
Przeszła na biskupów i kapłanów.

11.* *Kiedy wykonują biskupi i kapłani tę władzę?*
Gdy we Mszy świętej nad chlebem i winem wymawiają słowa: „To jest Ciało moje“ — „to jest Krew moja.“

12.* *Czy więc po przemienieniu niema już chleba i wina na ołtarzu?*

Niema; po przemienieniu jest tylko na ołtarzu prawdziwe Ciało i prawdziwa Krew Pana Jezusa pod postaciami chleba i wina.

13. *Jak długo zostaje Pan Jezus z Ciałem i Krwią Swoją pod postaciami obecnym?*
Tak długo, dopóki postacie trwają.

14* *Czy pod postacią chleba tylko Ciało Pana Jezusa a pod postacią wina tylko Krew Jego święta jest obecną?*

Nie; pod każdą postacią jest Pan Jezus całym,

i niepodzielnym, tak jak jest w niebie całym i niepodzielnym.

15.* *Czy kapłan, łamiąc hostyę, łamie także Ciało Pana Jezusa?*

Nie; kapłan łamie tylko postać; a w każdej części jest żywe i całe Ciało Pana Jezusa.

16. *Do czego obowiązuje nas obecność Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie ołtarza?*

Obowiązuje nas do tego, abyśmy Go często i pobożnie odwiedzali. (Uroczystość Bożego Ciała.)

17. *Czy Pan Jezus tylko dla tego jest obecny w Najświętszym Sakramencie, aby jako Bóg-człowiek z nami przebywał?*

Pan Jezus jest nie tylko dla tego w Najświętszym Sakramencie obecny, aby jako Bóg-człowiek z nami przebywał, lecz także dla tego, 1) aby się we Mszy świętej za nas ofiarował i 2) aby nam się w Komunii świętej na pokarm duszy dawał.

Nauka moralna.

Bądź pobożny, przykładny w kościele, bo tu Pan Jezus mieszka odwiedzaj często Pana Jezusa, utajonego w Najświętszym Sakramencie, a wystrzegaj się wszelkiego nieuszanowania w obec Niego.

§. 2. O ofierze Mszy świętej.

18. *Co jest ofiara?*

Ofiara jestto dar widzialny, który Bogu jako Najwyższemu Panu na znak czci i uwielbienia składamy.

19.* *Od jak dawna składają się ofiary na znak czci i uwielbienia Boga?*

Od początku świata, a w starym Zakonie sam Pan Bóg surowo je przykazał.

20.* *Czemu ofiary starego Zakonu zostały zniesione?*

Albowiem były tylko figurami Niepokalanej Ofiary nowego Zakonu, i dla tego tylko tak długo jak stary Zakon trwać miały.

21.* *Kto jest ofiarą nowego Zakonu?*

Sam Syn Boży, Pan Jezus, który się na krzyżu Ojcu Swemu niebieskiemu za nas ofiarował.

22.* *Czy oprócz Ofiary Krzyżowej nie ma w nowym Zakonie żadnej innej ofiary?*

Oprócz ofiary raz na krzyżu przez Pana Jezusa spełnionej jest jeszcze w nowym Zakonie *nieustająca* ofiara, która nam wciąż przypomina ofiarę Krzyżową i Jój owoców uczestnikami nas czyni.

23.* *Czy Pan Bóg obiecał nam taką ofiarę?*

Obiecał już w starym Zakonie przez proroka Malachiasza.

„Nie mam chęci do was (Żydów) mówi Pan zastępów, i daru nie przyjmę z ręki waszej. Bo od wschodu słońca aż do zachodu wielkie jest imię moje między narody, a na każdym miejscu poświęcają i ofiarują imieniowi memu ofiarę czystą, bo wielkie jest imię moje między narody, mówi Pan Zastępów.“ Mal. 1, 10. 11. — Figura Mszy św. była ofiara Melchizedecha.

24.* *Która jest ta nieustająca przez Malachiasza proroka przepowiadana ofiara?*

Jestto *Ofiara Mszy Świętej*.

25.* *Kto ustanowił Ofiarę Mszy świętej?*

Pan Jezus ustanowił Ofiarę Mszy świętej przy ostatniej wieczerzy.

26. *Co jest Ofiara Mszy świętej?*

Ofiara Mszy świętej jestto nieustająca ofiara nowego Zakonu, w której się Pan Jezus pod postaciami chleba i wina Ojcu Swemu niebieskiemu przez ręce kapłana w sposób niekrwawy ofiaruje, jak się niegdyś na krzyżu w sposób krwawy ofiarował.

27. *Jaka jest różnica między Ofiarą Mszy św. a ofiarą krzyżową?*

Ofiara Mszy świętej jest co do istoty tą samą ofiarą co ofiara krzyżowa; tylko sposób ofiarowania jest różny.

28. *Z czego okazuje się, że Ofiara Mszy św. jest co do istoty tą samą ofiarą, co Ofiara Krzyżowa?*

Okazuje się z tego, że w obydwóch ofiarach *Ofiarnikiem i Ofiarą* jest Pan Jezus.

29. *Czém się różni sposób ofiarowania w obydwóch ofiarach?*

Na krzyżu ofiarował się Pan Jezus w sposób krwawy; we Mszy świętej zaś ofiaruje się w sposób niekrwawy.

30 *Które są główne części Mszy świętej?*

Główne części Mszy świętej są: 1) Ofiarowanie, 2) Przemienienie, 3) Komunia.

31.* *Komu składamy ofiarę Mszy świętej?*

Składamy ją samemu Panu Bogu, lecz przytém czcimy także pamiątkę Świętych.

32.* *W jaki sposób czcimy pamiątkę Świętych przy Mszy świętej?*

W ten sposób że 1) dziękujemy Panu Bogu za udzieloną im łaskę i świętość, 2) że o ich wstawienie się za nami prosimy.

33.* *W jakim celu składamy Panu Bogu ofiarę Mszy świętej?*

Składamy Panu Bogu ofiarę Mszy świętej:

- 1) jako *ofiara uwielbienia*, aby Panu Bogu oddać pokłon i cześć,
- 2) jako *ofiara dziękczynienia*, aby Panu Bogu podziękować za otrzymane łaski i dobrodziejstwa,
- 3) jako *ofiara pojednania*, aby Pana Boga przeprosić za wyrządzone mu zniewagi,
- 4) jako *ofiara prosby*, aby u Pana Boga wyjednać sobie pomoc we wszystkich potrzebach ciała i duszy.

34.* *Kto korzysta z owoców Mszy świętej?*

Cały Kościół, żywi i umarli.

Nauka moralna.

Staraj się pilnie codziennie słuchać Mszy świętej nabożnie i z uszanowaniem. Podczas *Ofiarowania*, ofiaruj samego siebie wraz z Panem Jezusem Bogu Ojcu niebieskiemu; podczas *Przemienienia*, módl się pokornie do Zbawiciela twójgo i pros go o przebaczenie; podczas *Komunii*, przyjmij przynajmniej *duchowną* komunię, to jest, wzbudź w sercu gorące pragnienie połączenia się z Panem Jezusem przez Najświętszy Sakrament.

§ 3. O Komunii świętej.

35. *Co jest Komunia święta?*

Komunia święta jestto rzeczywiste pożywanie Ciała i Krwi Pana Jezusa na posiłek duszy.

36. *Kto przykazuje nam pożywać Ciało i Krew Pańską?*

Pan Jezus i Kościół Jego św.; Pan Jezus rzekł wyraźnie:

„Zaprawdę, zaprawdę wam powiadam: Jeźlibyście nie jedli Ciała Syna człowieczego, i nie pili Krwi jego, nie będziecie mieć żywota w sobie.“ Jan. 6, 53.

37.* *Czy potrzeba także z kielicha pić, aby Krew Pana Jezusa pożywać?*

Nie potrzeba; gdyż pod postacią chleba przyjmujemy także Krew Pana Jezusa.

38.* *Czemu więc ustanowił Pan Jezus Najświętszy Sakrament pod dwoma postaciami?*

Albowiem ustanowił Najświętszy Sakrament nie tylko jako komunię, lecz także jako ofiarę, do której obie postacie są potrzebne.

39. *Jakie łaski daje nam Komunia święta?*

- 1) Komunia święta łączy nas najściślej z Panem Jezusem i pomnaża w nas łaskę uświęcającą;
- 2) osłabia nasze złe skłonności i dodaje nam ochoty i siły do dobrego;
- 3) oczyszcza nas z grzechów powszednich, a broni od grzechów śmiertelnych;
- 4) jest zadatkami naszego przyszłego zmartwychwstania i wiecznej szczęśliwości.

40. *Czy każdy dostępuje tych łask w Komunii świętej?*

Nie każdy; bo kto przyjmuje Komunię świętą niegodnie, to jest w grzechu śmiertelnym, ściąga na siebie potępienie.

„Ktobykolwiek jadł ten chleb, albo pił kielich Pański niegodnie będzie winien Ciała i Krwi Pańskiej, ... sąd sobie je i pije nie rozszadając Ciała Pańskiego.“ 1 Kor. 11, 27—29. Porównanie z arką przymierza, która bogobojnym Izraelitom sprowadzała szczęście i błogosławieństwo, a bezbożnym Filistynom nieszczęście i przekleństwo.

41. *Jaki grzech popełnia ten, co się odważa niegodnie komunikować?*

Popełnia tak jak Judasz okropne świętokradztwo.

42. *Jakie skutki pociąga za sobą już tu na ziemi świętokradzka Komunia?*

Zaślepienie i zatwardziałość serca, a niekiedy nawet śmierć i inne doczesne kary.

Przykł.: Nieszczęsny koniec Judasza, o którym Pan Jezus wyrzekł: „Lepiej by mu było, aby się nie był narodził.“ Mat. 26, 24. Porówn. 1 Kor. 11, 30.

43. *Cóż więc uczynić, będąc w grzechu śmiertelnym przed Komunią świętą?*

Trzeba przed Komunią świętą ważną spowiedź odbyć.

„Niechajże doświadczy samego siebie człowiek, a tak niech je z chleba tego i z kielicha pije.“ 1 Kor. 11, 28.

44. *Jak jeszcze trzeba się przygotować do Komunii świętej na duszy?*

1) Trzeba oczyścić duszę nawet z grzechów powszednich, 2) gorącym nabożeństwem serce przejać.

45. *Czy grzechy powszednie także czynią Komunię świętą świętokradzką?*

Grzechy powszednie nie czynią Komunii świętokradzką, lecz zmniejszają jej łaski.

46.* *Jakim sposobem można gorącym nabożeństwem serce przejać?*

Przez bogobojne rozmyślanie i pobożne akty.

47.* *Jakie są najlepsze akty przed Komunią świętą?*

Akty 1) wiary i uwielbienia, 2) pokory i skruchy, 3) nadziei, miłości i gorącego pragnienia.

48. *Jak trzeba się przygotować do Komunii świętej pod względem ciała?*

Trzeba 1) być naczczo, to jest od północy zgoła nie jeść i nie pić, 2) przyzwoicie się ubrać.

49.* *Komu wolno przyjąć Komunię świętą, chociaż nie jest naczczo?*

Niebezpiecznie chorym, którzy przyjmują Komunię świętą jako Wiatyk, to jest jako zasiłek na drogę wieczności.

50. *Jak trzeba przystępować do Stołu Pańskiego?*

Z największym uszanowaniem, ze złożonemi rękami i spuszczonei oczami.

51. *Jak trzeba się zachować przy przyjmowaniu Komunii świętej?*

Trzeba trzymać przed sobą obrus (jeżeli go w kościele podają), głowę podnieść, usta otworzyć i potem Najświętszą Hostyę z największym uszanowaniem przyjąć.

Nie należy Najświętszej Hostyi trzymać w ustach tak długo, dopóki się zupełnie nie rozpuści. Gdyby przylgnęła do podniebienia tedy trzeba ją odjąć językiem a nie palcem.

25. *Co trzeba po przyjęciu Komunii świętej czynić?*
Trzeba z największą skromnością wrócić na swoje miejsce w kościele, i tam czas niejaki na pobożnej modlitwie zostać.

53. *Jakie osobliwie modlitwy trzeba po Komunii św. odmawiać?*

Takie modlitwy, które wyrażają pokorę, wdzięczność, ofiarowanie samego siebie Panu Jezusowi, miłość i prośbę o nowe łaski.

54. *Jak wypada przepędzić resztę dnia po Komunii świętej?*

Resztę dnia po Komunii świętej wypada przepędzić na pobożnych ćwiczeniach i unikać zabaw i uciech światowych.

[Nauka moralna.

Postanów sobie do Stołu Pańskiego przystępować tak często jak ci spowiednik poradzi, i przyjmować chleb Aniołów z jak najczystszeń i najpobożniejszym sercem.

O POKUCIE.

1. *Co jest Sakrament Pokuty świętej?*

Jestto Sakrament, w którym kapłan w zastępstwie Pana Boga odpuszcza grzechy, jeżeli człowiek za nie serdecznie żałuje, szczerze ich się spowiada i ma postanowienie za nie zadość uczynić.

2.* *Czy kapłan prawdziwie odpuszcza grzechy, czy też tylko oświadcza, że są odpuszczone?*

Kapłan prawdziwie odpuszcza grzechy, mocą udzieloną sobie od Pana Jezusa.

3. *Kiedy dał Pan Jezus władzę odpuszczania grzechów?*

Gdy po zmartwychwstaniu Swojem tchnął na Apostołów i rzekł: „Weźmijcie Ducha Świętego, których odpuszcicie grzechy, są im odpuszczone: a których zatrzymacie, są zatrzymane.“ Jan 20. 22. 23.

4.* *Czy Pan Jezus samym tylko Apostołom dał tę władzę?*

Nie, Pan Jezus dał ją także wszystkim następcom Apostołów w urzędzie kapłańskim. ■

5.* *Czemu miała władza odpuszczania grzechów od Apostołów przejść na ich następców?*

Albowiem Pan Jezus ustanowił środki zbawienia na wszystkie wieki i dla wszystkich ludzi.

6. *Czy wszystkie grzechy mogą być odpuszczone?*

Wszystkie grzechy, po Chrzcie świętym popełnione, których się spowiadamy z należytem usposobieniem, mogą być odpuszczone.

„Jeżeli byśmy się spowiadali grzechów naszych: wierny jest (Bóg) i sprawiedliwy, aby nam odpuścił grzechy nasze i oczyścił nas od wszelkiej nieprawości.“ 1 Jan. 1, 9.

7. *Czemu mamy się spowiadać grzechów, aby dostać ich odpuszczenia?*

Albowiem Pan Jezus tak przykazał, ustanawiając Sakrament Pokuty świętej.

8.† *Jaki mamy dowód, że Pan Jezus przykazał się spowiadać?*

Mamy dowód w słowach Pana Jezusa: „których odpuszcicie grzechy itd.“; gdybyśmy bowiem kapłanowi sami nie powiedzieli grzechów naszych, nie mógłby wiedzieć, czy je odpuścić, czy też zatrzymać.

9. *Czy Sakrament Pokuty świętej jest koniecznie potrzebny do zbawienia dla tych, co zgrzeszyli?*

Jest koniecznie potrzebny dla wszystkich, którzy po Chrzcie świętym grzech śmiertelny popełnili.

10.* *Czy nie można Sakramentu Pokuty świętej niczem zastąpić?*

Jeśli mimo najszczerzej chęci do Sakramentu Pokuty ś. przystąpić nie podobna, może być zastąpionym przez żal doskonały i mocne postanowienie spowiadania się przy pierwszej sposobności.

11.* *Jaką łaskę daje nam Pan Jezus przez Sakrament Pokuty świętej?*

- 1) Odpuszcza nam grzechy, któreśmy po Chrzcie świętym popełnili;
- 2) przepuszcza nam karę wieczną i niekiedy w części karę doczesną;
- 3) przywraca nam utraconą łaskę uświęcającą, albo ją pomnaża, jeśliśmy jej nie utracili;
- 4) użycza nam jeszcze osobnej łaski do życia pobożnego.

12. *Ile należy warunków do godnego przyjęcia Sakramentu Pokuty świętej?*

Pięć: 1) rachunek sumienia, 2) skrucha czyli żal za grzechy, 3) mocne przedsięwzięcie poprawy, 4) spowiedź czyli wyznanie grzechów, 5) zadasyćczynienie.

§. I. O rachunku sumienia.

13. *Co jest rachunek sumienia?*

Rachunek sumienia jestto uważne przypominanie sobie popełnionych grzechów, aby je dobrze poznać.

14. *Od czego trzeba zacząć rachunek sumienia?*

Od wezwania Ducha Świętego na pomoc; albowiem bez Jego łaski nie możemy grzechów naszych ani dokładnie rozpoznać, ani ich się spowiadać, ani za nie żałować, tak jak tego zbawienie nasze wymaga.

15. *Jak można wezwać Ducha Świętego na pomoc?*

Przybądź Duchu Święty! oświeć rozum mój, abym dokładnie poznał grzechy moje; porusz także serce moje, abym za nie doskonale żałował, szczerze się ich spowiadał i abym prawdziwie się poprawił.

16.* *W jaki sposób trzeba czynić rachunek sumienia?*

1) Trzeba rozważyć, kiedyśmy ostatni raz ważną spowiedź odbyli, i czyśmy nadaną pokutę odprawili.

2) Trzeba przejść przykazania Boskie i kościelne, obowiązki stanu swojego, i różne rodzaje grzechów, i przytém zapytywać się siebie, czy i jak zgrzeszyliśmy myślą, mową, uczynkiem i opuszczeniem dobrego.

17. *Jak mogą sobie dzieci najłatwiej grzechy przypomnieć?*

Gdy rozważą, jak się zachowywały w kościele, w szkole, w domu względem rodziców i rodzeństwa, na ulicy albo w polu, na osobności i z drugimi.

18. *Czy powinniśmy przy rachunku sumienia uważać także na liczbę i okoliczności grzechów?*

Powinniśmy, przynajmniej przy grzechach śmiertelnych.

19.* *Czego trzeba się wystrzegać przy rachunku sumienia?*

1) Aby rachunku sumienia nie robić pobieżnie i powierzchownie, 2) aby nie zatajać ulubionych grzechów, 3) aby nie być zbyt lęklwym.

20.* *Przez co można sobie ułatwić rachunek sumienia?*

Przez codzienne rachowanie się ze sumieniem i częstą spowiedź.

§. 2. O skrusiczynie czyli żalu za grzechy.

21. *Co jest skrucha?*

Skrucha jestto boleść duszy i obrzydzenie sobie grzechów popełnionych.

22. *Jaką powinna być skrucha, aby grzechy mogły być odpuszczone?*

Powinna być: 1) wewnętrzną, 2) powszechną, 3) nadprzyrodzoną.

23. *Kiedy skrucha jest wewnętrzną?*

Gdy nie tylko słowami, lecz także w sercu grzechami się brzydzimy, jako złem największym, i gdy nam szczerze żal, żeśmy zgrzeszyli.

„Ofiara Bogu duch strapiiony; serca skruszonego i unizonego o Boże nie wzgardzisz.“ Ps. 50, 19.

24. *Kiedy skrucha jest powszechną?*

Gdy żałujemy za wszystkie grzechy popełnione lub przynajmniej za wszystkie grzechy śmiertelne.

25.* *Czyby ważną spowiedź odprawił ten, któryby za grzechy powszechnie wcale nie miał żalu?*

Gdyby się spowiadał samych tylko grzechów powszednich, i gdyby za żaden grzech powszedni nie żałował, tedyby spowiedź była nieważną.

26. *Kiedy skrucha jest nadprzyrodzoną?*

Gdy żałujemy za grzechy nie z pobudek ziemskich, lecz z pobudek nadprzyrodzonych, to jest dla tego żeśmy Pana Boga obrazili, łaskę Jego stracili, na piekło zasłużyli i t. p.

27. *Czy więc nie wystarcza żałować za grzechy dla tego, żeśmy dla nich szkodę doczesną ponieśli?*

Nie wystarcza żałować za grzechy jedynie dla tego,

żeśmy doczesną szkodę ponieśli; taki żal byłby tylko przyrodzonym żalem, który w spowiedzi nic nie znaczy.

28. *Cóż czynić powinniśmy, aby mieć żal nadprzyrodzony?*

Powinniśmy: 1) Pana Boga usilnie prosić o łaskę żalu, 2) sumiennie rozważać, czego nas wiara uczy o złości grzechu i jego smutnych skutkach.*)

29. *Iloraki jest żal nadprzyrodzony?*

Dwojaki: doskonały i niedoskonały.

30. *Kiedy jest żal doskonałym?*

Gdy z doskonałej miłości Pana Boga pochodzi, to jest: gdy nienawidzimy grzech więcej, aniżeli inne zła jedynie dla tego, żeśmy Pana Boga, Dobro najwyższe, obrazili.

31. *Kiedy jest żal niedoskonałym?*

Gdy z niedoskonałej miłości Pana Boga pochodzi tj. gdy nas do nienawiści grzechu i do postanowienia poprawy życia tylko obawa piekła i utraty nieba lub sama brzydkość grzechu pobudza.

32. *Czy żal koniecznie powinien być doskonałym?*

Do ważności spowiedzi nie potrzeba koniecznie żalu doskonałego; lecz powinniśmy się o taki żal starać.

33.* *Czemu powinniśmy się starać o żal doskonały?*

Albowiem im doskonalszy jest żal, tem skuteczniejszą i miłszą Panu Bogu jest pokuta i tem pewniej dostępujemy odpuszczenia grzechów.

34.* *Kiedy powinniśmy także po za spowiedzią żal doskonały obudzić?*

1) W niebezpieczeństwie śmierci, 2) ilekroć popadniemy w grzech śmiertelny, a zaraz spowiadać się nie możemy.

35. *W jakiej chwili trzeba obudzić żal w Sakramencie Pokuty?*

Przed spowiedzią lub przynajmniej przed rozgrzeszeniem kapłańskim.

36.* *Czy można żal czemkolwiek zastąpić?*

Nie można; żal jest niezbędnie potrzebny, i w żadnym razie niczym zastąpiony być nie może.

(* Patrz str. 86 pyt. 11. 12. 13. 14 i str. 45 pyt. 11.

§ 3. 0 przedsięwzięciu poprawy.

37. *Co powinno koniecznie łączyć się z żalem?*

Z żalem powinny koniecznie łączyć się: 1) nadzieja przebaczenia i 2) przedsięwzięcie poprawy.

38. *Co jest przedsięwzięcie poprawy?*

Przedsięwzięcie poprawy jestto szczerą wola poprawy życia i już więcej nie grzeszenia.

39. *Jakiem powinno być to przedsięwzięcie?*

Przedsięwzięcie powinno być tak jak żal: 1) wewnętrznym i szczerym, 2) powszechnym, 3) nadprzyrodzonym.

40. *Czego potrzeba, aby przedsięwzięcie było szczerem?*

Potrzeba mieć mocną wolę 1) unikać przynajmniej wszelkich grzechów śmiertelnych i najbliższej sposobności do grzechu, 2) używać środków koniecznych do poprawy życia, 3) odprawiać pokutę i krzywdy wynagrodzić.

41. *Co rozumiemy przez najbliższą sposobność do grzechu?*

Rozumiemy przez to każdą osobę, każde towarzystwo, każdą zabawę, słowem wszystko to, co nas zwyczajnie do grzechu przywodziło, albo przywieść może, jeżeli tego unikać nie będziemy.

42* *O czém powinni pamiętać ci, którzy nie unikają najbliższej sposobności do grzechu, albo z tych nałogów pozbyć się nie chcą.*

Że rozgrzeszenie kapłańskie nic im nie pomaga, owszem ich winę powiększa.

43. *W jaki sposób można wzbudzić żal i przedsięwzięcie poprawy?*

W sposób następujący:

O mój Boże! z głębi serca żałuję za wszystkie grzechy moje, a żałuje nie tylko dla tego, że dla nich stał się niegodnym łaski Twojej i słusznie na karę w tém i w przyszłym życiu zasłużył; ale żałuję najbardziej dla tego, że obraził Ciebie Najwyższe, Najdoskonalsze i miłości Najgodniejsze Dobro, które teraz nadewszystko miłuję. Nienawidzę, mój Boże i wyrzekam się wszystkich grzechów, i mocno stanowią już

nigdy Ciebie, któryś jest godzien wszelkiej miłości, nie obrażać i pilnie wszelkiej okazji do grzechu unikać.*)

§. 4. 0 spowiedzi.

44. *Co jest spowiedź?*

Spowiedź jestto w skrusze serca uczynione wyznanie wszystkich grzechów swoich przed kapłanem dla otrzymania od niego rozgrzeszenia.

45. *Jaka powinna być spowiedź?*

Spowiedź powinna być 1) zupełną, 2) szczerą, 3) jasną.

46. *Kiedy jest spowiedź zupełną?*

Gdy się spowiadamy przynajmniej wszystkich grzechów śmiertelnych, któreśmy sobie przypomnieli, oraz ich liczby i potrzebnych okoliczności.

47. *Co trzeba czynić, gdy liczby grzechów dokładnie niepamiętamy?*

Trzeba podać taką liczbę jaką pamiętamy, i powiedzieć: popełniłem ten grzech może tyle a tyle razy na dzień (na tydzień, na miesiąc i t. p.)

48.* *Jakie okoliczności trzeba na spowiedzi wyznać?*

Trzeba wyznać 1) osobliwie te okoliczności, które rodzaj grzechu zmieniają, albo téż grzech powszedni śmiertelnym czynią, i 2) w ogóle to wszystko, co spowiednikowi jest potrzebne do dokładnego poznania sumienia spowiadającego się.

49.* *Na co trzeba uważać przy opowiadaniu okoliczności?*

Aby nikogo po imieniu nie nazwać, niepotrzebnych rzeczy nie powiadać i tak przyzwoicie się wyrażać jak tylko podobna.

50. *Czy trzeba się także spowiadać grzechów powszednich?*

Dobłą i zbawienną rzeczą jest spowiadać się grzechów powszednich, chociaż do tego nie jesteśmy ściśle zobowiązani.

*) Bardzo pięknie jest ten akt skruchy i przedsięwzięcia poprawy wyrażony w pieśniach: *Boże w dobroci* i *Straszliwego Majestatu Panie*.

51. *Co powinien czynić ten, który nie wie, czy grzech jaki jest śmiertelnym czy powszednim?*
Powinien się tego grzechu spowiadać.

52. *Kiedy jest spowiedź szczerą?*

Gdy się tak oskarżamy jak się przed Panem Bogiem do winy poczuwamy, i gdy nic nie zamilczamy ani się nie uniewinniamy.

53.* *O czém powinien pamiętać ten, który się wstydy szczerze spowiadać?*

Powinien pamiętać, 1) że nieszczerza spowiedź jest nowym ciężkim grzechem, świętokradztwem i potępienie wieczne sprowadza; 2) że lepiej jest wyspowiadać się grzechów przed kapłanem, który ze spowiedzi nic wyjawić nie może, aniżeli żyć w niespokojności sumienia, nędznie umierać i na sądzie ostatecznym przed całym światem być zawstydzonym.

54.* *Co powinien czynić ten, który na spowiedzi opuścił coś, czego trzeba było się spowiadać?*

1) Jeżeli nieumyślnie opuścił, tedy powinien to na przyszłej spowiedzi powtórzyć.

2) Jeżeli zaś albo ze wstydu opuścił, albo dla tego iż rachunku sumienia pilnie nie zrobił; tedy powinien powiedzieć, na ilu spowiedziach tego nie wyjawił, i te wszystkie spowiedzie powtórzyć.

55. *Kiedy jest spowiedź jasną?*

Gdy się tak wyrażamy, że spowiednik wszystko zrozumieć i należycie stan duszy naszej osądzić może.

56.* *Czy byłaby spowiedź jasną, gdybyśmy się tylko w ogóle oskarżali n. p. żeśmy Pana Boga nie miłowali, złe myśli mieli, złe rzeczy mówili?*

Taka spowiedź niebyłaby jasną; potrzeba każdy grzech nazwać i powiedzieć: ile razy i jak go się popełniło.

57.* *Co jest spowiedź jeneralna?*

Spowiedź jeneralna jestto spowiedź, na której się wszystkie spowiedzie lub kilka przeszłych spowiedzi powtarza.

58.* *Kiedy jest spowiedź jeneralna koniecznie potrzebna?*

Ilekróć dawniejsze spowiedzie były nieważne, bądź

to dla niedokładności spowiedzi, lub dla niedostatecznego żalu i przedsięwzięcia, bądź to dla opieszałości w roztrząsaniu sumienia.

59. *Jak zaczyna się spowiedź?*

Przeżegnawszy się trzeba mówić: „Ja grzeszny człowiek spowiadam się Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu i Tobie Ojczy duchowny, żem od ostatniej mojej spowiedzi myślą, mową i uczynkiem, jako też opuszczeniem dobrego często i bardzo Pana Boga obraził: moja wina, moja wina, moja bardzo wielka wina.“ (Potem powiedz: kiedy ostatnią razą spowiedź odbyłeś? Czy rozgrzeszenie otrzymałeś? Czy na ostatniej spowiedzi czego nie zapomniałeś lub nie zataiłeś? Czy nadaną pokutę odpracowałeś i jak ją odpracowałeś?)

60. *Jak kończy się spowiedź?*

„Już więcej nie pamiętam. Za te i za wszystkie grzechy całego życia mojego serdecznie żałuję, żem Pana Boga nieskończonej miłości Dobro obraził. Wyrzekam się wszystkich grzechów moich i mocno stańnię życie moje poprawić, i już nigdy nie grzeszyć. Proszę o zbawienną pokutę i rozgrzeszenie.

61. *Cóż potem trzeba czynić?*

Trzeba uważać pilnie na przestrogi i nauki spowiednika, i na pokutę jaką nadaje, a na pytania spowiednika szczerze i pokornie odpowiadać.

Pamiętaj od konfesjonału nie odchodzić przedź, aż ci kapłan da znak do odejścia np. aż zapuka lub powie: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus,“ lub coś podobnego.

§ 5. O zadosyćuczynieniu.

62. *Co rozumiemy przez zadosyćuczynienie w Sakramencie Pokuty świętej?*

Rozumiemy przez to odpracowanie pokuty, nadanej przez spowiednika.

63. *Czemu nadaje nam spowiednik pokutę?*

Spowiednik nadaje nam pokutę na to, 1) abyśmy odpokutowali karę doczesną, i 2) życie swoje poprawili

64. *Czy Pan Bóg nie odpuszcza razem z grzechami także kary za grzechy.*

Karę wieczną odpuszcza Pan Bóg zawsze razem z grzechami, ale doczesną karę nie zawsze.

Dla tego to rzekł prorok Natan do Dawida: „Pan przeniósł grzech twój: wszakże, syn który się urodził, śmiercią umrze.“ 2 Król. 12, 13. 14.

65. *Co jest kara doczesna za grzechy?*

Doczesna kara za grzechy jest to ta kara, którą albo tu na ziemi, albo w czyśćcu odcierpieć musimy.

66.* *Kto dał kapłanowi władzę nadawania pokuty?*

Pan Jezus, który Kościołowi Swojemu dał władzę nie tylko rozwiązywania, ale także zwięzywania.

67.* *Czy spowiedź jest nieważną, gdy nadanej pokuty nie odpracujemy?*

Jeżeli po spowiedzi pokuty nie odpracujemy, lecz w czasie spowiedzi mieliśmy szczerą wolę odpracować ją, tedy spowiedź jest ważną; popełniamy jednak grzech i wiele łask tracimy.

68.* *Czyśmy tylko tę pokutę wypełnić powinni, którą nam spowiednik nadał?*

Powinniśmy nadto dobrowolne pokuty sobie nadawać i spotykające nas dolegliwości cierpliwie znosić.

69.* *Co czeka nas, jeżeli się tu na ziemi zupełnie nie wyplacimy sprawiedliwości Boskiej?*

Czeka nas tém surowsza kara w czyśćcu.

70.* *Czy po spowiedzi do niczego innego nie jesteśmy zobowiązani, jak tylko do wyplacenia się sprawiedliwości Bożej przez pokutę?*

Jesteśmy także zobowiązani, 1) dane zgorszenie naprawić i wszelkie szkody, któreśmy bliźniemu niesprawiedliwie wyrządzili, wedle sił naszych wynagrodzić; 2) używać skutecznych środków do poprawy życia.

„Już nie grzesz, aby ci się co gorszego nie stało.“ Jan 5, 14.

Nauka moralna.

Jeżeli zgrzeszył, nie zwlekaj przystąpić do Pokuty świętej, jednak zrób pierwej dokładny rachunek sumienia, wzbudź w sobie prawdziwą skruchę, uczyn silne postanowienie poprawy i szczerze wyznaj grzechy swoje, aby Sakrament Pokuty stój zamiast łask obfitych nie sprowadził na ciebie wiecznego potępienia.

*0 odpuszczenie.

71. *Przez co przychodzi nam Kościół święty w pomoc w odpokutowaniu kar doczesnych?*
Przez odpusty.
72. *Co jest odpust?*
Odpust jestto darowanie po za spowiedzią kar doczesnych, któreśmy po otrzymaniu rozgrzeszenia albo tu albo w czyśćcu odpokutować mieli.
73. † *W jaki sposób odpuszcza nam Kościół za karę grzechy przez odpust?*
W ten sposób, że za nas płaci sprawiedliwości Bożej z niewyczerpanego skarbu zasług Chrystusowych i Świętych Pańskich.
74. *Jakie są warunki do dostąpienia odpustu?*
1) Trzeba być w stanie łaski; 2) trzeba dokładnie wypełnić warunki do pozyskania odpustu przywiązane.
75. *Czego uczy nas wiara o odpustach?*
Uczy nas, 1) że Kościół katolicki ma władzę udzielania odpustów, 2) że odpusty są dla nas bardzo zbawienne.
76. *Kto dał Kościołowi katolickiemu władzę udzielania odpustów?*
Pan Jezus, który do Piotra świętego rzekł: „cokolwiek rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane i w niebie.“
Mat. 16, 19. i 18, 18.
77. *Iloraki jest odpust?*
Dwojaki: *zupelny*, przez który dostępujemy odpuszczenia całej kary doczesnej; *cząstkowy*, przez który tylko część kary doczesnej bywa nam darowana.
78. *Czy odpusty mogą także duszom w czyśćcu być pomocne?*
Mogą, lecz tylko te odpusty, które Ojciec Śty wyraźnie pozwala za dusze w czyśćcu ofiarować.

Nauka moralna.

Czcij i szanuj odpusty i staraj się jak najwięcej ich pozyskać **czyto** dla siebie samego czy dla zmarłych.

O OSTATNIEM OLEJEM ŚWIĘTYM NAMASZCZENIU.

1. *Co jest ostatnie olejem świętym namaszczenie?*
Ostatnie olejem świętym namaszczenie jestto Sakrament, w którym chory przez namaszczenie olejem świętym i modlitwę kapłana odbiera łaskę na duszy a częstokroć i zdrowie ciała.
- 2.* *Zkąd wiemy że Pan Jezus ustanowił ten Sakrament?*
Wiemy 1) z Pisma św., 2) z podania Kościoła.
3. † *Co mówi Pismo święte o ostatniem Olejem świętym namaszczeniu?*
Święty Jakób Apostół (5, 14. 15.) mówi: „Choruje kto między wami? niech wezwie kapłany kościelne, a niech się modlą nad nim, pomazując go olejem w Imię Pańskie. A modlitwa wiary uzdrowi niemocnego i ulży mu Pan: a jeśli by w grzechach był, będą mu odpuszczone.“
- 4.* *W jaki sposób udziela nam kapłan ostatnie Olejem świętym namaszczenie?*
Kapłan namaszcza z kolei oczy, uszy, nos, usta, ręce i nogi chorego, i modli się przy każdym namaszczeniu mówiąc: „Przez to święte namaszczenie i najdobrotliwsze miłosierdzie Swoje, niech ci Pan odpuści, w czémkolwiek przewiniłeś przez widzenie (słyszenie i t. d.) Amen.“
- 5.* *Co sprawia na duszy ostatnie olejem świętym namaszczenie?*
Ostatnie olejem świętym namaszczenie
1) pomnaża łaskę uświęcającą,
2) odpuszcza grzechy powszednie i te grzechy śmiertelne, których się chory nie mógł wyświadczyć,
3) gładzi reszty grzechów już odpuszczonych,
4) dodaje siły do znoszenia cierpień i do odpięrania pokus osobliwie w godzinie śmierci.
- 6.* *Co sprawia na ciele ostatnie olejem świętym namaszczenie?*
Sprawia często ulgę w chorobie, a nawet zdrowie przywraca, jeśli takowe do zbawienia jest pożyteczne.

7. *Kto może i powinien przyjąć ostatnie olejem św. namaszczenie?*

Każdy katolik, który po dojściu do rozumu niebezpiecznie zachoruje.

8. *Jak powinniśmy przyjmować ostatnie olejem świętym namaszczenie?*

1) w stanie łaski a zatem ile możności po spowiedzi, albo jeśli spowiadać się nie podobna, po obudzeniu żalu doskonałego;

2) z wiarą, nadzieją, miłością i zupełnym zdaniem się na wolę Bożą.

9.* *Kiedy powinien chory przyjąć ostatnie olejem świętym namaszczenie?*

Jeśli podobna, powinien je przyjąć wtedy gdy jeszcze ma przytomność umysłu i po przyjęciu Wiatyku Świętego.

10.* *Ile razy można przyjąć ostatnie olejem świętym namaszczenie?*

W każdej niebezpiecznej chorobie tylko raz. W tej samej chorobie więcej razy tylko wtenczas przyjąć można, gdy choroba bardzo długo trwa, niebezpieczeństwo mija i po jakimś czasie znów wraca.

Nauka moralna.

Gdy cię Bóg ciężką chorobą nawiedzi, pamiętaj, żebyś nie zwlekał do ostatniej chwili przyjęcia Sakramentów śś.; albowiem prędko się może zaskoczyć godzina śmierci, tak że nie będziesz mógł kapłana wezwać do siebie.

*O KAPŁAŃSTWIE.

1. *Komu bezpośrednio przekazał Pan Jezus urząd kapłański?*

Apostołom Świętym.

2. *Czy urząd kapłański miał ustać z śmiercią Apostołów?*

Urząd kapłański tak samo jak i Kościół nie miał ustać z śmiercią Apostołów.

3. *Jakim sposobem zachował się urząd kapłański?*

Przez Sakrament Kapłaństwa.

4. *Co jest Sakrament Kapłaństwa?*

Sakrament Kapłaństwa jestto Sakrament, przez

który przyjmującym go Pan Bóg udziela władzy kapłańskiej, wraz z szczególniejszą łaską do dobrego jój sprawowania.

5. *Jaką mianowicie władzę ma kapłan?*

1) Ma władzę przemieniania chleba i wina w Ciało i Krew Pana Jezusa, i 2) władzę odpuszczania grzechów

6. *Które są znaki widzialne Sakramentu Kapłaństwa?*

Kładzenie rąk i modlitwa biskupa, wręczenie kielicha z winem i pateny z chlebem.

Przez modlitwę i wkładanie rąk odebrali także Paweł i Barnabasz święcenie: „modlili się i włożyli na nich ręce.“ Dzieje apostołskie 13, 3.

7. *Kto może waźnie udzielać Sakramentu Kapłaństwa?*

Tylko biskupi, którzy otrzymują do tego władzę przez osobne święcenie (biskupie).

8. *Czy można utracić odebrane święcenie kapłańskie?*

Nie można go utracić, równie jak nie można utracić raz odebranego Chrztu świętego, bo wyraża na duszy charakter niezatarty.

9.† *Czy oprócz święcenia kapłańskiego i biskupiego są jeszcze inne święcenia?*

Są jeszcze inne święcenia, które są niejako wstępem i przygotowaniem do Kapłaństwa.

10. *Kto może zostać Kapłanem?*

Tylko ten, kogo Pan Bóg powoła.

Nauka moralna.

Poważaj zawsze i bądź posłuszny kapłanom, jako zastępcom Pana Boga i szafarzom tajemnic Jego; i prosz często „Pana żniwa, aby wysłał robotniki na żniwo Swoje.“ Mat. 8, 38.

*O MAŁŻEŃSTWIE.

1. *Co jest sakrament małżeństwa?*

Sakrament małżeństwa jestto sakrament, przez który dwie wolne osoby, mężczyzna i niewiasta, między sobą związek małżeński zawierają, i od Pana Boga odbierają łaskę do wiernego wypełniania obowiązków stanu swojego aż do śmierci.

2. *Zkąd wiemy, że małżeństwo jest sakramentem?*

Wiemy 1) z nauki Pawła świętego, który małżeń-

stwo w Kościele nazywa „wielkim sakramentem“; (Efez. 5, 32.) 2) ze stałej nauki Kościoła katolickiego.

3. *W jaki sposób sprawuje się sakrament małżeństwa.*
Oblubieńcy oświadczają w obec swojego proboszcza i dwóch świadków, że się wzajemnie biorą w małżeństwo; potem kapłan ich związek błogosławi.

4.† *Jakie są obowiązki małżonków?*

Małżonkowie powinni: 1) żyć między sobą w zgodzie, miłości i wzajemnej wierności małżeńskiej aż do śmierci; 2) wzajemnym przykładem zachęcać się do życia bogobojnego; 3) dzieci swoje w bojaźni bożej wspólnie wychowywać; 4) mąż powinien się starać o wyżywienie i utrzymanie żony; a żona powinna męża słuchać we wszystkim, co jest słusznie godziwe.

„Jako kościół poddany jest Chrystusowi, tak też żony swoim mężom we wszystkiém“ (co słuszném i godziwém jest). — „Mężowie! miłujcie żony wasze, jako i Chrystus umiłował Kościół swój i samego siebie wydał zań.“ Efez. 5, 24. 25.

5.† *O czém powinni pamiętać małżonkowie, którzy nie dochowują wiary małżeńskiej?*

Że przez to: 1) rozrywają najświętszy związek, 2) zakłócają spokój domowy i przeszkadzają dobremu wychowaniu dzieci, 3) wystawiają się na straszliwą karę Bożą, a ostatecznie na potępienie.

„Cudzołożnik przez niestatek serca traci duszę swoją; zelżywość i sromotę zgromadza sobie, a hańba jego nie będzie zgladzona.“ Przep. 6, 32. 33. Przykł.: Grzech i kara Dawida.

6.† *O czém powinni pamiętać ci, którzy się zabierają do stanu małżeńskiego?*

- 1) Aby się lekkomyślnie nie zaręczali,
- 2) aby byli dostatecznie oświeceni w nauce religii i wolni od przeszkód małżeńskich,
- 3) aby po zaręczynach żyli niewinnie;
- 4) aby do stanu małżeńskiego wstępowali z intencją czystą i
- 5) aby przed ślubem szczerze się wyświadcili i godnie komunikowali.

„Jesteśmy synami świętych i nie możemy się tak łączyć jako poganie, którzy nie znają Boga.“ Tob, S. 8, 5. Przykł.: Sara. Tob 18 1—6

7.† *O czém powinni pamiętać ci, którzy zaręczyn nie dotrzymują?*

Że ciężko grzeszą, jeśli to czynią dla błahych powodów.

8.† *Jaki grzech popełniają ci, którzy z nieczystą intencją, albo w grzechu śmiertelnym małżeństwo zawierają?*

Popełniają świętokradztwo, a tém samém stają się niegodnymi łask i błogosławieństw Bożych.

9.† *Ilorakie są przeszkody małżeńskie?*

Przeszkody małżeńskie są dwojakie:

- 1) *wzbraniające* zawarcia małżeństwa, n. p. czasy zakazane, prosty ślub czystości,
- 2) *wnieważniające* związek małżeński, np. pokrewieństwo i powinowactwo aż do czwartego stopnia włącznie, duchowne pokrewieństwo, niechrześcijańska religia jednego z małżonków.

10.† *O czém powinni ci pamiętać, którzy chcą zawrzeć małżeństwo z osobą niekatolicką?*

Że Kościół takie małżeństwo dla bardzo ważnych powodów nagania, i że na nie nigdy nie zezwala, jeżeli katolickie wychowanie dzieci nie jest zapewnione.

Nauka moralna.

Przy wyborze stanu miéj zawsze Pana Boga i własne zbawienie na pamięci. Jeśli po dojrzałym namyśle osądzisz, żeś powinien wejść w związki małżeńskie, tedy przysposób się na nie przez modlitwę i dobre uczynki, a szczególnie przez szczerą spowiedź jeneralną, i nie naśladowaj tych, co dla grzechów i nieprawości swoich klątwe Bożą na siebie ściągają.

*O Sakramentaljach.

1. *Co rozumiemy przez sakramentalja?*

Przez sakramentalja rozumiemy 1) to wszystko, cokolwiek Kościół dla służby Bożej, albo dla naszego własnego pobożnego użytku poświęca, jak: święconą wodę, oliwę, sól, chleb, wino, palmy; 2) błogosławieństwa kościelne.

2. *Dla czego nazywamy te rzeczy sakramentaljami?*

Dla tego nazywamy je sakramentaljami, że mają

podobieństwo do Sakramentów, chociaż w istocie od nich się różnią.

3. *Kto ustanowił sakramentalja?*

Sakramentalja ustanowił Kościół, któremu Pan Jezus dał władzę poświęcania i błogosławienia.

4. *Czemu poświęca Kościół te rzeczy, które do służby Bożej należą?*

1) Aby je od pospolitego użytku oddzielić i wyłącznie na służbę Bożą przeznaczyć; 2) abyśmy je mieli w poszanowaniu, i aby dla nas były zbawienne.

„Wszystko poświęcone bywa przez słowo Boże i modlitwę.“ — Tym. 4, 5

5. *Czemu błogosławi Kościół także chleb, wino, owoce i tym podobne rzeczy?*

Kościół to czyni 1) za przykładem Zbawiciela, Łuk. 9, 16.; 2) aby „tym, którzy Boga miłują, dopomagało wszystko ku dobremu,“ Rzym. 8, 22.; 3) ażeby się na wszystkie stworzenia rozlało błogosławieństwo Boże.

6. *Co osobliwie powinno nas pobudzać do pobożnego używania sakramentaljów?*

Powinna nas do tego pobudzać myśl, że przez nie bierzemy udział w modlitwie i w błogosławieństwie całego Kościoła, który przez kapłana błogosławi.

7. *Czy modlitwa Kościoła ma jaką osobliwszą moc?*

Modlitwa Kościoła ma osobliwszą moc, gdyż zawsze się łączy z modlitwą Pana Jezusa i Świętych Pańskich.

8. *O co zwyczajnie modli się Kościół, gdy błogosławi?*

Modli się o odwrócenie kary Bożej, o pomoc przeciw szatanowi, o pokój, o błogosławieństwo, o zdrowie ciała i duszy i t. p.

9. *W jaki sposób powinniśmy używać wody święconej?*

Pobożny katolik w domu i w kościele używając wody święconej, prosi Pana Boga, aby krew Pana Jezusa coraz bardziej go oczyszczała, i aby go Pan Bóg bronił od wszelkich nieszczęść.

Nauka moralna.

Używaj od Kościoła poświęconych rzeczy, a szczególnie wody święconej, z należnym uszanowaniem i nabożeństwem.

● modlitwie.

1. *Co jest modlitwa?*

Modlitwa jestto wzniesienie serca do Boga, ażeby Go wielbić (modlitwa uwielbienia), dzięki Mu składać (modlitwa dziękczynna), albo o łaskę jaką Go prosić (modlitwa błagalna).

2. *Czy modlitwa jest każdemu koniecznie potrzebna?*

Każdemu, po przyjsciu do rozumu, jest modlitwa koniecznie potrzebna do zbawienia.

3. *Czemu jest modlitwa wszystkim do zbawienia potrzebna?*

Albowiem Pan Bóg przykazał modlić się, i bez modlitwy nie otrzymamy łask potrzebnych do wytrwania w dobrém aż do śmierci.

„Proście a będzie wam dano, szukajcie a znajdziecie, kołacie a będzie wam otworzono“ Łuk. 11, 9.

4.* *Jakie są najprzedniejsze owoce modlitwy?*

Modlitwa 1) łączy nas z Bogiem, 2) wznosi duszę naszą ku niebu, 3) umacnia przeciw złemu, 4) dodaje siły i ochoty do dobrego, 5) pociesza w utrapieniu, 6) wyjednywa pomoc w potrzebie i łaskę wytrwałości aż do śmierci.

5. *Jak powinniśmy się modlić, aby dostąpić owoców modlitwy?*

Powinniśmy się modlić 1) nabożnie, 2) z pokorą, 3) z ufnością, 4) ze zdaniem się na wolę Bożą, 5) z wytrwałością.

6. *Kiedy modlimy się nabożnie?*

Gdy ze serca się modlimy i wszelkie roztargnienia wedle sił oddalamy.

7.* *Co trzeba czynić, aby roztargnienia oddalić?*

Trzeba przed modlitwą oderwać się od wszelkich myśli światowych i stawić się w obecności Bożej.

„Przed modlitwą przygotuj duszę twoją, a nie bądź jako człowiek, który Boga kusi.“ Ecl. 18, 23.

8. *Kiedy modlimy się z pokorą?*

Gdy się modlimy z uczuciem swęj nędzy i niegodności.

„Modlitwa korzącego się przeniknie obłoki.“ Ecl. 35, 21.
Przykł.: Faryzeusz i celnik. Łuk. 18.

9. *Kiedy modlimy się z ufnością?*

Gdy mocną mamy nadzieję, że Pan Bóg nas wysłucha, jeśli to, o co się modlimy, będzie na chwałę Jego i na zbawienie nasze.

10.* *Czemu powinniśmy mieć tę mocną nadzieję?*

Albowiem Bóg może i chce nam dać wszystko dobre dla zasług Pana Jezusa.

„Zaprawdę, zaprawdę wam powiadam, jeżeli o co prosić będziecie Ojca w imię moje, da wam.“ Jan. 16, 23.’

11.* *Czemu nie otrzymujemy zawsze tego, o co się modlimy?*

Bo 1) albo niedobrze się modlimy, albo 2) to, o co się modlimy, nie jest ku naszemu zbawieniu, albo wreszcie 3) nie mamy wytrwałości w modlitwie, i dla tego to powinniśmy się modlić ze zdaniem się na wolę Bożą i z wytrwałością.

12. *Kiedy modlimy się ze zdaniem się na wolę Bożą?*

Gdy Panu Bogu zostawiamy, kiedy i jak nas wysłuchać zechce.

„Ojcze! nie moja wola, ale Twoja niechaj się stanie.“ Łuk. 22, 42

13. *Kiedy modlimy się z wytrwałością?*

Gdy w modlitwie nie ustawamy, chociaż nie widzimy skutku modlitwy, lecz owszém tém gorliwiej się modlimy.

Przykład niewiasty kananejskiej. Mat. 15, Przypowieść o przyjacielu, który prosił o trzy chleby. Łuk. 11, 5—10.

14.* *Czy do modlitwy trzeba zawsze słów używać?*

Niepotrzeba; słów używa się tylko w modlitwie *ustnej*; lecz można także bez wymawiania słów *wewnętrznie* modlić się czyli rozmyślać.

15.* *Na czém zależy rozmyślanie?*

Na rozważaniu życia i męki Pana Jezusa, albo innych prawd wiary w celu wzbudzenia w sobie dobrych postanowień.

16.* *Kiedy powinniśmy się modlić?*

Pan Jezus powiedział, że „się zawsze modlić potrzeba, a nie ustawać.“ Łuk. 18, 1.

17.* *W jaki sposób można się modlić bez ustanku?*

Modlimy się bez ustanku, jeżeli często serce i myśli wnosimy do Boga i Jemu wszystkie nasze prace, cierpienia i pociechy ofiarujemy.

18. *Kiedy osobiście powinniśmy się modlić?*

1) W pokusach, we wszelkich potrzebach i w utrapieniach; 2) rano i na wieczór, przed jedzeniem i po jedzeniu, gdy dzwonią na pacierze, i gdy jesteśmy w kościele.

19.* *Czemu powinniśmy osobiście w kościele się modlić?*

Albowiem kościół jest przede wszystkim domem Bożym i domem modlitwy, gdzie wszystko, co pod zmysły nasze podpada, nas pobudza do rozważania rzeczy Boskich.

20.* *Za kogo mamy się modlić?*

Mamy się modlić za wszystkich ludzi: za żyjących i zmarłych, za przyjaciół i nieprzyjaciół, osobiście za rodziców, rodzeństwo, dobroczyńców, za przełożonych duchownych i świeckich, także za heretyków i niewiernych.

Nauka moralna.

Uważ, jak wielkie twoje szczęście że, choć jesteś prochem ziemi, z Bogiem Panem Najwyższym, jak dziecko ze swoim ojcem rozmawiać możesz. Módl się więc często i z ochotą a zawsze z jak największym nabożeństwem, tak w domu jak i w kościele.

§. I. 0 modlitwie Pańskiej.

21. *Która modlitwa jest najprzedniejszą?*

Najprzedniejszą modlitwą jest *Ojcze nasz* czyli modlitwa Pańska.

22. *Czemu nazywa się Ojcze nasz modlitwą Pańską?*

Albowiem Chrystus Pan nauczył nas tej modlitwy i odmawiać ją przykazał.

23. *Powiedz mi Ojcze nasz?*

(Zobacz na str. 3, *Modlitwa Pańska Ojcze nasz i t. d.*)

24. *Z czego składa się Ojcze nasz?*

Ze wstępu i ze siedmiu prośb.

25. *Powiedz mi wstęp?*

„Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech.“

26. *Co nam przypomina wyraz Ojcze?*

Że Pan Bóg jest naszym *Ojcem*, że więc z synowskim uszanowaniem, miłością i ufnością, do Niego modlić się mamy.

27. *Czemu mówimy: Ojcie nasz, a nie Ojcie mój?*
Albowiem Pan Bóg jest Ojcem *wszystkich* ludzi, i dla tego my wszyscy, jako bracia, jeden za drugiego modlić się powinniśmy.
28. *Dla czego dodajemy: „któryś jest w niebiesiach“?*
Aby sobie przypomnieć, że w modlitwie trzeba serce oderwać od wszystkiego co ziemskie, a wznieść je ku niebu.
29. *O co prosimy w pierwszej prośbie: „Święć się imię Twoje“?*
Prosimy o to, aby Imię Boże nigdy nie było znieważane, ani łzone; lecz aby wszyscy ludzie Pana Boga znali, miłowali i czcili.
30. *O co prosimy w drugiej prośbie: „Przyjdź królestwo Twoje“?*
Prosimy o to: 1) aby królestwo Boże, to jest Kościół święty coraz bardziej na ziemi się rozszerzał; 2) aby królestwo łaski i miłości Bożej w tém życiu do serca naszego zawitało; 3) abyśmy po śmierci wszyscy do królestwa niebieskiego przyjść mogli.
31. *O co prosimy w trzeciej prośbie: „Bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi“?*
Prosimy o to, abyśmy wszyscy tu na ziemi wolę Boską tak wiernie i chętnie wypełniali, jak ją wypełniają Aniołowie i Święci w niebie.
32. *O co prosimy w czwartej prośbie: „Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj“?*
Prosimy o to, aby nam Pan Bóg raczył dawać to wszystko, czego nam dla duszy i ciała koniecznie potrzeba.
33. *Czemu każe nam Pan Jezus prosić tylko o chleb powszedni?*
Aby nas nauczyć, żeśmy powinni tylko o to prosić co nam jest koniecznie potrzebne, a nie o bogactwa i zbytki.
34. *O co prosimy w piątej prośbie: „Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom“?*
Prosimy o to, aby nam Pan Bóg grzechy nasze

- tak samo przebaczyć raczył, jak my przebaczymy tym którzy nas obrazili.
35. *O co prosimy w szóstej prośbie: „I nie wódź nas na pokuszenie“?*
Prosimy o to, aby Pan Bóg wszelkie pokusy i natarczywości złego od nas oddalić raczył, albo aby nam przynajmniej tyle dał łaski, abyśmy złemu skutecznie się oparli.
36. *Czemu dopuszcza Pan Bóg na nas pokusy?*
1) Aby nas w pokorze utrzymać, 2) aby naszą gorliwość w cnotach i zasługę pomnożyć.
37. *Co powinniśmy czynić, aby pokusę zwyciężyć?*
Powinniśmy czuwać i modlić się; gdyż Pan Jezus mówi: „Czuwajcie a módlcie się, abyście nie weszli w pokusę.“ Mat. 26, 41.
38. *O co modlimy się w siódmej prośbie: „Ale nas zbaw ode złego“?*
Modlimy się o to, aby nas Pan Bóg strzegł od wszelkich nieszczęść duszy i ciała, osobliwie od grzechu i od wszelkiego zatracenia.
39. *Czemu dodajemy na końcu „Amen,“ czyli „niech się stanie“?*
Aby wyrazić gorące pragnienie i ufność, że nas Pan Bóg wysłucha.

Nauka moralna.

Odmawiaj modlitwę Pańską zawsze z uszanowaniem z uwagą pamiętając na to, żeś tę modlitwę od samego Pana Jezusa otrzymał

§. 2. O pozdrowieniu Anielskiém.

40. *Jaką modlitwę odmawiamy zwyczajnie po Ojcie nasz?*
Modlitwę na cześć Matki Boskiej, to jest *Pozdrowienie Anielskie* czyli *Zdrowaś Marya*.
41. *Czemu po „Ojcie nasz“ dodajemy „Zdrowaś Marya“?*
Aby Najświętsza Marya Panna słabą naszą modlitwę wsparła Swą możną przyczyną u Boskiego Syna Swego.

42. *Z ilu części składa się Pozdrowienie Anielskie?*
Z dwóch części: z modlitwy uwielbienia i z modlitwy błagalnej.
43. *Z czego składa się modlitwa uwielbienia?*
1) *Ze słów Archaniola Gabryela:* „Zdrowaś Marya, łaskiś pełna! Pan z Tobą; błogosławionaś Ty między niewiastami;“ 2) *ze słów świętej Elżbiety:* „I błogosławion owoc żywota Twojego“, a do których słów dodajemy imię „Jezus.“
44. *Kiedy wyrzekł Archanioł Gabryel to pozdrowienie?*
Gdy Najświętszej Maryi Pannie zwiastował, że ma zostać Matką Bożą.
45. *Kiedy powiedziała święta Elżbieta owe słowa?*
Gdy ją Najświętsza Panna po zwiastowaniu nawiedziła.
46. *Czemu mówimy do Najświętszej Panny: „łaskiś pełna“?*
Albowiem Najśw. Panna 1) już przed narodzeniem swoim była łaski Bożej pełną, 2) w łasce Bożej wciąż się pomnażała, i 3) Dawcę łask wszelkich porodziła.
47. *Czemu mówimy: „Pan z Tobą“?*
Albowiem Pan Bóg w szczególniejszy sposób jest z Najświętszą Panną, i dla tego słusznie nazywamy Ją wybraną Córką Ojca niebieskiego, prawdziwą Matką Syna Bożego, i przeczystą Oblubienicą Ducha Śgo.
48. *Co znaczą słowa: „błogosławionaś Ty między niewiastami“?*
Te słowa znaczą, że Najświętsza Panna Marya jest najszczęśliwsza z pomiędzy wszystkich niewiast: 1) albowiem Ona przed wszystkimi innymi niewiastami została wybraną na Matkę Boga; 2) albowiem jak pierwsza niewiasta sprowadziła na świat przekleństwo, tak Ona zbawienie.
49. *Dla czego dodajemy: „I błogosławion owoc żywota Twojego, Jezus“?*
Aby wyrazić, że cześć Najświętszej Panny Maryi od czci Pana Jezusa jest nieodłączną, i że Matkę dla Syna czcimy.

50. *Z czego składa się cześć błagalna?*
Ze słów, które Kościół św. przydał: „Święta Maryo! Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszej Amen.“
51. *Na co przydał Kościół święty te słowa?*
Abyśmy we wszystkich potrzebach do Najświętszej Panny się uciekali, i o szczęśliwą śmierć Ją prosili.
52. *Jaką modlitwę trzeba odmawiać, gdy na pacierze dzwonią rano, w południe i na wieczór?*
Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi, i poczęła z Ducha Śgo. Zdrowaś Marya itd.
Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twego. Zdrowaś Marya.
A Słowo stało się ciałem i mieszkało między nami. Zdrowaś Marya i t. d.
53. *Czemu odmawiamy Anioł-Pański?*
1) Aby Panu Bogu podziękować za święte Wcielenie Syna Jego; 2) aby Matkę Bożą uczcić i Jój opiece się polecić.

Nauka moralna.

Staraj się o osobliwsze nabożeństwo do Najświętszej Panny; wzywaj z ufnością dziecięcą Jój pomocy we wszelkich potrzebach i gorliwie naśladowaj Jój miłość ku Bogu, cierpliwość, czystość i cnoty, któremi za życia na ziemi jaśniała.

DODATEK

SPOSÓB ODPRAWIANIA SPOWIEDZI ŚW.

Wezwanie Ducha świętego.

O Boże i Najłaskawszy Ojczy mój! Mam mocną wolę wyznawać się szczerze, aby się z Tobą pojednać i stać się godnym Twój miłości. Lecz wiem, że bez Twój pomocy nic uczynić nie mogę; dla tego błagam Cię gorąco, daj mi pomoc Ducha Śgo.

Przybądź Duchu Śty! Oświeć rozum mój, spuść choć jeden promień światłości Twej do serca mego, abym poznał całą brzydkość i okropność grzechów moich, abym serdecznie za nie żałował, szczerze ich się wyznawał, i zupełnie się poprawił.

Rachunek sumienia.

Przypomnij sobie i rozważ pilnie, kiedy i jak ostatni raz się spowiadałeś, czyś nadaną pokutę odprawil. Następnie roztrząsając sumienie swoje, przechódź przykazania Boże, kościelne i siedm grzechów głównych.

Przykazania Boże. I. Czy mówiłem pacierz rano i na wieczór? Czy modliłem się kłęcząc, z uwagą i bez dobrowolnego roztargnienia? Czy nie wstydziliem się przeżegnać, święconą wodą pokropić, do pacierza uklęknąć, ręce złożyć i t. d.? Czy nie powątpiewałem o którym artykule wiary świętej? Czy z upodobaniem nie słuchałem mów bluźniących religię św., lub też książek takowych nie czytałem? Czy zawsze w Bogu pakładałem nadzieję? Czy nie zgrzeszyłem rozpaczą lub zuchwałą ufnością w miłosierdzie Boże? Czy starałem się wzbudzać w sobie akty wiary, nadziei i miłości? Albo czym nie zgrzeszyłem przeciw której z tych cnót?

II. Czy nie wymawiał w płochości, lub w niecierpliwości w gniewie świętych imion: Boga, Jezusa, Maryi lub Świętych Pańskich? Czy nie wymawiał w gniewie lub w niecierpliwości słów dani Bóg, rany Boskie i t. p.? Czy się nie przysięgałem bez potrzeby i lekkomyślnie, lub czym też fałszywie nie przysięgałem? Czy w nieszczerściu nie szemrałem przeciw Bogu? Czy nie mówiłem z pogardą o osobach duchownych, o rzeczach śś., albo o obrządkach kościelnych?

III. Czy w niedziele i święta bywałem na mszy św. i na kazaniu? Albo czym się z własnej winy nie spóźniałem lub nie wychodziłem z kościoła przed końcem mszy św.? Czy podczas nabożeństwa nie byłem dobrowolnie roztargniony, czy nie rozmawiałem, czy nie śmiałem się

czy nie oglądałem się, i czy innym w nabożeństwie nie przeszkadzałem?

IV. Czym nie byłem nieposłuszny, krnąbrny, hardy, lub zuchwały przeciwko rodzicom, nauczycielom lub innym przełożonym? Czym ich ciężko nie obraziłem, nie zasmuciłem albo nie rozgniewałem? Czym napomnieniami ich nie gardziłem? Czym nie życzyłem im czegoś złego? Czym źle o nich nie mówiłem? Czym nawet ręki w złości na nich nie podniosłem? Czym ze starych sędziwych ludzi nie sztydziłem, lub ich nie wyzywałem?

V. Czym nie prześladowałem obcych albo rodzeństwa? Czym się nie kłóciłem z nimi? Czym nie rzucałem kamieniami na nich? Czy nie biłem się z bliźnimi? Czy nie byłem dla sług przykry i dokuczliwy? Czy nie byłem dla ubogich nieczuły i niemilosierny? Czy nie byłem aparty, nieznośny, nienawistny? Czy nie pobudzałem przez to innych do gniewu? Czy nie byłem zagniewany na kogo, gniewliwy, mściwy naprzeciw drugim? Czy nie przeklinałem lub nie zlorzczyłem sobie albo bliźniemu? Czy bez potrzeb nie wystawiałem się na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia? Czym ze swawoli nie dręczyłem zwierząt? Czym drugich do złego nie namawiałem? Czy nie pomagałem komu coś złego uczynić? Czym popełnionego grzechu nie pochwalałem? Czym złym słowem lub złym przykładem nie zgorczyłem kogo? Czym nie dałem powodu do sporu i kłótni.

VI. i IX. Czym nie spoglądałem na przedmioty nieskromne lub nieprzyzwoite? Czym dobrowolnie o tym nie myślałem, nie mówiłem, nie czytałem, lub chętnie nie przysłuchiwałem i nie śmiałem się? Czym nie śpiewałem pieśni szpetnych lub nieprzyzwoitych? Czy dobrowolnie nie miałem nieskromnych pożądań? Czy przy ubieraniu lub rozbieraniu się byłem wstydlivy, w obec siebie lub drugich? Czy nie czyniłem sam lub z drugimi jakich nieskromności? Czym się nie wdawałem ze złymi kolegami?

VII. i X. Czy nie kradłem owocu, pieniędzy, lub czego innego, albo czy nie miałem chęci kradzenia? Czy kradzionych rzeczy nie przechowywałem? Czym kogo nie oszukałem? Czy oddawałem rzeczy znalezione lub pożyczone? Czym nie zrobiłem szkody w polu, w drzewach, płotach i t. p.? Czy nie wziąłem czego bezwiedzy i woli rodziców?

VIII. Czym nie kłamałem? Czy kłamstwo moje nie sztydziło kogo? Czy kłamstwo nie jest u mnie jednym z grzechów nałogowych? Czym kogo nie oskarżyłem fałszywie, albo czym kogo nie osławiłem przed drugimi? Czy to nie było z nienawiści i ze zadrzności? Czym nie powiedziałem co takiego, o czym powinienem być milczeć? Czym może zatajałem błędy obcych, które powinienem był nauczycielom lub rodzicom powiedzieć?

Przykazania kościelne. Czym w posty jadłem mięso? Czym to uczyniłem z zapomnienia, czy z łakomstwa, czy też z lekceważenia przepisu Kościoła?

Grzechy główne. Czy nie byłem pyszny z mojej urody, ubioru, stanu i bogactwa rodziców moich, lub z moich zdolności? Czym się nie uczyłem, albo nie modliłem jedynie dla pochwały lub nagrody? Czym się nie uważałem za lepszego od innych, i czym dla tego drugimi nie pogardałem, z nich nie sztydziłem i nie śmiałem się? Czy byłem skąpy dla

rodzeństwa i bliźnich? Czy byłem niemilosierny dla nbogich? Czy nie zazdrościłem drugim, gdy im się dobrze powodziło, lub gdy ich chwalaono? Czy nie cieszył, gdy kogo nieszczęście lub kara spotkała, lub gdy się komu źle powodziło? Czy nie używałem zbyt wiele pokarmu i napojn? Czy nie pijał gorących trunków? Czy nie byłem kiedy napiły? Czy nie wymyślał nad jadłem? Czy nie byłem leniwy w nauce? Czy nie marnował czasu na próżnowaniu, zabawie i niepotrzebnych spacerach? Czy bez ważnej przyczyny nie opuścił szkoły? Czy zadane roboty pilnie wykonywał? Czy na lekcjach był pilny i nważny? Czy współpracowałem w naukach nie przeszkadzał rozmawianiem lub niesforem zachowaniem się? Czy nie oszukiwałem nauczycieli, odpisując zadania szkolne, podpowiadając, lub dając odpisywać innym? Czy nie przekraczałem przepisów szkolnych — i w czém?

Który grzech najczęściej i najbardziej popełniałem? Do którego grzechu mam największą skłonność?

Zal i przedsięwzięcie poprawy.

Przywiódłszy sobie na pamięć wszystkie grzechy, rozważ:

1) Ze za grzechy popełnione zasłużyłeś na karę doczesną i wieczną. Wspomnij na męki, jakie źli aniołowie i dusze w piekie cierpią, albo na męki dusz w czyszceniu zostających. Cóżby się było z tobą stało, gdyby cię Bóg był natychmiast po grzechu ukarał! Rozważ, coś czynić powinien, jeśli chcesz zostać posłusznym dzieckiem Ojca niebieskiego, abyś się mógł kiedyś dostać do nieba.

2) Spójrz na Jezusa ukrzyżowanego, na Jego ręce i nogi gwoździami przebite, na głowę cierniem ukoronowaną, patrz — oaly ranami okryty i krwią zlany, cierpi i umiera dla ciebie. Grzechy twoje to sprawiły; dla twoich grzechów musiał Zbawiciel tyle cierpieć i na krzyżu umierać. Czy nie rozboleje z żalu serce twoje, żeś grzech popełnił?

3) Wspomnij na tyle i tak wielkich dobrodziejstw, któremi cię Bóg obdarzył: dał ci Pan Bóg życie, zdrowie, pożywienie i odzież, rodziców troskliwych, świętego Anioła stróża; Pana Boga zawdzięczasz, żeś nie jest poganinem lub żydem, lecz żeś jest dzieckiem Kościoła katolickiego. O jak niedobrym i niewdzięcznym będziesz dzieckiem jeśli nie zaprzestasz grzechami obrażać tak miłosiernego Ojca, a nie zaczniesz kochać tak wielkie Dobro.

Rozważywszy to wszystko wzbudź w sercu skruszonym żal jak najdoskonalszy, według przykładu podanego na stronie 117 (zobacz odpowiedź na pyt. 43.) Jeśli masz czas, odmów także następującą modlitwę:

Panie Jezu Chryste, Boże najukochańszy i Zbawicielu mój! Spójrz na nędznego grzesznika u stóp krzyża Twojego. Jakiż wstyd mnie ogarnia! Tyś mi tyle dobrodziejstw wyświadczył, z nieba na ziemię zstąpiłeś i tyle cierpień i męk poniósłeś, i w końcu życie Swoje za mnie dałeś, a ja się okazałem tak niewdzięcznym, i tyle złości przeciw Tobie uczyniłem. Gdybyś

mnie był ukarał, jak, Boże Sprawiedliwy, ukarałeś złych Aniołów po pierwszym zaraz grzechu; jakbym był teraz i na całą wieczność nieszczęśliwy! Wszakże, mimo mój niewdzięczności, Tyś zawsze był i jesteś pełen miłości i miłosierdzia względem mnie. O Jezu najmilszy, jakże mi serdecznie żal, że cię tak często i tak ciężko obrażałem! O gdybym Cię był zawsze, Dobro Najwyższe i miłości Najgodniejsze, przez całe życie moje, z całego serca i nadewszystko miłował! Błagam Cię pokornie, Panie i Zbawicielu mój, przebac mi łaskawie wszystkie grzechy i przyjmij mnie znowu do łaski Swojej świętej. Brzydę się, nienawidzę i wyrzekam się wszystkich grzechów moich, i mocno stanowią mój Boże, odtąd prawdziwie się poprawić. Ciebie pragnę na zawsze nadewszystko miłować, i wszelkiej okazji i niebezpieczeństwa do grzechu unikać, abym na nowo nie zgrzeszył.

O Najświętsza Panno Maryo, Matko Boża! przyczyń się za mną, abym tę spowiedź świętą dobrze odprawił, i przebaczenie grzechów otrzymał.

Święty Aniele Stróżu, bądź zawsze przy mnie, abym od tej chwili już nigdy grzechu nie popełnił, lecz bogobojnie żył. Amen.

Teraz zbliż się do konfessyonału, a po spowiedzi podziękuj Panu Bogu za otrzymane rozgrzeszenie.

Modlitwa po Spowiedzi św.

Boże i Ojciec mój! Jak wielką jest dobroć Twoja dla mnie! Dla nieskończonych zasług Pana Jezusa przez usta kapłana, zastępcy Twego, odpuściłeś mi grzechy. Mam więc tę mocną nadzieję, że cię znowu jest miłym Tobie dzieckiem. Cześć, chwała i dziękczynienie niech Ci będzie, Ojciec miłosierdzia, za tę wielką niezastężoną łaskę, o której nigdy nie zapomnę i dla tego pilnie grzechów strzedz się będę, abym nigdy do nich nie powrócił. Pobłogosław, Ojciec niebieski, mojemu postanowieniu, i dodaj mi siły do wiernego zachowania go aż do śmierci. Błagam Cię o to przez Krew Pana Jezusa, która za mnie na Krzyżu płynęła, i dla zasług Najświętszej Panny Maryi i wszystkich Świętych. Amen.

MINISTRANTURA.

Ministrujący do Mszy św. powinien się przekonać, czy ampulki z winem i wodą, ręczniczek i dzwonek są na swoim miejscu przy ołtarzu i pomagać kapłanowi przy ubieraniu się. Wychodząc ze zakrystyi, powinien pokłonić się do krzyża, potem do kapłana, iść przed nim, trzymając mszał na lewej ręce i zadzwonić trzy razy; stanawszy przy ołtarzu, po prawej stronie kapłana oddać pokłon krzyżowi lub przyklęknąć wraz z kapłanem (to samo czyni na środku stopni ołtarza, ile razy przechodzi z jednej strony ołtarza na drugą), położyć mszał po stronie Epistoły, a sam przyklęknąć przy stopniach ołtarza ze złożonymi rękami po stronie Ewangelii. Skoro kapłan zejdzie ze stopni ołtarza zagna się wraz z kapłanem i odpowiada mu zwolna i wyraźnie to, co jest naznaczone głoską M.

- K. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.
Introibo ad altare Dei.
- M. *Ad Deum qui laetificat iuventutem meam.*
- K. Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me.
- M. *Quia tu es Deus, fortitudo mea: quare me repulisti et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?*
- K. Emitte lucem tuam et veritatem tuam: ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.
- M. *Et introibo ad altare Dei: ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.*
- K. Confitebor tibi in cithara, Deus; Deus meus: quare tristis es anima mea, et quare conturbas me?
- M. *Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei et Deus meus.*
- K. Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
- M. *Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.*
- K. Introibo ad altare Dei.
- M. *Ad Deum qui laetificat iuventutem meam.*
- K. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
- M. *Qui fecit coelum et terram.*
- K. Confiteor Deo omnipotenti, etc.
- M. *Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis perducatur te ad vitam aeternam. K. Amen.*
- M. *Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ semper Virgini, beato Michaëli Archangelo, beato Joanni Baptistæ, sanctis Apostolis Petro et Paulo: omnibus Sanctis et tibi Pater, quia peccavi nimis cogi-*

tatione, verbo et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaëlem Archangelum, beatum Joannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum, omnes Sanctos, et te Pater, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.

- K. Misereatur vestri omnipotens Deus et dimissis peccatis vestris, perducatur vos ad vitam aeternam. M. *Amen.*
- K. Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens et misericors Dominus. M. *Amen.*
- K. Deus tu conversus vivificabis nos.
- M. *Et plebs tua laetabitur in te.*
- K. Ostende nobis Domine misericordiam tuam.
- M. *Et salutare tuum da nobis.*
- K. Domine exaudi orationem meam.
- M. *Et clamor meus ad te veniat.*
- K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*

Następnie kapłan wchodzi na stopnie ołtarza, a odczytawszy Introit, wraca na środek ołtarza i mówi na przemian z ministrantem:

- K. Kyrie elejson. M. *Kyrie elejson.* K. Kyrie elejson
M. *Chryste elejson.* K. Chryste elejson. M. *Chryste elejson.*
K. Kyrie elejson. M. *Kyrie elejson.* K. Kyrie elejson.

Po Gloria in excelsis, albo zaraz:

- K. Dominus vobiscum M. *Et cum spiritu tuo.*
Potóm kapłan czyta modlitwę, a za każdym:
K. Per omnia saecula saeculorum. M. *Amen.*
Gdy kapłan dał znak, że skończył Epistolę:

M. *Deo gratias.*

Ministrant przynosi mszał na róg Ewangelii.

- K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*
K. Sequentia Sancti Evangelii secundum N.
M. *Gloria tibi Domine.*

I klęka na ostatnim stopniu. Po Ewangelii, albo Credo:

- K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*

Kapłan czyta Offertorium, ministrant stawia tackę z ampulkami na rogu ołtarza po stronie Epistoły. Po Ofiarowaniu polewa kapłanowi palce wodą, podaje ręczniczek i klęka na dole po stronie Epistoły. Gdy kapłan obróciwszy się do ludu skończy modlitwę *Orate fratres*, odpowiada ministrant:

- M. *Suscipiat Dominus hoc sacrificium de manibus tuis ad laudem et gloriam nominis sui, ad utilitatem quoque nostram totiusque ecclesiae suæ sanctæ*

Po skończonych modlitwach *cichych*, mówi kapłan:

- K. Per omnia saecula saeculorum. M. *Amen.*
 K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*
 K. Sursum corda. M. *Habemus ad Dominum.*
 K. Gratias agamus Domino Deo nostro.
 M. *Dignum et justum est.*

Gdy kapłan mówi: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, ministrant dzwoni po trzykroć. — Gdy kapłan trzyma hostyę w lewej ręce, a prawą czyniąc znak krzyża św. mówi nieco głośno: *benedicit*, ministrant raz zadzwoni. Podczas podniesienia Hostyi Przenajsw. dzwoni trzy razy: raz gdy kapłan przykłęka przed podniesieniem, drugi raz w chwili podniesienia, trzeci raz gdy kapłan po podniesieniu przykłęka. Podobnie przy podniesieniu Kielicha dzwoni po trzykroć. — Gdy kapłan Hostyą Przenajsw. czyni nad kielichem znaki krzyża św., ministrant dzwoni jak na *Sanctus*. Potem mówi kapłan:

- K. Per omnia saecula saeculorum. M. *Amen.*
 K. Et ne nos inducas in tentationem.
 M. *Sed libera nos a malo.*

Złamawszy nad kielichem Hostyę Przenajsw. mówi kapłan:

- K. Per omnia saecula saeculorum. M. *Amen.*
 K. Pax Domini sit semper vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*

Kapłan trzymając w lewej ręce patenę i obydwie części Hostyi Przenajsw. nachylony bije się po trzykroć w piersi, a ministrant dzwoni po trzykroć. — Po komunii nalewa ministrant kapłanowi wina do kielicha, a potem winem i wodą polewa palce kapłana. Następnie przynosi mszał na róg Epistoły.

- K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*
 K. Per omnia saecula saeculorum. M. *Amen.*
 K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*
 K. *Ite missa est (Benedicamus Domino).* M. *Deo gratias.*
 Jeśli kapłan zostawił mszał otwarty, ministrant go przynosi.
 K. *Benedicat vos omnipotens Deus: Pater et Filius et Spiritus sanctus.* M. *Amen.*
 K. Dominus vobiscum. M. *Et cum spiritu tuo.*
 K. *Initium (Sequentia) Sancti Evangelii secundum N.*
 M. *Gloria tibi Domine.*

Na końcu Ewangelii mówi ministrant:

- M. *Deo gratias.*

UWAGA. Przy żałobnej mszy św. powinien ministrant uważać 1) że się w ministranturze cały psalm *Judica me Deus* opuszcza, t. j. że bezpośrednio po pierwszym *Introibo ad altare Dei* kapłan mówi: *Adjutorium nostrum* etc.; 2) że kapłan zamiast *Ite missa est* mówi: *Requiescant in pace*, na co ministrant odpowiada: *Amen*

A. M. D. G.

SPIS RZECZY.

	Str
Pacierz	3
Katechizm ogólny	5
Wstęp. O przeznaczeniu i celu człowieka	13

CZĘŚĆ PIERWSZA,

O wierze.

§ 1. Co jest wiara i w co wierzyć powinniśmy	14
§ 2. O potrzebie wiary	16
§ 3. O przymiotach wiary	17
O składzie apostołskim	18
I. Artykuł: § 1. O Bogu	19
§ 2. O trzech osobach w Bóstwie	23
§ 3. O stworzeniu świata i o opatrzności	25
§ 4. O aniołach	26
§ 5. O pierwszych naszych rodzicach i ich upadku	27
§ 6. Od upadku w grzech aż do przyjścia Zbawiciela	29
II. Artykuł	32
III. Artykuł	35
O życiu Jezusa Chrystusa na ziemi	36
IV. Artykuł	38
V. Artykuł	40
VI. Artykuł	41
VII. Artykuł	42
VIII. Artykuł ;	44
IX. Artykuł § 1. O Kościele w ogólności	45
§ 2. O znamionach Kościoła	48
§ 3. O zadaniu Kościoła	49
§ 4. O rozszerzaniu i utrzymaniu Kościoła	50
§ 5. Świętych obcowanie	52
X. Artykuł	53
XI. Artykuł	54
XII. Artykuł	55

CZĘŚĆ DRUGA.

O przykazaniach.

O najprzedniejszym przykazaniu	57
§ 1. O miłości Boga	57
§ 2. O miłości bliźniego	59
§ 3. O chrześcijańskiej miłości samego siebie	60
O dziesięciorgu przykazań Bożych	61
Pierwsze przykazanie Boże	62
Ciąg dalszy 1 go przykazania Bożego	64
O czci i wzywaniu Świętych	64
Drugie przykazanie Boże	67
Trzecie przykazanie Boże	68
Czwarte przykazanie Boże	69

	<i>Str</i>
Piąte przykazanie Boże	72
Szóste przykazanie Boże	74
Siódme przykazanie Boże	76
Ósme przykazanie Boże	77
Dziewiąte i dziesiąte przykazanie Boże	79
Pięć przykazań kościelnych	80
Pierwsze przykazanie kościelne	81
Drugie przykazanie kościelne	82
Trzecie przykazanie kościelne	82
Czwarte przykazanie kościelne	84
Piąte przykazanie kościelne	84
O przestąpieniu przykazań czyli o grzechu.	
§ 1. O grzechu w ogólności	85
§ 2. O różnych rodzajach grzechu	87
O onocie i o doskonałości chrześcijańskiej.	89
§ 1. O onocie chrześcijańskiej	90
§ 2. O doskonałości chrześcijańskiej	92

CZĘŚĆ TRZECIA.

O Środkaoh łaski Boskiej.

O łasce w ogólności	94
§ 1. O łasce posiłkującej (dopomagającej)	95
§ 2. O łasce uświęcającej czyli usprawiedliwiającej	96
O sakramentach świętych	99
O Chrzcie	100
O Bierzmowaniu	103
O Najsw. Sakramencie Ciała i Krwi Pańskiej.	
§ 1. O obecności Pana Jezusa w Najsw. Sakramencie ołtarza	105
§ 2. O ofierze Mszy świętej	107
§ 3. O Komunii świętej	109
O Pokncie	112
§ 1. O rachunku sumienia	114
§ 2. O skruszce czyli żalu za grzechy	115
§ 3. O przedsięwzięciu poprawy	117
§ 4. O spowiedzi	118
§ 5. O zadość uczynieniu	120
O odpuście	122
O ostatniem Olejem świętym Namaszczeniu	123
O Kapłaństwie	124
O Małżeństwie	125
O Sakramentalijach	127
O Modlitwie	129
§ 1. O Modlitwie Pańskiej	131
§ 2. O Pozdrowieniu Anielskiem	133

Dodatek.

Sposób odprawiania Spowiedzi świętej	136
Ministrantura	140

